

לאומי | דין וחשבון של הדירקטוריון וההנהלה ליום 31 בדצמבר 2017

דוח זה אינו מהווה דוח תקופתי בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970. הדוח התקופתי (אשר כולל את כל הפרטים לגבי דירקטורים ונושאי משרה בכירה הדרושים לפי הוראות בנק ישראל) דוח על הסיכונים והערכת האקטואר של זכויות עובדים נמצאים באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך www.magna.isa.gov.il. הדוח על הסיכונים ותאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחיים שהונפקו נכללים באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il אודות < מידע כספי ואסיפות < גילויים פיקוחיים נוספים < גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים

בנק לאומי לישראל בע"מ וחברות מוחזקות שלו
דוח כספי שנתי 2017
תוכן העניינים

עמוד

6

דבר יו"ר הדירקטוריון

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה

א. סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה

8

תיאור עסקי קבוצת לאומי

9

תמצית המצב הכספי

11

מידע צופה פני עתיד בדוח הדירקטוריון והנהלה

11

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

12

היעדים והאסטרטגיה העסקית

ב. הסבר וניתוח לתוצאות ולמצב העסקי

15

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים

18

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר

24

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

36

מגזרי פעילות

41

חברות מוחזקות עיקריות

ג. סקירת הסיכונים

46

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

48

סיכוני אשראי

70

סיכוני שוק

79

סיכון נזילות ומימון

84

סיכונים תפעוליים

85

סיכונים אחרים

ד. מדיניות ואומדנים חשבונאיים קריטיים, בקרות ונהלים

91

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

95

בקרות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

97	Certification הצהרה
100	דוח הדירקטוריון והנהלה בדבר בקרה פנימית על דיווח כספי
101	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים - לבעלי המניות בדבר הבקרה הפנימית על דיווח כספי

דוחות כספיים	
102	דוח רואי החשבון המבקרים המשותפים לבעלי המניות - דוחות כספיים שנתיים
103	דוח רווח והפסד מאוחד
104	דוח מאוחד על הרווח הכולל
105	מאזן מאוחד
106	דוח על השינויים בהון מאוחד
108	דוח על תזרימי מזומנים מאוחד
111	פירוט הביאורים לדוחות הכספיים מאוחדים

ממשל תאגידי, פרטים נוספים ונספחים

א. ממשל תאגידי	
280	חברי דירקטוריון הבנק
283	חברי הנהלת הבנק ותפקידיהם
284	מבקרת פנימית
286	שכר רואי חשבון המבקרים
288	שכר נושאי משרה בכירה

ב. פרטים נוספים	
291	תרשים חברות מוחזקות
292	השליטה בבנק
293	רכוש קבוע ומתקנים
294	נכסים לא מוחשיים
295	משאבי אנוש
299	מבנה ארגוני
303	הליכים משפטיים
303	הסכמים מהותיים
304	חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית
309	דירוג האשראי
310	מגזרי פעילות עיקריים לפי גישת הנהלה - פרטים נוספים

ג. נספחים	
316	שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית
321	דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב-רבעוני
324	מאזן מאוחד לסוף רבעון - מידע רב-רבעוני
325	דוח רווח והפסד מאוחד - מידע רב-שנתי
326	מאזן מאוחד - מידע רב-שנתי

דבר יו"ר הדירקטוריון

הדוח הכספי המוצג כאן לפניכם, מסכם את ביצועיה של קבוצת לאומי לשנת 2017. זהו סיפורה של קבוצה שמיישמת בצורה עקבית ונחושה את האסטרטגיה שהתווה הדירקטוריון, אשר מיושמת באופן יוצא דופן על ידי הנהלת הבנק והעובדים.

קבוצת לאומי מסכמת את שנת 2017 ברווח נקי של 3,172 מיליון ש"ח, בתשואת רווח של 9.8%. עיקר ההכנסות והרווחיות נובעות מפעילות של עסקי הליבה. גולת הכותרת הייתה חלוקת הדיבידנדים: לאומי חזר, לראשונה מזה שש שנים, לחלק דיבידנד, בגובה של עד 40% מהרווח הנקי. חלוקה זו התאפשרה לאחר שהבנק עמד בצורה מרשימה ביעדי הלימות הון (רוכד 1).

"מים אשר זורמים בטבעיות לעולם אינם הופכים לעכורים". ברוח תקופתנו, המתאפיינת בשינויים תכופים ומהירים, קבוצת לאומי, על יחידותיה השונות, מתמודדת עם האקלים הסובב אותה ולמיצובה כמובילה בתוכו. מטרתנו אינה רק להתאים את עצמנו, אלא להיות חלוצים בתחומנו ולהמשיך להנהיג **בנקאות יוזמת וחדשנית עבור לקוחותינו**. במהלך שנת 2017 שמנו דגש על מספר נושאים:

המשכנו בהרחבת פעילותה של פלטפורמת הפעילות מבוססת המובייל שלנו - PEPPER: במהלך 2017 הושקו שתי אפליקציות מתוות דרך בעולם הבנקאות: אפליקציית הבנקאות החדשנית PEPPER לקהל הרחב, ואפליקציית התשלומים PEPPER PAY. אלו אבני דרך ראשונות מרכזיות בבנייה של בנקאות דיגיטלית פרסונלית שתנהל כולה דרך המובייל. האפליקציות החדשות תאפשרנה למשתמשים ליהנות מחוויית לקוח אישית, איכותית ומתקדמת, כזו המושתתת על המענה לצרכיהם, באופן ייחודי, הוגן ומותאם אישית, "בכל זמן ומכל מקום".

החטיבה הבנקאית שלנו הציגה ביצועים מרשימים במדדי הליבה, בדגש על שיפור משמעותי בתשואה על ההון, שיפור ברמת ההכנסות ושיפור ברמת ההוצאות להפסדי אשראי; החטיבה המשיכה ביישום מהלך השינוי המבני, שכלל מעבר ממבנה מבוסס מרחבים גיאוגרפים למבנה מבוסס קווי עסקים.

החטיבה העסקית-מסחרית - באפריל 2017 מוזג מערך בנייה ונדל"ן ומערך אשראים מיוחדים לחטיבה. המיזוג הוכיח את עצמו בהרחבת תיק האשראי העסקי, במיוחד לאור ההתמודדות עם אתגרי ההון בשנים הקודמות. המערך לבנקאות מסחרית, המשיך במלאכת הסטת הפעילות התפעולית למרכזי ביצועים לצד שיפור וחיזוק שירות ללקוח המסחרי במעבר לעולם החדש. המערך הציג צמיחה בפעילותו העסקית, תוך הגדלת מצבת לקוחותיו ותיק האשראי. לאומי-טק המשיכה בהגדלת התיק הפעיל בארץ ובעולם, והיא מתבססת כבית הפיננסי של קהילת ההייטק הישראלי בישראל, ארה"ב ולונדון.

הקמנו חטיבה ייעודית - חטיבת אסטרטגיה ורגולציה, אשר אחראית על סיוע להנהלת הקבוצה ולדירקטוריון בהגדרת ותכנון האסטרטגיה של הבנק והקבוצה ותיקופה, בחינת וניתוח נושאים בעלי השלכות אסטרטגיות והובלת פרויקטים מרכזיים בבנק (לרבות יישום המלצות ועדת שטרם וייעול תהליכים בבנק). החטיבה אחראית גם על פעילות שלוחות הקבוצה בחו"ל. בהמשך להחלטת הבנק לצמצום הפריסה הבינלאומית, במסגרתה סגר הבנק בשנים האחרונות סניפים ונציגויות בכ-14 מדינות, החליט הבנק למכור את אחזקותיו בבנק לאומי רומניה, שאינן מהותיות עבור הבנק. כמו כן, בעקבות יישומה המוצלח של התכנית האסטרטגית בבנק לאומי ארה"ב, חתם הבנק על הסכם להכנסת שותפים אסטרטגיים בלאומי ארה"ב, אשר יאפשר ללאומי לבצע קפיצת מדרגה נוספת בכל הנוגע לפעילותו. בהקשר זה, נציין את פעילותה של הנציגות שלנו בסין - נציגות ראשונה של בנק ישראלי במדינה זו - המרחיבה את פעילותה, בין היתר, באמצעות קשירת שיתופי פעולה שונים עם בנקים מקומיים מובילים.

חטיבת שוקי הון - במסגרת מדיניות הבנק להעמדת הלקוח במרכז בוצע שינוי מבני במסגרתו חדרי העסקות במט"ח ונגזרים ני"ע ישראלים וני"ע זרים אוחדו. מוסדו תהליכי עבודה המאפשרים ניהול כולל של כל צרכי הלקוח בחדרי העסקות ONE STOP SHOP.

גם השנה המשיכה **חטיבת משאבי האנוש** ביישום תכנית ההתייעלות. בשנת 2017 קטנה מצבת משרות הקבוצה ב-435 משרות, וזאת בהמשך לירידה של 1,057 משרות בשנת 2016. במהלך 6 השנים האחרונות קטנה המצבה ב-2,913 משרות.

אנו רואים חשיבות עליונה בקיום עשייה עסקית אחראית, המשלבת תרומה משמעותית במרחב העסקי והחברתי בו אנו פועלים. המשכנו בפעילותנו בנושאי אחריות תאגידית ולמען יצירת ערך משותף לנו ולמחזיקי העניין שלנו - לקוחות, עובדים, בעלי המניות, הקהילה והסביבה בה אנו חיים. זכינו בהוקרה מטעם ארגון "מעלה" על קידום אחריות תאגידית לרכש אחראי מספקינו.

העמקנו את הידע, המיומנויות והיכולות של לקוחותינו, באמצעות מוצרים דיגיטליים לבעלי עסקים קטנים, למשקיעים בשוק ההון, לעסקים המשפחתיים ולנשים יזמיות.

המשכנו לפעול לקידומו של דור המחר, תוך דגש על שיתוף הפעולה עם עמותת "אחריי!" - נוער מוביל שינוי, המקדמת מנהיגות בקרב בני נוער וצעירים מהפריפריה החברתית והגאוגרפית; בעמותת "עתידיים" לקידום מצוינות ומדעים בפריפריה; בעמותת "אתגרים", שעוסקת בקידום העצמה ושילוב חברתי של ילדים עם מוגבלויות. בסך הכול, כ-3,800 עובדים התנדבו במהלך השנה החולפת במגוון רחב של פעילויות. אנו גאים בעשייה זו ונמשיך להרחיב ולהעמיק את הפעילות בעולמות התוכן האלה.

המשק העולמי המשיך בהתאוששות בשנת 2017. ההתאוששות בכלכלה האירופאית, כללה גם חלק גדול ממדינות המשבר. נרשמו שלוש העלאות ריבית בארה"ב בשיעור של 0.25% בכל פעם. נראה כי בשנה הקרובה צפוי תוואי זה להימשך. הבנק המרכזי האירופי (ECB) החל בצמצום ההרחבה הכמותית. הריבית הריאלית השלילית בישראל הסתכמה בשנה שחלפה במינוס 0.2%. יש לצפות להעלאת ריבית ראשונה לקראת סוף שנת 2018. תהליך הנורמליזציה של העלאת ריבית בנק ישראל יתרחש באיטיות בשנים הקרובות (בדומה לשמרנות הננקטת בבנקים המרכזיים באירופה ובריטניה בהשוואה לבנק המרכזי של ארה"ב) וצפוי להיות קשור למידת ההתאוששות הכלכלית בארץ ובעולם.

אני רוצה להודות לעובדי הקבוצה על העשייה הברוכה, המחויבות והמקצועיות שהם מפגינים לאורך הדרך; עובדי הקבוצה הם הלב הפועם של הארגון. אנו, מנהלי ועובדי הקבוצה, נמשיך בדרכנו, מתוך מחויבות למטרה ולדרך, להמשיך ולהעניק את הבנקאות הטובה ביותר עבור לקוחותינו.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

5 במרס 2018

דין וחשבון של הדירקטוריון והנהלה סקירה כללית, יעדים ואסטרטגיה תיאור עסקי קבוצת לאומי

בנק לאומי וחברות הבנות שלו מהווים את אחת הקבוצות הבנקאיות הגדולות בישראל, ומנהלים פעילות שהחלה לפני 116 שנים. קודמתו של הבנק, חברת אנגליא פלשתניה, הוקמה בלונדון בשנת 1902 על ידי אוצר ההתיישבות היהודים, ג'ואיש קולוניאל טרסט לימיטד, קודמתה של אוצר התיישבות היהודים בע"מ¹.

הבנק מוגדר כתאגיד בנקאי על פי חוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א-1981, והוא בעל רישיון בנק על פי החוק האמור. כ"בנק" וכ"תאגיד בנקאי" מודרכת ותחומה פעילותו של הבנק במערכת של חוקים, צווים ותקנות, בהם בין היתר, פקודת הבנקאות, חוק בנק ישראל, חוק הבנקאות (רישוי) וחוק הבנקאות (שירות ללקוח), וכמו כן בהוראות, כללים, הנחיות והבעות עמדה של המפקח על הבנקים.

קבוצה בנקאית מובילה בישראל, ובמטרה להשיג רווחיות נאותה לאורך זמן, לאומי בוחן כל העת את המגמות והשינויים בסביבה העסקית בה הוא פועל, ומגבש אסטרטגיה המתמודדת עם שינויים אלו.

למימוש האסטרטגיה, הבנק מארגן בשלושה קווי עסקים מרכזיים הממוקדים בפלחי שוק שונים, כאשר כל קו עסקים מתמחה במתן שירותים בנקאיים ופיננסיים למגזר לקוחות מסוים, זאת לצד פעילות חברות הבנות בחו"ל ובישראל:

1. **הבנקאות הקמעונאית** מתמקדת במתן שירותים בנקאיים בעיקר למשקי בית (כולל משכנתאות), ללקוחות עתירי נכסים (Private Banking) ולעסקים קטנים. הבנקאות הקמעונאית בנויה באופן שמאפשרת התאמה אישית לצרכי הלקוחות על ידי מתן חוויית לקוח רב ערוצית אינטגרטיבית, בערוץ הסניפי ובערוצים הישירים (סלולר, אינטרנט, לאומי CALL, מסופים, עמדות מידע וכספומטים).

2. **הבנקאות העסקית והמסחרית** מתמקדת במתן שירותים לתאגידים ישראלים ובינלאומיים בהיקפי פעילות שונים ובמגוון תחומי עיסוק. מטרות הבנקאות העסקית והמסחרית הינן לשרת את מגוון הלקוחות במכלול השירותים הפיננסיים והבנקאיים הנדרשים להם, תוך ייזום מעורבות של היחידות השונות בקבוצת לאומי בארץ ובחו"ל, כאמצעי להגדלת מגוון המוצרים והשירותים המוצעים ללקוחות.

3. **בנקאות שוקי הון וניהול פיננסי** עוסקת בניהול הנוסטרו של הבנק ובנוסף בהפעלת כלל חדרי העסקאות בבנק במטרה לתת שרות ללקוחות הפועלים בשוקי ההון והכספים, לרבות הלקוחות המוסדיים. ניהול ההשקעות הריאליות מתבצע בעיקר באמצעות חברת לאומי פרטנרס.

בנוסף לקווי העסקים המנוהלים בבנק, לאומי פועל באמצעות חברות הבנות בארץ ובחו"ל:

פעילות חברות הבנות בארץ - כוללת בעיקר פעילות כרטיסי אשראי המבוצעת על ידי לאומי קארד, ופעילות השקעות ריאליות, חיתום ובנקאות השקעות המבוצעת באמצעות לאומי פרטנרס. בהתאם לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל על לאומי למכור את אחזקותיו בלאומי קארד עד לינואר 2020 (ובכפוף לתנאים מסוימים עד לינואר 2021).

פעילות חברות הבנות בחו"ל - מבוצעת באמצעות חברות הבנות לאומי ארה"ב ולאומי בריטניה, אשר הפעילות העיקרית שלהן הינה הענקת אשראי ללקוחות עסקיים, מסחריים ועסקים קטנים. בתקופת הדוח נעשתה הפעילות גם באמצעות לאומי רומניה, אשר הבנק מצוי בתהליך למכירתה. בנוסף, הבנק מפעיל נציגות בסין.

קבוצת לאומי מתמודדת בשוק תחרותי בכל מגזרי הפעילות. המתחרים העיקריים הנם בנקים ישראלים אחרים, אולם במגזרי פעילות מסוימים קיימים ומתווספים כל העת מתחרים נוספים, כגון: בנקים זרים, מתחרים חוץ בנקאיים, גופים מוסדיים אחרים ופתרונות מבוססי טכנולוגיה (חברות Fintech).

¹ אוצר התיישבות היהודים בע"מ הייתה בעלת השליטה בבנק לפני השוואת זכויות ההצבעה בבנק בשנת 1991. בשנת 1993, רוב המניות בבנק הועברו לבעלות המדינה בהתאם לחוק המניות הבנקאיות שבהסדר (הוראת שעה), התשנ"ד-1993. ביום 3 בספטמבר 2007, חדלה החברה מלהיות בעלת ענין בבנק.

מידע כספי תמציתי ומדדי ביצוע עיקריים

להלן מדדי ביצוע עיקריים (ב-%)

ליום 31 בדצמבר					
2013	2014	2015	2016	2017	
מדדי ביצוע עיקריים:					
8.0	5.5	10.3	9.3	9.8	תשואה להון
0.5	0.4	0.7	0.6	0.7	תשואה לנכסים ממוצעים ^(ה)
9.19	9.09	9.58	11.15	11.43	יחס הון עצמי רובד 1 ^(ו)
-	-	6.27	6.77	6.94	יחס מינוף ^(ז)
-	-	105	132	122	יחס כיסוי נזילות ^(ח)
3.49	3.33	3.29	2.99	3.07	יחס הכנסות ^(ב) לנכסים ממוצעים ^(ה)
68.95	74.94	65.87	66.34	63.09	יחס יעילות
2.01	1.96	1.75	1.74	1.84	יחס הכנסות ריבית, נטו לנכסים ממוצעים
1.14	1.11	1.00	0.92	0.94	יחס עמלות לנכסים ממוצעים
מדדי ביצוע נוספים:					
14.59	13.90	13.74	15.21	15.02	ההון הכולל לרכיבי סיכון ^(א)
6.6	6.5	6.9	7.1	7.4	הון (לא כולל זכויות שאינן מקנות שליטה) למאזן
37.3	48.0	38.6	38.3	35.2	שיעור הפרשה למס מהרווח לפני מיסים
0.11	0.19	0.08	(0.05)	0.06	הוצאות בגין הפסדי אשראי מתוך האשראי לציבור, נטו ^(ג)
0.11	0.22	0.17	0.24	0.19	מזה: הוצאות בגין הפרשה קבוצתית מתוך האשראי לציבור, נטו ^(ג)
2.24	2.22	2.00	1.94	2.05	הכנסות ריבית נטו, ליתרה ממוצעת של נכסים נושאי ריבית (NIM)
1.10	1.02	1.11	1.02	0.95	סך כל ההכנסות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^{(ב)(ג)(ד)}
0.76	0.77	0.73	0.68	0.60	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות לסך כל הנכסים בניהול הקבוצה ^{(ג)(ד)}
מדדי איכות אשראי עיקריים:					
1.59	1.75	1.57	1.50	1.38	שיעורי יתרת הפרשה להפסדי אשראי בגין האשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
2.58	2.23	1.83	1.75	1.41	שיעור אשראי לציבור פגום או בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
0.21	(0.12)	(0.20)	(0.02)	(0.14)	שיעור מחיקות חשבונאיות נטו מאשראי ממוצע לציבור

(א) הון - בתוספת זכויות שאינן מקנות שליטה והתאמות שונות.

(ב) סך כל ההכנסות - הכנסות ריבית נטו והכנסות שאינן מריבית.

(ג) על בסיס שנתי.

(ד) כולל פעילות חוץ מאזנית.

(ה) הנכסים הממוצעים הינם סך הנכסים המאזניים המניבים והאחרים.

(ו) החל משנת 2014 יחס הלימות ההון חושב בהתאם להוראות באזל 3. עד לשנת 2013 (כולל) חושב בהתאם להוראות באזל 2.

(ז) בהתאם להוראות בנק ישראל יחס המינוף ויחס כיסוי הנזילות חושבו החל מרבעון שני 2015. לפיכך לא מוצגים נתוני השוואה.

(ח) למידע נוסף בנוגע ליחס המינוף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימון ההון, סעיף [ההון והלימות ההון](#). ולמידע

נוסף בנוגע ליחס כיסוי נזילות ראה פרק [חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

להלן נתונים עיקריים מדוח רווח והפסד לשנת הדיווח

2013	2014	2015	2016	2017	
במיליוני ש"ח					
1,988	1,413	2,835	2,791	3,172	רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
7,357	7,363	7,118	7,526	8,046	הכנסות ריבית, נטו
268	472	199	(125)	172	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
5,431	5,141	6,297	5,408	5,428	הכנסות שאינן מריבית
4,188	4,167	4,092	3,967	4,138	מזה: עמלות
8,817	9,371	8,836	8,580	8,501	סך כל הוצאות התפעוליות והאחרות
5,070	5,253	5,544	5,422	5,272	מזה: משכורות והוצאות נלוות
רווח נקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (בש"ח):					
1.35	0.96	1.92	1.85	2.10	רווח נקי בסיסי
1.35	0.96	1.92	1.84	2.10	רווח נקי מדולל

להלן נתונים עיקריים מהמאזן, לסוף שנת הדיווח

2013	2014	2015	2016	2017	
במיליוני ש"ח					
374,804	396,984	416,499	438,603	450,838	סך כל הנכסים
44,351	60,615	60,455	74,757	82,067	מזה: מזומנים ופיקדונות בבנקים
63,735	52,113	69,475	77,201	77,299	ניירות ערך
240,874	252,480	261,399	261,957	267,952	אשראי לציבור, נטו
349,657	370,846	387,392	406,889	417,285	סך כל ההתחייבויות
286,003	303,397	328,693	346,854	362,478	מזה: פיקדונות הציבור
4,310	4,556	3,859	3,394	5,156	פיקדונות מבנקים
25,441	23,678	21,308	22,640	15,577	אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים
24,807	25,798	28,767	31,347	33,167	הון עצמי, המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי
נתונים נוספים:					
14.2	13.4	13.5	15.9	21.0	מחיר למניה (בש"ח)
-	-	-	-	63.602	דיבידנד למניה (באגורות)
13,704	13,388	13,059	12,257	11,661	מספר משרות ממוצע

מידע צופה פני עתיד בדוח הדיקטוריון וההנהלה

דוח הדיקטוריון וההנהלה כולל, בנוסף לנתונים המתייחסים לעבר, גם מידע והערכות המתייחסים לעתיד, המוגדרים בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968 (להלן - החוק) כ"מידע צופה פני עתיד". מידע צופה פני עתיד מתייחס לאירוע או לעניין עתידיים שהתממשותם אינה ודאית ואינה בשליטתו של הבנק בלבד.

מידע צופה פני עתיד מנוסח בדרך כלל באמצעות מילים או ביטויים כגון "הבנק מאמין", "הבנק צופה", "הבנק מצפה", "הבנק מתכוון", "הבנק מתכנן", "הבנק מעריך", "מדיניות הבנק", "תכניות הבנק", "תחזית הבנק", "צפוי", "אסטרטגיה", "יעדים", "עלול להשפיע" וביטויים נוספים המעידים על כך שמדובר בתחזית לעתיד ולא בעובדות עבר.

מידע צופה פני עתיד הנכלל בדוח הדיקטוריון וההנהלה ונסמך, בין השאר, על תחזיות לעתיד בנושאים שונים הקשורים להתפתחות הכלכלית בארץ ובעולם ובמיוחד לשוקי המטבע ושוקי ההון, לחקיקה, להוראות גורמי פיקוח, להתנהגות המתחרים, להתפתחויות טכנולוגיות ולנושאי כח אדם.

כתוצאה מאי היכולת לחזות בוודאות שאמנם תחזיות אלה תתממשנה ומכך שבפועל האירועים יכולים להיות שונים מאלו שנחזו, קוראי הדוח צריכים להתייחס בזהירות למידע המוגדר כ"צופה פני עתיד", שכן הסתמכות על מידע כאמור כרוכה בסיכונים ובאי ודאות והתוצאות הכספיות והעסקיות העתידיות של קבוצת לאומי עשויות להיות שונות באופן מהותי.

הבנק אינו מתחייב לפרסם עדכון למידע צופה פני עתיד הכלול בדוחות אלה. האמור אינו גורע מחובות הדיווח של הבנק על פי כל דין.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

סיכון האשראי - הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

סיכון זה תואם את עסקי הליבה של הקבוצה ובא לידי ביטוי בפעילות מול לקוחות עסקיים, מסחריים וקמעונאיים וגם בפעילות הנוסטרן. הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי, בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין 311. למידע נוסף בנוגע לסיכון האשראי וניהולו ראה פרק [סיכוני אשראי](#).

סיכון השוק, לרבות סיכונים נזילות - הניהול השוטף של סיכונים השוק נועד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים, תוך הערכת הרווח החזוי לצד הנזקים העלולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים אלה. החשיפות לסיכונים שוק מנוהלות באופן דינאמי במסגרת מערכת מגבלות שנקבעה על ידי הדיקטוריון וועדות הסיכונים ברמות השונות, אשר תוחמת את השפעת חשיפות השוק על השווי הכלכלי, הרווח החשבונאי, קרן ההון ומצב הנזילות. למידע נוסף בנוגע לסיכון השוק וניהולו ראה פרק [סיכוני שוק](#).

בפעילות הבנק כמתווך פיננסי קיימים סיכונים תפעוליים, הכוללים בין היתר אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים מידע, סיכונים מעילות והונאות, סיכונים משפטיים, סיכונים ציות והמשכיות עסקית. סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים כולל אירועי סייבר. הגדרת סיכון זו אינה כוללת סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.

ניהול הסיכונים התפעוליים מתבצע לפי סטנדרטים מקובלים (Best Practice) בכל חלקי הקבוצה וככל שסביבת הסיכון משתנה הבנק מעדכן את הכלים לניהול סיכונים אלה. בשנים האחרונות, בעקבות ההתפתחות המהירה בטכנולוגיה בכלל ובתוך כך בבנקאות, ובעקבות שינויים חיצוניים לבנק, עלו סיכונים אבטחת מידע וסייבר, הסיכון הטכנולוגי וסיכונים מעילות והונאות. הבנק פעל וממשיך לפעול לחזק את ניהול הסיכונים בתחום זה. למידע נוסף בנוגע לסיכון התפעולי וניהולו ראה פרק [סיכונים תפעוליים](#).

היעדים והאסטרטגיה העסקית

החזון של לאומי

"להנהיג בנקאות יוזמת וחדשנית עבור הלקוח"

בבסיס החזון עומדת השאיפה לעצב מערכת עסקית דינמית, המשלבת את ערכי הבנק עם חדשנות מוצרית וטכנולוגית. מערכת שתהיה עבור לקוחותינו מקום בו יוכלו למצוא את המענה הטוב והמתאים ביותר לצרכיהם הפיננסיים. זאת תוך חתירה לרווחיות נאותה, שמירה על יציבות הבנק ויצירת איזון עם צרכי העובדים וציפיות בעלי המניות. כקבוצה פיננסית בעלת השפעה מרכזית על התרבות העסקית והציבורית בישראל, לאומי רואה במחויבותו לקהילה עוגן חברתי וערכי שאותו ימשיך לטפח.

האסטרטגיה של לאומי

לאור המגמות והשינויים המשמעותיים בסביבת הפעילות, אימץ לאומי שני כיווני פעולה מרכזיים שהשילוב ביניהם נמצא בליבת האסטרטגיה של הקבוצה. מצד אחד התאמה של מודל הבנקאות המסורתית, תוך שימת דגש על המשך מתן שירות מקצועי ואיכותי לכל סוגי הלקוחות בהתאם לצרכיהם, העדפותיהם וקצב אימוץ החדשנות הדיגיטלית שלהם, ומצד שני בנייה של "הבנקאות החדשה", המבוססת על הדיגיטל והחדשנות הטכנולוגית. שני כיווני פעולה אלו תלויים ומשולבים עם ההכרח להתייעל ולמקסם את ניצול ההון תוך כדי עמידה ביעדי הלימות ההון.

התאמת מודל "הבנקאות המסורתית"

לאומי פועל כבר מזה מספר שנים להתאמת מודל הפעילות של הבנק. כחלק מתהליך זה מיזג הבנק את בנק לאומי למשכנתאות, את לאומי למימון ואת בנק ערבי ישראלי. כמו כן מיזג את החטיבה העסקית עם החטיבה המסחרית ולאחרונה גם את מערך בניה ונדל"ן ומערך אשראים מיוחדים, אשר השתייכו לחטיבת אשראי בינ"ל ונדל"ן, לתוך החטיבה העסקית-מסחרית. כמו כן, הבנק מיזג את מערך בנקאות פרטית לתוך החטיבה הבנקאית. הקבוצה הקטינה את מצבת כוח האדם ב-6 שנים האחרונות בכ-2,913 איש, וממשיכה ביישום תוכנית רב-שנתית למיזוג סניפים, התאמת מודל שירות הטלרים והבנקאים ושינוי מודל השירות הסניפי בראייה רב-ערוצית.

במסגרת אסטרטגית צמצום פעילות הבנקאות הפרטית הבינלאומית, השלים לאומי את סגירת שלוחותיו הבינלאומיות הממוקדות בתחום, וכיום פעילותו בחו"ל מתמקדת בעיקר באשראי מסחרי-עסקי ואשראי לעסקים קטנים באמצעות החברות הבנות בארה"ב, בבריטניה. לעניין הליך למכירת הפעילות ברומניה - ראה לעיל.

השלוחה העסקית של לאומי בסין חתמה בחודש דצמבר הסכם לשיתוף פעולה עם Bank Of China למתן מימון לחברות ישראליות.

כל הפעילויות הללו נועדו ליצור פלטפורמה קטנה, גמישה וזריזה יותר, שביכולתה להתמודד עם אתגרי השינויים בסביבות הפעילות.

העמקת בנייתו של מודל "הבנקאות החדשה"

לצורך התאמת המודל העסקי של הבנק לבנקאות החדשה, לאומי המשיך והעמיק בתקופת הדוח את פעילותו בתחום הבנקאות הדיגיטלית וביסס את מעמדו כבנק הדיגיטלי המוביל בישראל, זאת, בין היתר, באמצעות שדרוג מתמיד של השירותים הדיגיטליים הניתנים באפליקציית ובאתר לאומי.

בנוסף, לאומי השיק במהלך תקופת הדוח את אפליקציית הבנקאות PEPPER ואת אפליקציית התשלומים PEPPER Pay; אלו אבני דרך ראשונות ומרכזיות בכינונה של בנקאות דיגיטלית שתנוהל דרך המובייל.

Pepper מהווה פלטפורמת בנקאות דיגיטלית ראשונה מסוגה בישראל ובין הראשונות בעולם, המנוהלת כולה דרך המובייל, החל משלב פתיחת החשבון ועד ביצוע כל הפעולות הבנקאיות השכיחות, לרבות הזמנת כרטיס אשראי ופנקסי שיקים, העברות כספים, לקיחת הלוואה, הפקדה לחיסכון, הפקדת שיקים ועוד.

Pepper הוא חשבון בנק ללא עמלות עו"ש, המבוסס על טכנולוגיה ייחודית אשר מסייעת ללקוחות לנהל את כספם באופן טוב יותר, תוך הבנה מעמיקה על מה בדיוק הם מוציאים את כספם, ולמידה כיצד ניתן לחסוך ולהתנהל פיננסית בצורה יעילה יותר. הטכנולוגיה הייחודית של Pepper, אשר מבוססת על בינה מלאכותית, מאפשרת להכיר כל לקוח ולקוח על מאפייניו השונים, להתאים לו תכנים הרלוונטיים עבורו, ובכך להעניק לו חוויה בנקאית פרסונלית לחלוטין. בשונה מכל מה שהכרנו עד עתה בעולם הבנקאות.

חווית המשתמש של Pepper דומה לזו של ה-feed שבפייסבוק, בו ניתן לקבל תוכן מותאם אישית, תוכנות צרכניות, השוואות לאנשים שדומים לך, סיכומי הוצאות, ניתוחי הוצאות על בסיס שבועי וחודשי, עדכונים בלייב, טיפים צרכניים, ועוד - הכל בשפה פשוטה וידידותית.

חידוש משמעותי נוסף: באמצעות Pepper ניתן להתכתב עם בנקאי בצט' בכל שעות היממה (לא כולל שבת). זאת בנוסף למוקד שירות לקוחות טלפוני, הפועל 24/6 ואשר מאויש על ידי בנקאים.

הליך פתיחת החשבון ב-Pepper אורך כ-8 דקות בלבד(!), ויכול להיעשות מכל מקום ובכל זמן שנוח ללקוח, על ידי שיחת וידאו עם בנקאי. בסיומו, מקבל הלקוח עדכון, ישירות לנייד, אודות מסגרות העו"ש והאשראי שלו. כרטיס האשראי ופנקסי השיקים, גם הם בחינם, מגיעים עם שליח עד הבית, להשלמת החוויה הדיגיטלית המלאה.

אפליקציית התשלומים החינמית Pepper Pay שהושקה בתחילת 2017, מצטרפת לאפליקציית הבנקאות Pepper.

אפליקציית תשלומים מתקדמת וחינמית, ללא עמלות, המיועדת ללקוחות כל הבנקים. בשונה משאר האפליקציות המוכרות, חוויית התשלום ב-Pepper Pay היא מהירה, ידידותית מאוד וחווייתית. רק בוחרים כמה לשלם ולמי מתוך אנשי הקשר בנייד, ומוסיפים GIF (אנימציה) מתוך ספריית גיפים, שנוצרה במיוחד כדי להפוך את רגע התשלום לחוויה מהנה. עם Pepper PAY כבר לא צריך להסתובב עם ארנק עמוס מזומן או לשכוח לשלם לכיבייסטר, לחבר שהזמין לצהריים, למסיבה בגן ועוד. כמו כן, קיימת האפשרות לפתוח קבוצת תשלומים ולאסוף כסף בקבוצה לכל מטרה באופן חווייתי ושיתופי.

בשנת 2018 תושק בהדרגה אפליקציית Pepper Invest שתאפשר מסחר בני"ע.

האפליקציות החדשות מאפשרות למשתמשים ליהנות מחוויית לקוח פרסונלית, איכותית ומתקדמת, כזו המושתתת על מענה לצרכיהם, באופן ידידותי, הוגן ומותאם אישית, "בכל זמן ומכל מקום".

מימוש האסטרטגיה של הקבוצה, מבוצע בהתאמה לתיאבון הסיכון, אשר אושר על ידי הדירקטוריון, תוך שימוש בתהליכים וכלים מתקדמים לניהול סוגים שונים של סיכונים והשלמת ההערכות לדרישות רגולטוריות.

ראוי לציין כי, בתכנון אסטרטגי קיימת מידה לא מעטה של אי וודאות, כאשר הגשמת תכניות אסטרטגיות ארוכות טווח תלויה בגורמים משתנים רבים, ובהם: מצב השווקים בישראל ובחו"ל, המצב הביטחוני, וכן השפעות מתמשכות של השינויים הרגולטוריים, אשר עדיין לא ניתן לומר בוודאות מה יהיה היקפם ומיקודם בטווח של שנים.

המידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מגמות מרכזיות בסביבת הפעילות

הסביבה העסקית והתחרותית בה פועל הבנק מורכבת ומושפעת מגורמים אקסוגניים מגוונים. למידע בנוגע לסביבה המאקרו כלכלית בארץ ובעולם ראה פרק [התפתחויות עיקריות במשק](#).

התגברות הרגולציה

השפעת הרגולציה על ענף הבנקאות ממשיכה להתעצם. ריבוי הרגולציה ומורכבותה מגביל את מקורות ההכנסה, מביא לגידול בהוצאות הנדרשות לשם עמידה בהוראות הרגולציה ומחייב שיפור מתמיד ברמת השירות והחדשנות. השינויים הרגולטוריים, משנים וצפויים להמשיך ולשנות בשנים הקרובות את פני הבנקאות.

הבנק מתמודד גם עם דרישות רגולציה בינלאומית ומקומית, ובכלל זה PSD2/OPEN API, הקמת מאגר נתוני אשראי, הפרדת חברות כרטיסי האשראי מהבנקים הגדולים, ועם דרישות ציות כגון FATCA, CRS, עבירת מס כעבירת מקור ועוד.

הרגולציה הופכת, אם כן, לנושא שמשפיע באופן מיידי על שורה של החלטות עסקיות ואסטרטגיות של הבנק, לרבות לעניין תחומי הפעילות השונים של הבנק.

למידע נוסף בנוגע לסביבה הרגולטורית והשלכות היוזמות המרכזיות ראה פרק [חקיקה ורגולציה הנוגעת למערכת הבנקאית](#).

סביבת הצרכן

שינויים כלכליים, חברתיים וטכנולוגיים, עם דגש על השימוש הגובר במובייל, השיתוף הרב של מידע ברשתות חברתיות והשיפור המתמיד בחוויית הלקוח שמספקות חברות הייטק ורשתות קמעונאיות, תוך דגש על נוחות וזמינות "בכל מקום ובכל זמן", פשטות, התאמה אישית והוגנות ושקיפות, ממשיכים להגביר את המודעות הצרכנית ולשנות את הרגלי הצריכה באופן מהותי.

גורמים שאינם בנקים, ובראשם חברות הזנק חדשניות ("פינטק"), ממשיכים לייצר פתרונות (מוצרים) חדשניים בעיקר בתחום הקמעונאות אך גם בתחומים אחרים. פתרונות אלה מציבים רף חדש בחוויית הלקוח ותחרות ישירה אל מול הבנקים בתחומים שונים. יותר ויותר בנקים בעולם פועלים בדרכים שונות לשתף פעולה עם אותן חברות פינטק.

בנוסף, בשנה האחרונה ישנה התעצמות של מגמה שמובילות חברות הטכנולוגיה המובילות (Google, Amazon, Facebook) ו-GAFA (Apple) אשר נכנסות לתחומי פעילות פיננסיים ישירות מול הלקוחות, בעיקר בנושאים הקשורים לתשלומים אך גם לתחומים אחרים. זהו איום מתגבר שהרגולטורים השונים מגיבים אליו בדרכים שונות ולכן מוקדם מידי לקבוע כיצד יתפתח.

סביבת התחרות

בנקים מקומיים

בשנת 2017 נמשכה המגמה של עלייה ברמת התחרות בכל מגזרי הפעילות הבנקאיים. הבנקים המקומיים פועלים לגיוס לקוחות חדשים ולהגדלת היקפי הפעילות, וממקדים מאמצים בפיתוח שירותים דיגיטליים חדשניים, בהשקת הצעות ערך המתבססות על מועדוני לקוחות, בהקמת מודלי שירות חדישים וכן בשיפור היעילות התפעולית, בין היתר על ידי שינוי מודל הפריסה הסניפית (מיזוגי סניפים ועוד).

מתחרים חוץ בנקאיים

הלוואות על ידי גופים מוסדיים - בשנים האחרונות ניכרת מגמה ברורה של גידול באשראי שניתן על ידי גופים מוסדיים למגזר העסקי, לרבות מתן מימון לפרויקטים תשתיתיים וכן לנכסים מניבים ואף בליווי ההקמה של פרויקטים למגורים.

בנוסף, בעידוד השינויים הרגולטוריים מהתקופה האחרונה, המעודדים פעילות בתחום האשראי הצרכני והמסחרי על ידי גופים פיננסיים שאינם בנקים, גדלה באופן עקבי הפעילות של אותם גופים חוץ בנקאיים. הגופים המוסדיים השקיעו ומשקיעים בחלק מגופים אלו וחלקם נהנים ממימון שמקורו גם בגופים מוסדיים.

עם התרחבות השימוש בטכנולוגיה מתקדמת על ידי הצרכנים (בעיקר במובייל) הולך ומתרחב היצע ואיכות המיזמים/פיתוחים שמציעות חברות הפינטק.

שינויים עיקריים בשנה החולפת

תכנית פרישה מרצון

במסגרת מהלכי ההתייעלות והחיסכון בהוצאות ובהמשך לאישור הדירקטוריון מיום 11 ביולי 2017, נפתחה ביולי 2017 תכנית פרישה מוקדמת מרצון.

ההטבות שהוצעו במסגרת התכנית, כוללות בגיל וותק העובדים, הינן בעיקרן: (א) הסדר פנסיה מוקדמת עד לגיל הפרישה על פי דין, וזאת לזכאים לפנסיה תקציבית מהבנק אשר עומדים בפרמטרים שמוגדרים בתכנית או (ב) פיצויים מוגדלים בשיעור של כ-245% עד 265%, בכפוף לפרמטרים שהוגדרו בתכנית.

העלות הכוללת של התכנית הסתכמה בכ-310 מיליון ש"ח (להלן: "עלות ההתייעלות").

להלן עיקרי הטיפול החשבונאי:

1. עלות ההתייעלות מהווה הפסד אקטוארי שנזקף לרווח כולל אחר בשנת 2017.
2. בתקופות עוקבות מופחתות לרווח והפסד עלויות התוכנית כחלק מיתרת "רווחים והפסדים אקטואריים" בשיטת הקו הישר על פני תקופת השירות הממוצעת הנותרת של העובדים הפעילים בתכנית.

השפעת תוכנית ההתייעלות על הלימות ההון מוערכת בכ-0.1%, אשר תיגרע בהדרגה מהלימות ההון על פני חמש שנים.

במסגרת תכנית הפרישה המוקדמת מרצון חתמו 450 עובדים על הסדרי פרישה ורובם סיימו את העסקתם עד ליום 30 בדצמבר 2017. במהלך חמש השנים הקרובות צפויים לפרוש לגמלאות במסגרת פרישה טבעית כ-480 עובדים נוספים. הבנק נערך לפרישה ומשקיע מאמצים בהתאמת המבנים הארגוניים, השלמת פערים במקצועות קריטיים, ביצוע הדרכות ושימור הידע באמצעות מתודולוגיה ותוכנית שגובשה בנושא.

הבנק ממשיך במהלכי התייעלות באמצעים שונים, תוך שיפור תהליכים ארגוניים ותפעוליים. אלה יאפשרו צמצום נוסף במצבת כח האדם, תוך המשך מתן שירות נאות וניהול הולם של הסיכונים.

עסקת מכירת נכס

ביום 18 ביוני 2017 אישר דירקטוריון הבנק את התקשרות הבנק בהסכם עם קנדה אקרו בסיטי שותפות מוגבלת למכירת נכס המצוי ברח' יהודה הלוי פינת רח' הרצל בתל אביב, המשמש כיום כסניף המרכזי של הבנק בתל אביב. תמורת המכירה הינה כ-277 מיליון ש"ח והרווח שנזקף ברבעון רביעי 2017 עם השלמת העסקה הינו כ-265 מיליון ש"ח לפני השפעת המס.

PEPPER

בחודש יוני 2017 לאומי השיק לקהל הרחב את PEPPER, בנקאות דיגיטלית שכולה במובייל, וזאת לאחר שבמהלך רבעון ראשון 2017, הושק PEPPER PAY המשמש כפתרון תשלומים ללקוחות כל הבנקים.

זוהי קפיצת מדרגה חשובה בייסודה של הבנקאות הדיגיטלית בישראל שתנוהל רובה ככולה באמצעות המובייל. האפליקציות החדשות מאפשרות למשתמשים ליהנות מחוויית לקוח פרסונלית, פשוטה ונוחה, כזו המושתתת על מענה לצרכיהם, באופן ידידותי, בעיצוב ייחודי, ללא עמלות עו"ש, מותאמת אישית, "בכל זמן ומכל מקום".

מגמות, תופעות, התפתחויות ושינויים מהותיים התפתחויות עיקריות במשק¹

בשנת 2017 צמח המשק הישראלי בכ-3.3%, במונחים ריאליים, בהשוואה לכ-4.0% בשנת 2016 וזאת תוך ירידה בשיעור האבטלה לכ-4.2%, בממוצע שנתי, לעומת 4.8% בשנת 2016. כל רכיבי התוצר המרכזיים התרחבו בשנה שחלפה. עם זאת, במונחים של תוצר לנפש התרחב המשק בכ-1.4%, ריאלית, שיעור נמוך מהממוצע במדינות ה-OECD.

המשק העולמי

בחודש ינואר 2018, עדכנה קרן המטבע הבינלאומית (IMF), את האומדנים להתפתחות הצמיחה בעולם בשנת 2017 ואת תחזיתה לשנים הקרובות, לפיה המשק העולמי התרחב בשנת 2017 בכ-3.7%, במונחים ריאליים, עליה של 0.1% בהשוואה לתחזיתה מחודש אוקטובר 2017 ולעומת כ-3.2% בשנת 2016. זאת, בעיקר על רקע התרחבות מהירה בהשוואה לעבר בסחר העולמי ובהשקעות. הצמיחה בארה"ב בשנת 2017 עודכנה אף היא כלפי מעלה (מ-2.2% ל-2.3%). באזור גוש האירו נרשם עדכון משמעותי כלפי מעלה באומדני הצמיחה ל-2017 (מ-2.1% ל-2.4%) על רקע נתונים חיוביים ומפתיעים באשר לפעילות הכלכלית במדינות רבות, אשר פורסמו במהלך 2017.

תקציב המדינה ומימון

בשנת 2017, הסתכם הגירעון בתקציב המדינה בכ-24.8 מיליארד ש"ח שהם כ-2.0% תוצר. זאת, כאשר בתקציב לשנת 2017 תוכנן גירעון שנתי בסך של כ-36.6 מיליארד ש"ח שהם כ-2.9% תוצר. בחודש דצמבר 2017 לבדו הסתכם הגירעון בכ-21.5 מיליארד ש"ח. הסטייה של הגירעון בפועל מזה שתוכנן, מקורה בגידול ניכר בהכנסות ממיסים, מעבר למתוכנן, כתוצאה ממכירת חברות ובעקבות מבצע מס דיבידנד לבעלי מניות מהותיים.

ב-18 באפריל 2017, הודיע משרד האוצר על תכנית "נטו משפחה" הכוללת הטבות במיסוי למשפחות עובדות, סבסוד צהרונים והפחתת מכסים. עלות התכנית נאמדת בכ-4 מיליארד ש"ח לשנה והיא שומרת, על פי הודעת האוצר, על מסגרות התקציב מבלי להגדיל את הגירעון.

סחר חוץ ותנועות הון

הגירעון המסחרי של ישראל הסתכם בשנת 2017, בכ-15.0 מיליארד דולר, עליה של כ-2.1 מיליארד דולר בהשוואה לגרעון שהיה בשנת 2016. העלייה בגירעון המסחרי מקורה בעליה גדולה יותר ביבוא ביחס ליצוא, בחלקה הגדול בהשפעת עליית ערך היבוא של מוצרי אנרגיה (בהשפעת עליית המחירים).

בחודשים ינואר-נובמבר 2017, הסתכמו ההשקעות הישירות בישראל של תושבי חוץ, דרך המערכת הבנקאית, בכ-7.9 מיליארד דולר ואילו ההשקעות הפיננסיות של תושבי חוץ בישראל הסתכמו בכ-3.8 מיליארד דולר. לעומת זאת, היקף ההשקעות של תושבי ישראל בחו"ל (ההשקעות הישירות באמצעות הבנקים בישראל וההשקעות הפיננסיות) הסתכם בכ-6.7 מיליארד דולר, כך שהיקף ההשקעות הנכנסות לישראל היה גבוה באופן משמעותי מהיקף ההשקעות היוצאות במט"ח.

שער החליפין ויתרות המט"ח

בשנת 2017, יוסף השקל ביחס לדולר בשיעור של כ-9.8% וביחס לאירו הוא פוחת בשיעור של כ-2.7%.

יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל עמדו בסוף חודש דצמבר 2017, על כ-113.0 מיליארד דולר, בהשוואה לכ-98.4 מיליארד דולר בסוף חודש דצמבר 2016.

במהלך השנה שחלפה הסתכמו רכישות המט"ח על ידי בנק ישראל, במסגרת תכנית הרכישות לקיזוז השפעת הפקת הגז על שער החליפין, בכ-1.5 מיליארד דולר. בסך הכל, בנק ישראל רכש מט"ח בהיקף של כ-6.6 מיליארד דולר במהלך שנת 2017.

אינפלציה ומדיניות מוניטרית

מדד המחירים לצרכן (המדד "בגין") עלה בשנת 2017 בכ-0.4%. שיעור זה מצוי מתחת לגבול התחתון של יעד יציבות המחירים של הממשלה, 1% עד 3%, ומשקף סביבת אינפלציה נמוכה מאד. מרבית עליית המדד היא תוצאה של תרומת סעיף הדיור אשר עלה בכ-2.4% (הסעיף מהווה כרבע מהמדד).

מדד המחירים לצרכן ("הידוע") עלה ב-0.3% בשנת 2017.

¹ מקורות הנתונים: פרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, משרד האוצר והבורסה לניירות ערך.

במהלך השנה שחלפה לא חל שינוי בריבית בנק ישראל והיא עומדת על 0.1%, רמה שנשמרה גם בהודעת הריבית אשר פורסמה בחודש ינואר 2018. הועדה המונית ציינה כי בכוונתה להותיר את המדיניות המרחיבה על כנה, כל עוד הדבר יידרש כדי לבסס את סביבת האינפלציה בתוך תחום היעד.

שוק ההון הישראלי

מדד המניות וניירות הערך הניתנים להמרה ירד בשנת 2017, בכ-1.1%, בעיקר בהשפעת ירידות שערים במניות הפארמה. מחזור המסחר היומי הממוצע של המניות וניירות הערך הניתנים להמרה עלה בשנת 2017 בשיעור של כ-10.6% בהשוואה לממוצע 2016 והסתכם בכ-1.4 מיליארד ש"ח.

שוק אגרות החוב הממשלתיות התאפיין בשנת 2017, בעלויות שערים. מדד אגרות החוב הממשלתיות צמודות המדד עלה בשיעור של כ-3.4% ואילו מדד אגרות החוב הממשלתיות הלא-צמודות עלה בשיעור של כ-3.6% (מדד האגרות בריבית קבועה עלה בכ-4.2% ואילו במדד האגרות בריבית משתנה, "גילון", נרשמה עליה קלה של 0.6%).

במדד אגרות החוב הלא-ממשלתיות (אג"ח חברות) צמודות המדד, נרשמו בשנה שחלפה עליות שערים של כ-6.2%. זאת בהמשך לעלויות שערים של כ-4.1% בשנת 2016.

הנכסים הכספיים שבידי הציבור

שווי תיק הנכסים הכספיים שבידי הציבור הסתכם בסוף חודש דצמבר 2017, בכ-3,615 מיליארד ש"ח, עליה של כ-5.0% במהלך השנה שחלפה. משקל המניות (בארץ ובחו"ל) בתיק הנכסים הכספיים של הציבור הישראלי הגיע בסוף חודש דצמבר 2017 לכ-22.6%, לעומת כ-22.4% בסוף חודש דצמבר 2016.

סיכונים מובילים ומתפתחים בסביבת הפעילות

סיכונים מובילים נגזרים מסביבת הפעילות של הבנק המושפעת מאד בשנים האחרונות מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים במודל העסקי, ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות. סיכונים מתפתחים הינם סיכונים שהמאפיינים שלהם ורמת החומרה שלהם משתנים בהתאם לתמורות שחלות בשנים האחרונות בסביבה התחרותית, בסביבת הצרכן, בסביבה הרגולטורית ובסביבה הטכנולוגית.

מתוך מכלול הסיכונים אליהם חשופה המערכת הבנקאית, להלן הסיכונים המרכזיים שצפויים להשפיע על הבנק:

- סיכון מאקרו-כלכלי.
- סיכון רגולציה.
- סיכון אבטחת מידע וסייבר.
- סיכון טכנולוגי.
- סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct).

לפרוט סיכונים אלו ראה בפרק סקירת הסיכונים, [החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם](#).

שינויים מהותיים בסעיפים בדוחות הכספיים

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן "הרווח הנקי") בשנת 2017 הסתכם לסך של כ-3,172 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-2,791 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, גידול בשיעור של 13.7%.

הרווח השנה הושפע ממכירת מבנה שנמכר ברבעון הרביעי של השנה ומהוצאות שכר חד פעמיות שהשפעתם הכוללת על הרווח לפני מס הסתכמה לסך של כ-189 מיליון ש"ח.

הרווח הנקי אשתקד הושפע ממספר סעיפים חד פעמיים מהותיים בסך כולל נטו ממש של כ-288 מיליון ש"ח - הכנסה ממכירת ויזה אירופה, הכנסה מהחזר ביטוחי בגין ההסדר עם הרשויות בחו"ל בגין הלקוחות האמריקאים, הוצאות שכר חד פעמיות, הכנסת מס בשל תהליכי פירוק ומכירה של חברות בנות וקישון במס הנדחה בשל ירידת שיעור מס החברות.

בנטרול סעיפים חד פעמיים אלה, הגידול ברווח הנקי הינו בשיעור של 20.6%.

השיפור ברווח מקורו בגידול בהכנסות לצד ירידה בהוצאות.

התשואה להון בשנת 2017 עמדה על שיעור של כ-9.8% בהשוואה לכ-9.3% בשנת 2016. התשואה להון השנה בנטרול הסעיפים החד פעמיים הינה בשיעור של 9.3%. התשואה להון בתקופה המקבילה אשתקד, בניכוי הסעיפים החד פעמיים כמפורט לעיל, עמדה על שיעור של 8.4%. השיפור המשמעותי בתשואה להון מקורו בגידול ברווח וזאת ולמרות הגידול בהון הממוצע בשנת 2017 לעומת שנת 2016 בשיעור של 8.3%.

יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון השתפר מהותית בתקופת הדוח. יחס זה עמד ליום 31 בדצמבר 2017 על שיעור של 11.43% בהשוואה לשיעור של 11.15% ליום 31 בדצמבר 2016. לפרטים נוספים ראה ביאור 225.

ביום 5 במרס 2018 אישר דירקטוריון הבנק:

1. חלוקת דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון הרביעי של שנת 2017. סכום הדיבידנד שאושר לרבעון הסתכם לסך של כ-342 מיליון ש"ח. הדיבידנד המצטבר בגין שנת 2017 הסתכם בכ-969 מיליון ש"ח.

2. תוכנית רכישה עצמית של מניות בהיקף של עד 700 מיליון ש"ח. תוכנית הרכישה העצמית תאפשר לבנק לנהל את ההון באופן יעיל יותר. לפרטים ראה פרק הון והלימות הון להלן.

הכנסות הריבית נטו עלו בשנת 2017 בכ-520 מיליון ש"ח, גידול בשיעור של כ-6.9%. הגידול בהכנסות הריבית נטו נובע מעליה בפערי הריבית, מהשפעת המדד, מגידול ביתרה הממוצעת של הנכסים הכספיים נושאי הריבית (אשראי לציבור ופיקדונות בבנקים) ומפירעון איגרות חוב ושטרי הון.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי בשנת 2017 משקפות שיעור הוצאה של כ-0.06% מהאשראי לציבור נטו בהשוואה להכנסה בשיעור של כ-0.05% מהאשראי לציבור נטו בשנת 2016. ההכנסה מהפסדי אשראי בתקופה המקבילה אשתקד נבעה בעיקרה מגביות גבוהות משמעותית בהשוואה ל-2017.

הכנסות מימון שאינן מריבית הסתכמו לסך של כ-919 מיליון ש"ח בהשוואה לסך 1,282 מיליון ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הירידה נובעת בעיקר מכך שבתקופה המקבילה אשתקד נכללה הכנסה ממכירת ויזה אירופה בסך של כ-378 מיליון ש"ח.

העמלות התפעוליות עלו בשנת 2017 בכ-171 מיליון ש"ח בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, בעיקר לאור גידול במחזורי הפעילות בכרטיסי אשראי ובניירות ערך.

ההכנסות האחרות הסתכמו לסך של כ-371 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-159 מיליון ש"ח אשתקד. הגידול נובע בעיקרו ממכירת מבנה שנמכר ברבעון הרביעי של השנה כמצוין לעיל.

ההוצאות התפעוליות ירדו בכ-79 מיליון ש"ח. בנטרול הוצאות שכר שאינן שוטפות כמפורט להלן ובנטרול החזר ביטוחי בענין ההסדר עם הרשויות בחו"ל בגין הלקוחות האמריקאים בשנת 2016, ירדו ההוצאות ביחס לתקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-297 מיליון ש"ח, ירידה בשיעור של כ-3.4%.

הוצאות השכר ירדו בכ-150 מיליון ש"ח. בנטרול הוצאות שכר חד פעמיות, כאמור לעיל, ירדו הוצאות השכר בשיעור של 2.5%. עיקר הירידה מקורה בירידה במצבת העובדים על רקע תהליכי ההתייעלות בבנק.

ההוצאות התפעוליות האחרות, בנטרול ההחזר הביטוחי כמפורט לעיל, ירדו בשיעור של כ-4.8%.

הוצאות המס הסתכמו לסך של כ-1,692 מיליון ש"ח בהשוואה לסך של כ-1,717 מיליון ש"ח אשתקד. הוצאות המס אשתקד הושפעו מרישום הכנסה בסך של כ-195 מיליון ש"ח בגין תהליכי פירוק ומכירה של חברות בנות ומהוצאת מס בסך של 303 מיליון ש"ח בשל הקישון ביתרת המסים הנדחים אשתקד כתוצאה מירידת שיעור מס החברות.

הרווח הבסיסי הנקי למניה המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בשנת 2017 היה 2.10 ש"ח לעומת 1.85 ש"ח בשנת 2016.

לפירוט בדבר התוצאות לפי רבעונים ראה נספח דוח רווח והפסד מאוחד לרבעון - מידע רב רבעוני.

התפתחויות מהותיות בהכנסות, בהוצאות וברווח כולל אחר¹

הרווח הנקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי (להלן: "הרווח הנקי") של קבוצת לאומי הסתכם בשנת 2017 בסך 3,172 מיליון ש"ח לעומת 2,791 מיליון ש"ח בשנת 2016, גידול של 13.7%.

להלן השינויים בסעיפי הרווח והפסד בשנת 2017 לעומת שנת 2016

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2016	2017
	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח
הכנסות ריבית, נטו	6.9	7,526	8,046
הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	+	(125)	172
הכנסות שאינן מריבית	0.4	5,408	5,428
הוצאות תפעוליות ואחרות	(0.9)	8,580	8,501
רווח לפני מיסים	7.2	4,479	4,801
הפרשה למס	(1.5)	1,717	1,692
רווח לאחר מס	12.6	2,762	3,109
חלק הבנק ברווחי חברות כלולות	39.4	66	92
רווח נקי המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	21.6	(37)	(29)
רווח נקי המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	13.7	2,791	3,172
תשואה להון (באחוזים)		9.3	9.8
רווח בסיסי למניה (ש"ח)		1.85	2.10

הכנסות ריבית, נטו

הכנסות ריבית, נטו של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2017 ב-8,046 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-7,526 מיליון ש"ח בשנת 2016. הגידול בהכנסות ריבית נטו בשנת 2017, בשיעור של 6.9% לעומת אשתקד נובע מגידול ביתרה הממוצעת של הנכסים הכספיים נושאי הריבית (אשראי לציבור, ניירות ערך ופיקדונות) ומעלייה בפערי הריבית. יצויין כי השפעת המדד הינה כ-141 מיליון ש"ח.

היחס של הכנסות ריבית, נטו לבין ביתרה הממוצעת של נכסים נושאי ריבית (התשואה נטו על נכסים נושאי ריבית) הינו 2.05% לעומת 1.94% בתקופה המקבילה אשתקד.

פער הריבית הכולל בשנת 2017 הוא 1.85% לעומת פער של 1.75% בשנת 2016.

להלן נתונים על פערי הריבית בחלוקה למגזרים:

במגזר השקלי הלא צמוד, פער הריבית בשנת 2017 עמד על שיעור של 2.11% לעומת 2.05% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המט"ח פער הריבית 0.98% לעומת 1.17% בתקופה המקבילה אשתקד. במגזר המדדי פער הריבית 0.80% לעומת 0.61% בתקופה המקבילה אשתקד.

למידע נוסף בנוגע להכנסות והוצאות ריבית ראה נספח 1 - [שיעורי הכנסות והוצאות וניתוח השינויים בהכנסות והוצאות ריבית](#).

¹ הדוחות הכספיים נערכו בערכים מדווחים. מדד המחירים לצרכן הידוע, עלה בשנת 2017 ב-0.3%. השקל יוסף נומינלית לעומת הדולר האמריקאי ב-9.8% ולעומת האירו פחת השקל ב-2.7%. השער היציג של הדולר ב-31 בדצמבר 2017 היה 3.467 ש"ח. למידע נוסף ראה [ביאור 1.1](#).

הוצאות בגין הפסדי אשראי

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2017	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסה פרטנית בגין הפסדי אשראי	(329)	(757)	56.5
הוצאה קבוצתית בגין הפסדי אשראי	501	632	(20.7)
סך כל ההוצאה (ההכנסה) בגין הפסדי אשראי	172	(125)	+
יחסים באחוזים:			
שיעור ההכנסה הפרטנית בגין הפסדי אשראי מסך האשראי לציבור, נטו	(0.13)	(0.29)	
שיעור ההוצאה הקבוצתית בגין הפסדי אשראי מסך האשראי לציבור, נטו	0.19	0.24	
שיעור ההוצאה (ההכנסה) הכולל בגין הפסדי אשראי מסך האשראי לציבור, נטו	0.06	(0.05)	

הוצאות בגין הפסדי אשראי של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2017 בכ-172 מיליון ש"ח, בהשוואה להכנסות בסך כ-125 מיליון ש"ח בשנת 2016. ההכנסה מהפסדי אשראי בתקופה המקבילה אשתקד נבעה בעיקרה מגביות גבוהות משמעותית מאלו שהיו השנה.

יצוין גם ששיעור ההוצאה הקבוצתית בגין הפסדי אשראי ירד בשיעור של כ-20% בהשוואה לאשתקד, בעיקר על רקע שיפור תמהיל התיק של הבנק בתיק הקמעונאי.

למידע נוסף בנוגע להוצאות הפסדי אשראי ראה פרק סיכומי אשראי, סעיף [גילוי, הערכה, סיווג וכללי הפרשה להפסדי אשראי, ביאור 13 וביאור 30](#).

הכנסות שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2017	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות מימון שאינן מריבית	919	1,282	(28.3)
עמלות	4,138	3,967	4.3
הכנסות אחרות	371	159	+
סך הכל	5,428	5,408	0.4

להלן פירוט הכנסות מימון שאינן מריבית

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2017	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
הכנסות נטו בגין מכשירים נגזרים והפרשי שער, נטו	779	487	292
רווחים ממכירת אג"ח זמינות למכירה, נטו	115	357	(242)
רווחים מהשקעות במניות כולל דיבידנדים ^(א)	61	510	(449)
רווחים נטו בגין הלוואות שנמכרו	9	44	(35)
רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו ^(ב)	(45)	(116)	71
סך הכל	919	1,282	(363)

(א) בשנת 2016 כולל הכנסה ממכירת ויזה אירופה בסך 378 מיליון ש"ח.
 (ב) רווחים (הפסדים) שמומשו ושטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן של אג"ח ומניות למסחר, נטו כוללים גם השפעת הפרשי שער.

להלן פירוט העמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
השינוי		2016	2017	
באחוזים	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח	
(2.0)	(14)	715	701	ניהול חשבון
14.0	83	592	675	פעילות בניירות ערך ובמכשירים נגזרים מסוימים
5.1	52	1,023	1,075	כרטיסי אשראי
3.4	6	177	183	טיפול באשראי
7.0	20	287	307	עמלות הפצת מוצרים פיננסיים
3.4	11	327	338	הפרשי המרה
1.3	7	534	541	עמלות מעסקי מימון
1.9	6	312	318	עמלות אחרות
4.3	171	3,967	4,138	סך כל העמלות

הגידול בעמלות בשנת 2017 בשיעור של כ-4.3% בהשוואה לשנת 2016, נובע בעיקר מגידול במחזורי הפעילות בכרטיסי אשראי ומפעילות בניירות ערך. ההכנסות מעמלות מהוות כ-49% מההוצאות התפעוליות והאחרות בדומה לתקופה המקבילה אשתקד.

להלן פירוט ההכנסות האחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
השינוי		2016	2017	
באחוזים	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח	
20.6	7	34	41	רווחים מיעודה לפיצויים
+	205	125	330	הכנסות אחרות כולל מכירת בניינים וציוד
+	212	159	371	סך הכל

הגידול בהכנסות אחרות נובע בעיקר ממכירת מבנה שהניב רווח לפני מס של כ-265 מיליון ש"ח.

הוצאות תפעוליות ואחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
השינוי		2016	2017	
באחוזים	במיליוני ש"ח		במיליוני ש"ח	
(2.8)	(150)	5,422	5,272	משכורות והוצאות נלוות
(2.6)	(17)	663	646	פחת והפחתות
(1.8)	(19)	1,034	1,015	הוצאות אחזקת בניינים וציוד
7.3	107	1,461	1,568	הוצאות אחרות
(0.9)	(79)	8,580	8,501	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות

סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות של קבוצת לאומי הסתכמו בשנת 2017 ב-8,501 מיליון ש"ח, קיטון בשיעור של 0.9% בנטרול הוצאות שכר שאינן שוטפות כמפורט להלן ובנטרול החזר ביטוחי בענין ההסדר עם הרשויות בחו"ל בגין הלקוחות האמריקאים בשנת 2016, ירדו ההוצאות ביחס לתקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-297 מיליון ש"ח, ירידה בשיעור של כ-3.4%. ההוצאות התפעוליות מהוות 63.1% מסך כל ההכנסות לעומת 66.3% אשתקד. סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות מהוות 1.89% מסך המאזן, לעומת 1.96% בתקופה המקבילה אשתקד.

הוצאות שכר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	2017	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	באחוזים
שכר ונלוות	4,189	4,374	(185)
הוצאות פנסיה ופיצויים בניכוי רווחי קופות	1,007	955	52
סך כל הוצאות שכר שוטפות	5,196	5,329	(133)
מענקים והוצאות שאינם במהלך העסקים הרגיל ^(א)	76	93	(17)
סך הכל הוצאות שכר	5,272	5,422	(150)

(א) בשנת 2016 כולל מענק הירתמות לעובדים לשם יישום תוכנית ההתייעלות.

הוצאות השכר ירדו בכ-150 מיליון ש"ח. בנטרול הוצאות שכר חד פעמיות, ירדו הוצאות השכר בשיעור של 2.5% עיקר הירידה מקורה בירידה במצבת העובדים על רקע תהליכי ההתייעלות בבנק. למידע נוסף ראה [ביאור 23.ח](#).

הוצאות שכר ונלוות מהוות כ-62% מסך כל הוצאות התפעוליות בהשוואה ל-63.2% בשנת 2016.

הוצאות תפעוליות ואחרות (למעט שכר)

ההוצאות התפעוליות והאחרות למעט שכר הסתכמו בשנת 2017 בסך 3,229 מיליון ש"ח לעומת 3,158 מיליון ש"ח בשנת 2016, גידול בשיעור של 2.2%. הגידול מקורו בהחזר הביטוחי בגין ההסדר עם הרשויות בחו"ל באשר ללקוחות האמריקאיים שנרשם אשתקד. בניטרול החזר זה ירדו ההוצאות התפעוליות והאחרות בשיעור של 4.8% בהשוואה לאשתקד.

הוצאות מס

ההפרשה למס על הרווח של קבוצת לאומי הסתכמה בשנת 2017 ב-1,692 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-1,717 מיליון ש"ח בשנת 2016. שיעור ההפרשה בשנת 2017 היה כ-35.2% מהרווח לפני מס לעומת 38.3% בשנת 2016, קיטון של כ-3.1 נקודות האחוז.

הירידה בשיעור המס האפקטיבי השנה ביחס לתקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מכך שבתקופה מקבילה אשתקד נרשמה הוצאת מס בסך 303 מיליון ש"ח בשל הקיטון ביתרת המסים הנדחים נטו כתוצאה מירידת שיעור מס החברות מ-26.5% ל-24% בשנת 2017 ול-23% החל מ-1 בינואר 2018 ואילך ומנגד השפעה בסך כ-195 מיליון ש"ח בשל תהליכי פירוק ומכירה של חברות בנות שהקטינה את שיעור המס.

יצויין כי בעקבות הירידה בשיעור המס בארצות הברית רשמה השלוחה בארצות הברית הוצאות מס. ההשפעה על הדוח הכספי המאוחד אינה מהותית.

הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

להלן הוצאות והשקעות בגין מערך טכנולוגיית המידע

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017			
במיליוני ש"ח			
סך הכל	אחר	חומרה ^(א)	תוכנה
			הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:
607	-	201	406
			הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות
249	31	56	162
			הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים
77	4	-	73
			הוצאות בגין מיקור חוץ
625	10	159	456
			הוצאות בגין פחת
66	5	19	42
			הוצאות אחרות
1,624	50	435	1,139
			סך הכל הוצאות
			תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:
243	-	-	243
			עלויות בגין שכר עבודה ונלוות
164	-	-	164
			עלויות בגין מיקור חוץ
307	-	147	160
			עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב,ג)
12	12	-	-
			עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין
726	12	147	567
			סך הכל עלויות
			יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע:
1,552	338	438	776
			סך הכל עלות מופחתת
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016			
במיליוני ש"ח			
סך הכל	אחר	חומרה ^(א)	תוכנה
			הוצאות בגין מערך טכנולוגיית המידע, כפי שנכללו בדוח רווח והפסד:
555	-	189	366
			הוצאות בגין שכר עבודה ונלוות
207	32	29	146
			הוצאות בגין רכישות או רישיונות שימוש שלא הונו לנכסים
105	5	34	66
			הוצאות בגין מיקור חוץ
582	10	166	406
			הוצאות בגין פחת
99	6	43	50
			הוצאות אחרות
1,548	53	461	1,034
			סך הכל הוצאות
			תוספות לנכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע שלא נזקפו כהוצאה:
152	-	-	152
			עלויות בגין שכר עבודה ונלוות
132	-	-	132
			עלויות בגין מיקור חוץ
384	-	108	276
			עלויות רכישה או רישיונות שימוש ^(ב,ג)
14	14	-	-
			עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין
682	14	108	560
			סך הכל עלויות
			יתרות נכסים בגין מערך טכנולוגיית המידע:
1,450	326	321	803
			סך הכל עלות מופחתת

(א) לרבות תשתיות תקשורת.

(ב) עלויות רכישה או רישיונות שימוש בגין מערך טכנולוגיית המידע אשר לא סווגו בדוחות הכספיים כרכוש קבוע (עלויות ציוד, בניינים ומקרקעין) אלא כהוצאה מראש.

(ג) לרבות רכישות ורישיונות שימוש של תוכנה וחומרה לכלל החטיבות בתאגיד הבנקאי.

להלן תמצית דוח על הרווח הכולל

רווח כולל אחר לפני ייחוס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה							
רווח (הפסד) כולל אחר המיוחס לבעלי מניות הבנק	הפסד כולל אחר המיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	סך הכל	חלק התאגיד הבנקאי ברווח כולל אחר של חברות מוחזקות	התאמות בגין ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן	התאמות מתרגום נטו לאחר השפעת גידורים ^(ב)	התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן	במיליוני ש"ח
(1,549)	(4)	(1,553)	(1,904)	22	(65)	394	יתרה ליום 1 בינואר 2015
101	-	101	414	16	(2)	(327)	שינוי נטו במהלך השנה
(1,448)	(4)	(1,452)	(1,490)	38	(67)	67	יתרה ליום 31 בדצמבר 2015
(864)	-	(864)	(679)	(20)	(12)	(153)	שינוי נטו במהלך השנה
(2,312)	(4)	(2,316)	(2,169)	18	(79)	(86)	יתרה ליום 31 בדצמבר 2016
(739)	-	(739)	(781)	(3)	(116)	161	שינוי נטו במהלך השנה
(3,051)	(4)	(3,055)	(2,950)	15	(195)	75	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017

(א) התאמות מתרגום דוחות כספיים של פעילויות חוץ שמטבע הפעילות שלהן שונה ממטבע הפעילות של התאגיד הבנקאי, לרבות התאמות בגין חברות כוללות.

(ב) רווחים (הפסדים) נטו בגין גידור השקעה נטו במטבע חוץ.

(ג) ההתאמות בגין ההטבות לעובדים בשנת 2017 כוללות את עלות תכנית הפרישה מרצון שפורסמה בחודש יולי 2017.

המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון

המאזן של קבוצת לאומי הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 ב-450.8 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-438.6 מיליארד ש"ח בסוף 2016 - גידול של 2.8%, מאזן הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 ב-426.7 מיליארד ש"ח לעומת 413.0 מיליארד ש"ח בסוף 2016, גידול של 3.3%.

ערך הנכסים הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע חוץ מסך מאזן הקבוצה הינו כ-87.2 מיליארד ש"ח, כ-19.3% מסך הנכסים. בשנת 2017 יוסף השקל ביחס לדולר של ארה"ב ב-9.8% וביחס לאירו פחת ב-2.7%. השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ תרם לירידה בשיעור של כ-1.6% בסך כל המאזן של הקבוצה, כך שבנטרו השפעת ייסוף השקל סך המאזן גדל לכ-457.8 מיליארד ש"ח.

סך כל הנכסים בניהול הקבוצה - סך כל המאזן וכן תיקי ניירות ערך של הלקוחות וקופות גמל וקרנות השתלמות לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי וניהול פיקדון, מסתכמים בכ-1,425 מיליארד ש"ח, לעומת 1,262 מיליארד ש"ח בסוף 2016, גידול של כ-12.9% (כ-411 מיליארד דולר ו-328 מיליארד דולר בהתאמה).

1. להלן ההתפתחות בסעיפי המאזן העיקריים

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2017	2016	השינוי	
במיליוני ש"ח			באחוזים	
סך כל המאזן	450,838	438,603	12,235	2.8
מזומנים ופיקדונות בבנקים	82,067	74,757	7,310	9.8
ניירות ערך	77,299	77,201	98	0.1
אשראי לציבור, נטו	267,952	261,957	5,995	2.3
בניינים וציוד	2,986	3,147	(161)	(5.1)
פיקדונות הציבור	362,478	346,854	15,624	4.5
פיקדונות מבנקים	5,156	3,394	1,762	51.9
אגרות חוב, שטרי התחייבות וכתבי התחייבות נדחים	15,577	22,640	(7,063)	(31.2)
הון המיוחס לבעלי המניות של התאגיד הבנקאי	33,167	31,347	1,820	5.8

2. להלן התפתחות בסעיפים חוץ מאזניים עיקריים

מאוחד				
31 בדצמבר				
	2017	2016	השינוי	
במיליוני ש"ח			באחוזים	
אשראי תעודות, נטו	1,202	1,418	(216)	(15.2)
ערבויות להבטחת אשראי, נטו	5,400	5,730	(330)	(5.8)
ערבויות לרוכשי דירות, נטו	19,297	19,538	(241)	(1.2)
ערבויות והתחייבויות אחרות, נטו	15,702	15,623	79	0.5
מכשירים נגזרים ^(א)	635,790	644,454	(8,664)	(1.3)
אופציות מכל הסוגים	155,751	91,986	63,765	69.3

(א) כולל עסקאות "פורורד", חוזי החלפות פיננסיות, swaps, futures ונגזרי אשראי.

למידע נוסף ראה [ביאור 28א. ו-28ב.](#)

3. להלן התפתחות ביתרות הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בקבוצת לאומי

	31 בדצמבר		
	2017	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח		
תיקי ניירות ערך ^(א)	692,085	613,213	78,872
נכסים בגינם ניתנים שירותי תפעול: ^{(א)(ב)(ג)}			
קרנות נאמנות	51,425	47,636	3,789
קופות גמל ופנסיה	118,564	78,189	40,375
קרנות השתלמות	112,356	84,774	27,582

- (א) לרבות שינוי בשווי השוק של ניירות ערך ושווי הניירות שבמשמרת (custody) של קרנות נאמנות וקופות גמל, לגביהם ניתנים שירותי ניהול תפעולי ומשמורת.
 (ב) הקבוצה בארץ אינה מנהלת קרנות נאמנות, קופות גמל וקרנות השתלמות.
 (ג) נכסי לקוחות לגביהם מעניקה הקבוצה שרותי ניהול תפעולי, כולל יתרות הקופות של לקוחות מיועצים בלאומי.

האשראי לציבור, נטו

האשראי לציבור נטו בקבוצת לאומי הסתכם בסוף 2017 ב-268.0 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-262.0 מיליארד ש"ח בסוף 2016. האשראי לציבור מהווה 59.4% מסך כל המאזן לעומת 59.7% בסוף 2016.

השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ השפיע לרעה על סך האשראי לציבור בשיעור של 1.1%. בנטרול השפעת הייסוף חלה עלייה בשיעור של 3.4% בסך האשראי לציבור, כך שבנטרול השפעת ייסוף השקל סך האשראי היה 270.8 מיליארד ש"ח.

בנוסף לאשראי לציבור משקיעה הקבוצה בניירות ערך של חברות המסתכמים בסוף 2017 ב-13,241 מיליון ש"ח בהשוואה ל-13,968 מיליון ש"ח בסוף 2016, והמגלמים גם כן סיכונים אשראי.

סך כל האשראי לציבור בפעילות הקבוצה בארץ הסתכם בסוף 2017 בכ-244.7 מיליארד ש"ח לעומת 238.3 מיליארד ש"ח בסוף 2016.

האשראי לציבור בשקלים לא צמודים מהווה ליום 31 בדצמבר 2017 כ-70.0% מסך האשראי, כאשר ליום 31 בדצמבר 2016 הוא היווה 68.6% מסך האשראי. כנגד העליה במשקל האשראי הלא צמוד, חלה ירידה בעיקר באשראי צמוד המדד שהיווה ליום 31 בדצמבר 2017 15.6% מסך האשראי, בהשוואה לכ-16.9% ביום 31 בדצמבר 2016.

להלן התפתחות האשראי לציבור, לאחר הפרשה להפסדי אשראי לפי ענפי משק עיקריים

	31 בדצמבר		
	2017	2016	השינוי
	במיליוני ש"ח		
אנשים פרטיים - הלוואות לדיור	77,506	78,658	(1,152)
אנשים פרטיים - אחר	38,160	37,770	390
בינוי ונדל"ן	52,513	48,308	4,205
מסחרי	26,775	26,980	(205)
תעשייה	19,098	18,053	1,045
אחר	53,900	52,188	1,712
סך הכל	267,952	261,957	5,995

למידע נוסף בנוגע להתפתחות האשראי וסיכונים אשראי לפי ענפי משק ראה פרק [סיכונים אשראי](#).

סיכון אשראי בעייתי

להלן סיכון אשראי בעייתי לאחר הפרשות פרטניות וקבוצתיות

31 בדצמבר					
2016			2017		
מאזני	חוץ מאזני	סך הכל	מאזני	חוץ מאזני	סך הכל
במיליוני ש"ח					
2,408	176	2,986	2,508	100	3,162
775	74	1,013	824	49	1,087
2,398	1,190	2,233	3,274	876	3,423
5,581	1,440	6,232	6,606	1,025	7,672

31 בדצמבר	
2016	2017
במיליוני ש"ח	
6,583	7,984
1,413	1,427
7,996	9,411
1,390	1,739
6,606	7,672

למידע נוסף בנוגע לאשראי בעייתי ראה פרק [סיכונים אשראי וביאור 30](#).

ניירות ערך

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו)

מדיניות ניהול ההשקעות בניירות ערך (הנוסטרו) של הקבוצה מוגדרת במסגרת תוכנית העבודה השנתית והרב-שנתית של הקבוצה. המדיניות מגדירה את תיאבון הסיכון המאושר להשגת היעדים העסקיים. תיאבון הסיכון כולל עקרונות ומגבלות כמותיות להפסדים שהקבוצה מוכנה לספוג בתרחישים ברמות שונות של חומרה. המגבלות העיקריות מתייחסות לסכומי ההשקעה, רמות סיכון (דירוגי אשראי, מח"מ הריבית, וכו'), חשיפה למנפיק, חשיפה למנהל השקעות/למנהל קרן, חשיפה גיאוגרפית, וכו'. כל ההשקעות מבוצעות מתוך רשימה של מכשירי השקעה מותרים להשקעה.

תיקי הנוסטרו מנוהלים מתוך ראייה כוללת ברמת הבנק והקבוצה בהיותם מרכיב מרכזי בניהול סיכונים הנזילות וסיכונים השוק.

הראייה הכוללת משתקפת בעקרון העדפת השקעות בעלות מתאם חלקי/נמוך עם יתר פעילות הבנק והקבוצה. בהתאם לכך, מובא בחשבון היתרון הגלום בהשקעות הנוסטרו במט"ח בניירות ערך שהונפקו בחו"ל, התורמות לפיזור סיכונים מחוץ למשק הישראלי.

פיזור הסיכונים בתיק הנוסטרו רב מימדי: פיזור גיאוגרפי, בין ענפי משק, בין מנפיקים, בין מנהלי השקעות, בין מכשירי השקעה וכד'.

ההשקעות מבוצעות על בסיס שיקולי רווחיות מתואמת סיכון תוך התחשבות בדרישות ההון המתאימות.

בשיקולי ההשקעה מיוחס דגש מיוחד להימנעות מהפסדים משמעותיים (Tail Risk).

פעילות הנוסטרו מתמקדת בעיקרה בשווקים מרכזיים, המתפקדים בסביבה פיקוחית מפותחת ואפקטיבית.

אישור המכשירים המותרים להשקעה מביא בחשבון היבטים שונים כגון שקיפות וקלות גישה למקור בלתי תלוי ואמין לשערור/תמחור השווי, ומזעור המורכבות והסיכונים התפעוליים והמשפטיים.

השקעות הקבוצה בניירות ערך ב-31 בדצמבר 2017 הסתכמו ב-77.3 מיליארד ש"ח, בהשוואה ל-77.2 מיליארד ש"ח ב-2016, גידול של 0.1%.

ניירות הערך בקבוצה מסווגים לשלוש קטגוריות: ניירות ערך למסחר, ניירות ערך זמינים למכירה וניירות ערך מוחזקים לפדיון.

סיווג נייר ערך הנרכש על ידי הבנק לתיק ניירות ערך למסחר, לתיק ניירות ערך זמינים למכירה או לתיק ניירות ערך מוחזקים לפדיון מתבצע במועד רכישתו ונעשה בהתאם לכוונת הבנק לשימוש בנייר. ניירות שנרכשים לצורכי מסחר (או במטרה לגדר רכיבים אחרים של התיק למסחר), לצורכי עשיית שוק או במסגרת חדר עסקאות מסווגים לתיק ניירות ערך למסחר, ניירות הנרכשים במסגרת ניהול הנכסים וההתייבויות של הבנק מסווגים בתיק הזמין למכירה ואילו ניירות הנרכשים על מנת להחזיקם עד לפדיונם מסווגים בתיק המוחזק לפדיון.

ניירות ערך למסחר מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת נזקף לדוח רווח והפסד. ניירות ערך זמינים למכירה מוצגים במאזן לפי שווי הוגן, וההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת מוצג בסעיף נפרד בהון ברווח כולל אחר שנקרא "התאמות בגין הצגת ניירות ערך זמינים למכירה לפי שווי הוגן" בניכוי המס המתחייב. ניירות ערך מוחזקים לפדיון מוצגים במאזן לפי עלות מופחתת. בכל מקרה שבו קיימת ירידת ערך שהינה בעלת אופי אחר מזמני בתיק הזמין ובתיק לפדיון ההפרש נזקף לחשבון רווח והפסד.

ביום 1 בינואר 2017 סווגה יתרה של 957 מיליון ש"ח מתיק ניירות ערך זמינים למכירה לתיק ניירות ערך מוחזקים לפדיון.

אופן חישוב השווי ההוגן

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים.

אגרות החוב בישראל הנקובות בשקלים ואינן סחירות משוערכות באמצעות מודל, מכיוון שאין שוק פעיל לאגרות החוב הללו.

להלן סיווג סעיף ניירות הערך במאזן המאוחד

31 בדצמבר							
2016				2017			
סך הכל	ניירות ערך למסחר ^(ב)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך מוחזקים לפדיון	סך הכל	ניירות ערך למכירה ^(א)	ניירות ערך זמינים למכירה ^(א)	ניירות ערך מוחזקים לפדיון
במיליוני ש"ח							
אגרות חוב							
40,500	5,091	35,409	-	39,872	3,204	36,633	35
13,907	2,458	11,449	-	10,837	82	10,755	-
182	159	23	-	101	90	11	-
7,564	104	7,460	-	9,795	142	9,653	-
10,029	280	9,749	-	9,150	268	8,529	353
428	132	296	-	181	111	70	-
2,648	286	2,362	-	3,129	299	2,352	478
1,943	1	1,942	-	4,234	1,307	2,927	-
77,201	8,511	68,690	-	77,299	5,503	70,930	866

(א) כולל רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן רווחים בסך 146 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח כולל אחר (31 בדצמבר 2016 - הפסדים בסך 92 מיליון ש"ח).

(ב) כולל רווחים (הפסדים) שטרם מומשו מהתאמות לשווי הוגן רווחים בסך 9 מיליון ש"ח שנרשמו ברווח והפסד (31 בדצמבר 2016 - רווחים בסך 9 מיליון ש"ח).

(ג) מרבית אגרת החוב של מוסדות פיננסיים זרים הינם מסוג supranational או עם גיבוי מדינות.

ליום 31 בדצמבר 2017 כ-91.8% מתיק הנוסטרו של הקבוצה סווג כזמין למכירה וכ-7.1% כתיק למסחר. כ-5.5% משווי ניירות הערך הינן השקעות במניות של חברות שאינן מוצגות על בסיס השווי המאזני, אלא לפי עלות או שווי שוק של המניות הנסחרות בבורסה.

למידע בנוגע לשווי ניירות ערך לפי אופן המדידה ראה [ביאור 3.3](#).

התיק הזמין למכירה

1. בשנת 2017 היה גידול ברווח כולל אחר בגין ניירות ערך זמינים למכירה בסך 259 מיליון ש"ח (לפני מס) בהשוואה לקיטון ברווח כולל אחר בגין ניירות ערך זמינים בסך של 281 מיליון ש"ח (לפני מס) בשנת 2016.
 2. לרווח והפסד נזקפו רווחים נטו ממכירת אגרות חוב זמינות למכירה בסך של 115 מיליון ש"ח לעומת רווחים בסך 357 מיליון ש"ח בשנת 2016.
- היתרה המצטברת נטו של התאמות לשווי הוגן של ניירות ערך המוחזקים בתיק הזמין למכירה ליום 31 בדצמבר 2017 מסתכמת בסכום חיובי של 75 מיליון ש"ח (לאחר השפעת המס), לעומת סכום שלילי של 86 מיליון ש"ח בסוף 2016. סכומים אלה מייצגים רווחים (הפסדים) נטו שטרם מומשו לתאריכי הדוחות.
- למידע בנוגע להתאמות לשווי הוגן של ניירות זמינים למכירה שנזקפו להון ראה [ביאור 12](#).

התיק למסחר

- ב-31 בדצמבר 2017, בתיק למסחר יש כ-4.2 מיליארד ש"ח אגרות חוב לעומת 8.5 מיליארד ש"ח אגרות חוב ב-31 בדצמבר 2016. נכון ל-31 בדצמבר 2017 התיק למסחר מהווה כ-7.1% מסך תיק הנוסטרו של הקבוצה לעומת 11.0% ב-31 בדצמבר 2016.
- בגין אגרות חוב למסחר נרשמו בדוח רווח והפסד הפסדים שמומשו וטרם מומשו בסך של 74 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 84 מיליון ש"ח בשנת 2016, ובגין מניות וקרנות נרשמו רווחים שמומשו וטרם מומשו בסך 29 מיליון ש"ח לעומת הפסדים בסך 32 מיליון ש"ח ב-2016. ההפסדים בשנת 2017 נובעים מהפרשי שער שנזקפו לניירות הערך בתיק למסחר, והם מתקזזים אל מול רווחים מהפרשי שער.
- למידע נוסף בנוגע להרכב התיק ראה [ביאור 12](#).

השקעות בניירות ערך שהונפקו בחו"ל

א. השקעות בניירות ערך מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

תיק ניירות ערך מגובי נכסים של הקבוצה (משכנתאות ושאינים משכנתאות), המדורג כולו בדרוג השקעה (Investment Grade), מסתכם בכ-9.2 מיליארד ש"ח (כ-2.7 מיליארד דולר) ל-31 בדצמבר 2017 לעומת 10.0 מיליארד ש"ח בסוף 2016. מתוך התיק הנ"ל ל-31 בדצמבר 2017 כ-8.5 מיליארד ש"ח (כ-2.5 מיליארד דולר) מסווג בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון.

התיק הזמין למכירה של השקעות בניירות ערך מגובי נכסים בחו"ל ליום 31 בדצמבר 2017 כולל השקעה באגרות חוב מגובות משכנתאות בסכום של כ-6.9 מיליארד ש"ח. 95% מסך האחזקות באגרות החוב המגובות משכנתאות שבתיק הזמין הונפקו על ידי סוכנויות פדראליות בארה"ב (FNMA, FHLMC, GNMA) ומדורגות, נכון למועד הדוח, בדירוג AAA. נכון ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכמה ירידת הערך המצטברת נטו שנזקפה להון עצמי הנובעת מתיק אגרות החוב המגובות משכנתאות בכ-70 מיליון ש"ח.

סך אגרות החוב המגובות משכנתאות שאינן בערבות מדינה (ארה"ב) ואינן בחסות מוסדות פדראליים אמריקאים מסתכם בכ-397 מיליון ש"ח.

התקופה החזויה לפדיון של כל תיק אגרות החוב המגובות משכנתאות היא כ-3.8 שנים בממוצע (מח"מ). בנוסף לאגרות החוב המגובות משכנתאות, כולל התיק הזמין למכירה של הקבוצה גם אגרות חוב אחרות מגובות נכסים שאינם משכנתאות (אשראי לרכישת רכב ואשראים אחרים) בסך של כ-1.6 מיליארד ש"ח מתוכן אגרות חוב מסוג CLO בסך של כ-1.6 מיליארד ש"ח. התקופה החזויה לפדיון של תיק אגרות החוב המגובות נכסים שאינם משכנתאות היא כ-3.9 שנים בממוצע.

למידע נוסף בנוגע להשקעות באגרות חוב מגובות נכסים ראה [ביאור 12](#).

ב. השקעות בניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל

בתיק ניירות הערך של הקבוצה ב-31 בדצמבר 2017 כ-29.4 מיליארד ש"ח (8.5 מיליארד דולר) ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל. 27.2 מיליארד ש"ח (7.8 מיליארד דולר) מניירות הערך הללו מסווגים בתיק הזמין למכירה והיתרה בתיק למסחר ובתיק לפדיון. 99% מסך ניירות הערך הינם בדירוג השקעה והם כוללים בעיקר ניירות ערך של ממשלת ארה"ב, בנקים ומוסדות פיננסיים, אגרות חוב של חברות בדרוג השקעה והיתר בעיקר ניירות ערך של ממשלת ישראל.

למידע נוסף בנוגע לחשיפה למוסדות פיננסיים זרים ראה פרק [סיכונים אשראי](#).

ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכמה יתרת עליית הערך המצטברת בהון העצמי בגין ניירות ערך שאינם מגובי נכסים שהונפקו בחו"ל, ושנכללו בתיק הזמין למכירה ב-47 מיליון ש"ח (שהם 31 מיליון ש"ח לאחר מס).

כאמור, בנוסף לתיק הזמין למכירה קיימים ניירות ערך שאינם מגובים בנכסים גם בתיק למסחר ובתיק לפדיון. התיק למסחר כולל בעיקר ניירות ערך של מדינות, בנקים ומוסדות פיננסיים. 97% מניירות הערך שבתיק למסחר הינם בדירוג השקעה (Investment Grade).

שווי התיק למסחר שאינו מגובה בנכסים ב-31 בדצמבר 2017 הסתכם ב-1.8 מיליארד ש"ח (0.5 מיליארד דולר). ההפרש בין השווי ההוגן לעלות המופחתת, במידה שיש הפרש כזה, נזקף לחשבון הרווח והפסד.

השקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל

ההשקעות באגרות חוב שהונפקו בישראל הסתכמו ב-31 בדצמבר 2017 ב-38.1 מיליארד ש"ח, מזה סך של 37.8 מיליארד ש"ח אגרות חוב שהונפקו על ידי ממשלת ישראל בשקלים, והיתר אגרות חוב שהונפקו על ידי חברות. כ-28.7% מההשקעות באגרות חוב חברות שהם כ-0.1 מיליארד ש"ח נכללו בתיק הזמין למכירה, והיתר בתיק למסחר.

תיק אגרות החוב של חברות, שבתיק הזמין למכירה בהיקף של 0.1 מיליארד ש"ח כולל קרן הון חיובית בסך של 4 מיליון ש"ח.

כל אגרות החוב של החברות שבתיק למסחר רשומות למסחר וסחירות בבורסה.

השקעות במניות ובקרנות

סך כל ההשקעות במניות ובקרנות מסתכמות ליום 31 בדצמבר 2017 בכ-4,234 מיליון ש"ח, מזה מניות סחירות 3,243 מיליון ש"ח ושאינן סחירות 991 מיליון ש"ח. מסך כל ההשקעה 2,927 מיליון ש"ח מסווגים בתיק הזמין למכירה ו-1,307 מיליון ש"ח מסווגים בתיק למסחר.

ההון הנדרש בגין השקעות אלה עומד ליום 31 בדצמבר 2017 על סך של 529 מיליון ש"ח.

למידע נוסף ראה [ביאור 12](#).

מטרות ומדיניות ניהול סיכונים לגבי השקעה במניות

מדיניות ההשקעה:

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה לרבות קביעת מגבלות לתיק השקעה הכולל ובחברה בודדת, תמהיל ההשקעה ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות הריאליות.

הגדרת מטרת ההשקעה:

- השגת תשואה עודפת בהשוואה להשקעה פיננסית של הנוסטרו.
- השאת ערך ההשקעה והשגת תנאי השקעה עודפים על ידי מינוף המוניטין של קבוצת לאומי.
- הרחבת פיזור סיכונים וגיוון מקורות ההכנסה של הקבוצה.
- השטחת התנודתיות של תיק הנוסטרו (פערי זמן).

מבנה התיק מתחלק ל-3 קבוצות משנה:

- השקעות אסטרטגיות בהן הבנק מתכנן להחזיק לזמן ארוך.
- השקעות לטווח זמן בינוני.
- השקעות בחברות צמיחה (חברות בהתחלת דרכן).

השינויים העיקריים בהשקעה במניות בשנת 2017

קנון

במהלך הרבעון הראשון של שנת 2017 מכר הבנק את יתרת החזקותיו בחברת Kenon Holdings Ltd, כ-3.7 מיליון מניות, שמהוות כ-7.0% מהונה המונפק והנפרע של קנון. הרווח לפני מס שרשם הבנק בגין מכירת המניות הינו כ-13.5 מיליון ש"ח.

למידע בנוגע לשעבוד ניירות ערך ראה [ביאור 27](#).

פיקדונות הציבור

פיקדונות הציבור בקבוצה הסתכמו בסוף 2017 ב-362.5 מיליארד ש"ח בהשוואה ל-346.9 מיליארד ש"ח בסוף 2016, גידול בשיעור של 4.5%.

השינוי בשערי החליפין של השקל מול כלל מטבעות החוץ הקטין בשיעור של 2.4% את סך כל פיקדונות הציבור, כך שבנטרול השפעת השינוי בשערי החליפין היה גידול בפיקדונות הציבור בשיעור של 6.9%.

להלן תמהיל פיקדונות הציבור לפי סוגים ומגזרי הצמדה

31 בדצמבר 2017			
לפי דרישה	לזמן קצוב	תוכניות חסכון	סך הכל
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראלי:			
151,179	83,252	-	234,431
-	16,778	2,177	18,955
מטבע חוץ:			
65,312	43,277	-	108,589
42	461	-	503
216,533	143,768	2,177	362,478

31 בדצמבר 2016			
לפי דרישה	לזמן קצוב	תוכניות חסכון	סך הכל
במיליוני ש"ח			
מטבע ישראלי:			
126,241	89,939	-	216,180
-	18,119	2,270	20,389
מטבע חוץ:			
65,248	44,529	-	109,777
-	508	-	508
191,489	153,095	2,270	346,854

להלן ההתפתחויות בסוגי הפיקדונות השונים

- פיקדונות הציבור בשקלים לא צמודים גדלו ב-18.3 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2016 בעיקר בפיקדונות לפי דרישה.
- פיקדונות הציבור הנקובים במטבע חוץ והצמודים למטבע החוץ קטנו ב-1.2 מיליארד ש"ח, קיטון בשיעור של כ-1.1% לעומת 31 בדצמבר 2016 ובנטרול השפעת השינויים בשער החליפין של השקל עלו בשיעור של כ-6.5%.
- פיקדונות צמודים למדד קטנו ב-1.4 מיליארד ש"ח, לעומת 31 בדצמבר 2016, בעיקר בפיקדונות לזמן קצוב.

פיקדונות מממשלות

פיקדונות מממשלות הסתכמו לסוף 2017 בכ-452 מיליון ש"ח, ירידה של 448 מיליון ש"ח לעומת שנת 2016. סעיף זה כולל פיקדונות של ממשלות זרות בשלוחות בחו"ל שהסתכמו בסוף 2017 בכ-305 מיליון ש"ח לעומת 722 מיליון ש"ח בסוף 2016.

פיקדונות בבנקים ופיקדונות מבנקים

א. פיקדונות בבנקים (מרכזיים ומסחריים)

31 בדצמבר			
	2016	2017	
	בבנקים מסחריים	בבנקים מרכזיים	בבנקים מרכזיים
	במיליוני ש"ח		
	מטבע ישראל:		
לא צמוד	590	66,406	2,179
צמוד מדד	247	-	-
מט"ח כולל צמוד מט"ח	4,361	6,425	6,806
סך כל הפיקדונות בבנקים	5,198	66,796	8,985

בסך כל הפיקדונות בבנקים היתה עלייה בשיעור של 9.2%.

ב. פיקדונות מבנקים (מרכזיים ומסחריים)

31 בדצמבר			
	2016	2017	
	מבנקים מסחריים	מבנקים מרכזיים	מבנקים מרכזיים
	במיליוני ש"ח		
	מטבע ישראל:		
לא צמוד	987	-	1,398
צמוד מדד	18	-	10
מט"ח כולל צמוד מט"ח	2,389	-	3,707
סך כל הפיקדונות מבנקים	3,394	-	5,115

על פי החוק, רשאי בנק ישראל לתת הלוואות לתאגידים הבנקאיים כנגד ביטחונות. לצורך כך, משמשים פיקדונות הבנק בבנק ישראל, וכן תיק ניירות הערך של הבנק ששוועבד.

ביום 31 בדצמבר 2017 היה סך כל הפיקדונות של הקבוצה בבנק ישראל 67 מיליארד ש"ח, וכנגדם לא היו הלוואות מבנק ישראל.

כפי שניתן לראות מלוחות אלה, מצב הנזילות בקבוצה גבוה ביותר, ולקבוצה פיקדונות נטו בבנקים בהיקף של 73.5 מיליארד ש"ח.

אגרות חוב, שטרי הון וכתבי התחייבות נדחים

31 בדצמבר			
	השינוי	2016	2017
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
אגרות חוב ושטרי הון	0.8	53	6,444
כתבי התחייבות נדחים	(43.9)	(7,116)	16,196
סך הכל	(31.2)	(7,063)	22,640
			15,577

פדיון מוקדם של פיקדונות/שטרי הון נדחים

ביום 26 בינואר 2017 החליט דירקטוריון הבנק לפדות במהלך יוני-יולי 2017 בפדיון מוקדם מלא 400,000,000 ש"ח ע.נ. פיקדונות/שטרי הון נדחים (לא סחירים) צמודים למדד אשר הוצעו בשנת 2002. בהתאם לכך, במהלך החודשים יוני ויולי 2017 נפרעו שטרי הון בסכום כולל של כ-534 מיליון ש"ח.

הון והלימות ההון

ההון המיוחס לבעלי מניות הבנק הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 ב-33,167 מיליון ש"ח, לעומת 31,347 מיליון ש"ח בסוף 2016, גידול של 5.8%. העלייה נובעת בעיקר מהרווח הנקי לתקופה, אשר קוזזה מהפסד כולל אחר נטו ומחלוקת דיבידנד במהלך השנה.

הון זה מהווה בסיס לחישוב ההון הפיקוחי המשמש לחישוב יחס הלימות ההון של הבנק בתוספת מכשירים הוניים והתאמות פיקוחיות כפי שנקבע בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 של הפיקוח על הבנקים.

יחס הון למאזן ב-31 בדצמבר 2017 הגיע ל-7.4% בהשוואה ל-7.1% ב-31 בדצמבר 2016.

מבנה הלימות ההון

31 בדצמבר		
2016	2017	
במיליוני ש"ח		
הון לצורך חישוב יחס ההון		
32,586	34,653	הון עצמי רובד 1, לאחר התאמות פיקוחיות וניכויים
11,850	10,888	הון רובד 2, לאחר ניכויים
44,436	45,541	סך הכל הון כולל
יתרות משוקללות של נכסי סיכון		
266,534	277,344	סיכון אשראי
4,788	4,464	סיכוי שוק
20,843	21,484	סיכון תפעולי
292,165	303,292	סך הכל יתרות משוקללות של נכסי סיכון
יחס ההון לרכיבי סיכון		
11.15%	11.43%	יחס הון עצמי רובד 1 לרכיבי סיכון
15.21%	15.02%	יחס ההון הכולל לרכיבי סיכון

מבנה ההון הפיקוחי

במאי 2013 פרסם הפיקוח על הבנקים את ההוראות הסופיות ליישום באזל 3 בישראל, וזאת על ידי תיקון הוראות ניהול בנקאי תקין 201-211. הוראות אלה נכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2014 בכפוף להוראות המעבר שנכללו בהוראת ניהול בנקאי תקין 299 של הפיקוח על הבנקים.

על פי הוראות אלו, רכיבי ההון בקבוצה לצורך חישוב הלימות ההון משויכים לשני רבדים:

1. הון רובד 1, הכולל הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף.

2. הון רובד 2.

סיכום הרבדים האלו מכונה "בסיס ההון לצורך הלימות ההון" או "ההון הפיקוחי" או "ההון הכולל".

הון עצמי רובד 1 והון רובד 1 נוסף

הון עצמי רובד 1 כולל את ההון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי בתוספת חלק מזכויות המיעוט (זכויות שאינן מקנות שליטה בהון של חברות בת שאוחדו) ובניכוי מוניטין, נכסים בלתי מוחשיים אחרים, והתאמות פיקוחיות וניכויים נוספים, והכל כמפורט בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי", ובכפוף להוראות המעבר שבהוראת ניהול בנקאי תקין 299 "מדידה והלימות ההון - ההון הפיקוחי - הוראות מעבר".

בנוסף לאלו, נכללות התאמות להון עצמי רובד 1, אשר נובעות מיישום תוכניות התייעלות תפעולית וכן מאופן חישוב ריבית ההיוון שמשמשת לחישוב ההתייבוביות לזכויות עובדים, כמפורט בהמשך.

הון רובד 1 נוסף, מורכב ממכשירי הון העומדים בקריטריונים שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 202. בקבוצת לאומי לא קיימים מכשירי הון ברובד זה. ככל שיונפקו בעתיד מכשירי הון רובד 1 נוסף, הם יידרשו לעמוד בכל הקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 202.

הון רובד 2

הון רובד 2 כולל בעיקר מכשירי הון ויתרת הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי לפני השפעת המס המתייחס עד לתקרה של 1.25% מסך נכסי סיכון האשראי.

לגבי מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 בתאריך 31 בדצמבר 2013 נקבעו הוראות מעבר ותקרת הכרה, כך שהסכום המוזכר בגינים בפועל הינו הנמוך מבין סכומם המופחת של המכשירים עצמם ותקרת הכרה המתבססת על יתרת מכשירי ההון שהיו כלולים בהון רובד 2 ביום 31 בדצמבר 2013 אשר מופחתת בתחילת כל שנה ב-10% עד ליום 1 בנואר 2022. בשנת 2017 תקרת ההכרה הינה 50%.

מכשירי הון המונפקים מתחילת שנת 2014 נדרשים לעמוד בקריטריונים המפורטים בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 לצורך הכללתם בהון. הקריטריונים העיקריים שעל המכשיר לכלול הינם: (1) מנגנון לספיגת הפסדי קרן על ידי המרה למניות רגילות או הפחתת המכשיר כאשר יחס הון עצמי רובד 1 של התאגיד הבנקאי יורד מ-5%; (2) סעיף הקובע שבהתרחש האירוע המכונן לאי-קיימות (וכמוגדר בנספח ה' להוראת ניהול בנקאי תקין 202), יומר המכשיר באופן מיידי למניות רגילות או יימחק.

תיאור המאפיינים העיקריים של מכשירי הון פיקוחי שהונפקו מוצג באתר האינטרנט של הבנק בכתובת: www.leumi.co.il בפרק אודות > מידע כספי < גילוי לפי נדבך 3 של באזל ומידע נוסף על סיכונים.

מגבלות על מבנה ההון

בהוראת ניהול בנקאי תקין 202 נקבעו מגבלות על מבנה ההון:

- הון רובד 2 לא יעלה על 100% מהון רובד 1, לאחר הניכויים הנדרשים מהון זה.
- מכשירי הון הכשירים להיכלל בהון רובד 2 לא יעלו על 50% מהון רובד 1 לאחר הניכויים הנדרשים מהון רובד 1. מגבלה זו אינה כוללת את מכשירי ההון שנכללו קודם לתחילת הוראה זו בהון רובד 2 עליון, וזאת בגובה יתרת אותם מכשירים ליום 31 בדצמבר 2013 ובהתאם להוראות המעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין 299 "מדידה והלימות הון - ההון הפיקוחי - הוראות מעבר".

הלימות ההון

יחסי ההון מחושבים כיחס שבין ההון לנכסי הסיכון המשוקללים. יחס הון עצמי רובד 1 מחושב כיחס שבין סכום הון עצמי רובד 1 לנכסי הסיכון המשוקללים, ויחס ההון הכולל מחושב כיחס שבין סכום ההון הכולל לנכסי הסיכון המשוקללים.

יעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי בנק ישראל

לפי הוראת ניהול בנקאי תקין 201 "מדידה והלימות הון - מבוא, תחולה וחישוב דרישות", תאגיד בנקאי גדול, שסך נכסיו המאזניים על בסיס מאוחד מהווה לפחות 20% מסך הנכסים המאזניים במערכת הבנקאית בישראל, נדרש לעמוד ביחס הון עצמי רובד 1 מזערי בשיעור של 10%, וביחס הון כולל מזערי בשיעור של 13.5% וזאת החל מיום 1 בינואר 2017. דרישה זו חלה על לאומי.

כמו כן, על פי תיקון הוראת ניהול בנקאי תקין 329 "מגבלות למתן הלוואות לדיר" התאגיד הבנקאי נדרש להגדיל את יעד הון עצמי רובד 1 ואת יעד ההון הכולל, בשיעור המבטא 1% מיתרת הלוואות לדיר. דרישה זו יושמה בהדרגה על פני שמונה רבעונים עד ליום 1 בינואר 2017 והשפעתה לתקופת הדיווח כ-0.25% ביחס ההון.

לאור זאת, דרישות ההון המינימליות שחלות על הבנק ליום 31 בדצמבר 2017 הינן 10.25% ליחס הון עצמי רובד 1 ו-13.75% ליחס ההון הכולל.

תכנון ההון ויעדי הלימות ההון שנקבעו על ידי הבנק

תכנון ההון בקבוצת לאומי משקף ראייה צופה פני עתיד של תיאבון ופרופיל הסיכון, האסטרטגיה העסקית והלימות ההון הנדרשת כתוצאה מכך. תכנון ההון מאושר על ידי ההנהלה ודירקטוריון הבנק ולוקח בחשבון את הצמיחה בפעילות של מרכזי הרווח השונים בקבוצה וגורמים נוספים המשפיעים על עמידת הבנק בדרישות ההון, כגון: תחזיות רווח, שינויים ברווח כולל אחר, התאמות פיקוחיות, השפעת הוראות מעבר ושיעור הגידול בנכסי הסיכון. תחזית יחסי ההון נבחנת גם תחת מבחני רגישות ותרחישי קיצון שונים.

מדיניות הקבוצה שאושרה על ידי הדירקטוריון, הינה להחזיק רמת הלימות הון הגבוהה מהסף המזערי שיוגדר מעת לעת על ידי בנק ישראל ואשר לא תפחת משיעור ההון הנדרש לכיסוי הסיכונים כפי שהם מוערכים בתהליך ה-ICAAP. בנוסף, הוגדרו יעדים שהקבוצה תרצה לעמוד בהם בעת אירוע תרחיש קיצון.

במסגרת הליך הסקירה הפיקוחי, הנחה הפיקוח על הבנקים על קביעת יעדי הון פנימיים אשר יהלמו את פרופיל הסיכון של הבנק. בהמשך לכך, דירקטוריון הבנק אישר להגדיל את יעד ההון העצמי רובד 1 הפנימי של הבנק באופן שמיום 31 בדצמבר 2017 יעמוד על 10.5%.

התאמות להון עצמי רובד 1:

מדידת ההתחייבות בגין זכויות עובדים

התקינה בדבר זכויות עובדים אשר יושמה לראשונה בינואר 2015, הינה גורם המשפיע באופן מהותי על הון עצמי רובד 1 של לאומי, בעיקר בשל העובדה שמדידת ההתחייבות הינה בהתאם לריביות שוק שהינן ברמות נמוכות היסטוריות וכן בשל התנודתיות הרבה שמדידה מעין זו יוצרת בהון הפיקוחי של הבנק.

ביולי 2016 קיבל הבנק אישור פרטני מאת בנק ישראל לענין אופן חישוב ריבית ההיוון שתשמש לחישוב ההתחייבות לזכויות עובדים לצורך מדידת ההון הפיקוחי. בהתאם לאישור, ריבית ההיוון מחושבת על פי ממוצע נע של תשואות השוק, לתקופה של שמונה רבעונים שהסתיימה במועד הדיווח. השינוי מישום החל מהדוחות הכספיים לתקופה שהסתיימה ביום 30 ביוני 2016 ועד לדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2020 (כולל). שינוי השיטה ממתן באופן משמעותי את התנודתיות בהון הפיקוחי של הבנק הנובעת משינויים בריבית ההיוון.

למידע נוסף בנוגע למתודולוגית ההיוון ראה פרק [מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים](#).

הקלה בגין תוכניות התייעלות תפעולית

בינואר 2016 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל". על פי מכתב זה, תאגיד בנקאי שיעמוד בתנאים שהוגדרו, יקבל הקלה לפיה יוכל לפרוס את השפעת התוכנית על יחסי ההון ויחס המינוף על פני חמש שנים בקו ישר.

ביוני 2016 אישר דירקטוריון הבנק תוכנית התייעלות שעלותה הסתכמה בכ-438 מיליון ש"ח (לאחר מס). נכון ליום 31 בדצמבר 2017 מיוחסים להון הפיקוחי 30% מעלויות תוכנית זו.

ביוני 2017 פרסם הפיקוח על הבנקים מכתב נוסף בנושא "התייעלות תפעולית של המערכת הבנקאית בישראל - התייעלות בתחום הנדל"ן". המכתב האריך את תוקף ההקלה בגין התייעלות בכח אדם עד לסוף יוני 2018. ביולי 2017, אישר דירקטוריון הבנק תוכנית התייעלות נוספת שעלותה הסתכמה בכ-204 מיליון ש"ח (לאחר מס) והשפעתה על יחסי ההון ויחס המינוף נפרסת על פני חמש שנים בקו ישר, מדי רבעון. נכון ליום 31 בדצמבר 2017 מיוחסים להון הפיקוחי 10% מעלויות תוכנית זו.

שינויים רגולטוריים נוספים:

התפתחויות בהוראות ועדת באזל לפיקוח על הבנקים בנוגע למדידת הלימות ההון

במהלך חודש דצמבר 2017 סיימה ועדת באזל לפיקוח על הבנקים את עבודתה לעדכון המסגרת הכוללת להלימות ההון. במסגרת העדכונים, אשר לעתים מקבלים את המונח "באזל 4", נקבעו עדכונים משמעותיים בנוגע לאופן החישוב של נכסי סיכון שבגינם נדרש לחשב את דרישות ההון בנדבך הראשון. בין היתר, נקבעו שינויים באופן החישוב של דרישות ההון על פי הגישה הסטנדרטית לסיכון אשראי, נקבעה גישה סטנדרטית אחידה לגבי הסיכון התפעולי וכן נקבעו שינויים במסגרת מדידת סיכונים השוק. על פי הוראות ועדת באזל, שינויים אלה אמורים להיכנס לתוקף באופן מדורג החל מה-1 בינואר 2022 ועד 1 בינואר 2027. בשלב זה, לא ידוע באיזה אופן ומתי יאומצו הוראות אלה על ידי הפיקוח על הבנקים בישראל.

דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים

באוקטובר 2015 פרסם הפיקוח על הבנקים חוזר בנושא "דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים". חוזר זה מפרט את ההנחיות החדשות, אשר יחולו על חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים הנגרמות מנגזרי OTC, עסקות נגזרים סחירים בבורסה ועסקות מימון ניירות ערך. ההנחיות אינן משנות בשלב זה טיפול בחשיפות הבנק ללקוחות בגין עסקאות בנגזרים סחירים בבורסה בישראל אשר בהן ממשיך הבנק ליישם את שיטת התרחישים.

ביולי 2017 אישר הפיקוח על הבנקים את מסלוקת הבורסה ומסלוקת המעו"ף כצדדים נגדיים מרכזיים כשירים לצרכי חישוב דרישות הון בגין חשיפות לצדדים נגדיים מרכזיים, כאמור בנספח ג' להוראה 203.

למידע נוסף ראה [ביאור 225](#).

הלן ניתוח רגישות לגורמים העיקריים המשפיעים על הלימות ההון של קבוצת לאומי:

- שינוי היקף נכסי סיכון - נכסי הסיכון של לאומי מסתכמים לסוף דצמבר 2017 בכ-303.3 מיליארד ש"ח. כל גידול של 1% בנכסי הסיכון (כ-3 מיליארד ש"ח), יקטין את יחס הון עצמי רובד 1 ב-0.11% ואת יחס ההון הכולל ב-0.15%.

- רווח שייצבר או שינוי בקרן ההון - הון עצמי רובד 1 של לאומי לסוף דצמבר 2017 מסתכם ב-34.7 מיליארד ש"ח. ההון הכולל מסתכם ב-45.5 מיליארד ש"ח. כל צבירת רווח נקי ו/או תנועה חיובית בקרן ההון בהיקף של 1 מיליארד ש"ח, תשפר את יחס הון עצמי רובד 1 ואת יחס ההון הכולל ב-0.33%.
- התחייבויות בדבר זכויות עובדים - ההתחייבות האקטוארית לעובדים מהונת על פי ממוצע נע של שמונה רבעונים של תשואות השוק המושפעות מעקום אג"ח ממשלת ישראל ומרווח אג"ח קונצרני AA בארה"ב. שינוי של 0.1% לאורך עקום הריבית להיוון, בהנחה שהעקום עולה ויורד בצורה אחידה, משמעותה השפעה מצטברת של 0.07% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל. מזה על פי חישוב ממוצע נע לשמונה רבעונים, עליה של כ-0.01% ביחס הון עצמי רובד 1 וביחס ההון הכולל, לרבעון השוטף.

המידע הנ"ל לגבי הלימות ההון וניהולה מתייחס לפעולות עתידיות של הבנק, והוא בגדר "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה פרק [מידע צופה פני עתיד](#).

מדיניות חלוקת דיבידנד

ביום 29 במרס 2017 אישר דירקטוריון הבנק מדיניות חלוקת דיבידנד, החל ממועד פרסום הדוחות הכספיים לרבעון הראשון של שנת 2017. בהתאם למדיניות זו, הבנק יחלק מדי רבעון, דיבידנד בגובה 20% מהרווח הנקי של הבנק בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף ובכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד.

ביום 20 בנובמבר 2017 אישר דירקטוריון הבנק שינוי במדיניות חלוקת הדיבידנד לפיו מדי רבעון יחולק דיבידנד בגובה של עד 40% מהרווח הנקי של הבנק, בהתאם לדוחות הכספיים של הבנק לרבעון שחלף. זאת, בכפוף, בין היתר, לכך שהבנק יעמוד ביעדי הלימות ההון שלו, גם לאחר חלוקת הדיבידנד. חלוקת הדיבידנד בפועל כפופה להחלטות פרטניות של הדירקטוריון בטרם כל חלוקה, ובכפוף להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

בהתאם למדיניות המעודכנת, ביום 5 במרס 2018, אישר הדירקטוריון בגין הרבעון הרביעי של שנת 2017 דיבידנד בגובה של 40% מהרווח הנקי של הרבעון. סכום הדיבידנד שאושר הסתכם לסך של כ-342 מיליון ש"ח, המהווה 22.416 אג' לכל מניה בת 1 ש"ח ע.ג. הדירקטוריון קבע את יום 19 במרס 2018 כיום הקובע לעניין תשלום דיבידנד ואת יום 28 במרס 2018 כיום התשלום. הדיבידנד המצטבר בגין שנת 2017 הסתכם בכ-969 מיליון ש"ח.

פרטים בדבר דיבידנד ששולם

מועד ההכרזה	מועד תשלום	דיבידנד למניה	דיבידנד ששולם במזומן
		באגורות	במיליוני ש"ח
25 במאי 2017	22 ביוני 2017	8.168	124
15 באוגוסט 2017	11 בספטמבר 2017	11.504	175
21 בנובמבר 2017	21 בדצמבר 2017	21.515	328

תוכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק

ביום 5 במרס 2018 אישר דירקטוריון הבנק תוכנית לרכישה עצמית של מניות הבנק בהיקף שלא יעלה על 700 מיליון ש"ח, החל מיום 1 באפריל 2018 ועד ליום 31 במרס 2019. הרכישה העצמית כפופה לכך שבמועד כל רכישה, יחס הון עצמי רובד 1, לפי הדוחות הכספיים האחרונים שפורסמו, לא יפחת מ-10.9%, גם בהתחשב ברכישה העצמית, וכן לכך שבתכנון ההון של שלוש שנים קדימה ההון אינו צפוי לרדת מתחת ליחס הון עצמי רובד 1 הדיפרנציאלי שנקבע לבנק, בתוספת מרווח תכנוני. תוכנית הרכישה העצמית תאפשר לבנק לנהל את ההון באופן יעיל יותר. הרכישה העצמית כפופה להוראות הדין שחלות על חלוקת דיבידנד ובכלל זה הוראות חוק החברות והוראות בנק ישראל.

למידע נוסף ראה דיווח מיידי מיום 6 במרס 2018.

מגזרי פעילות - גישת הנהלה

מגזר פעילות לפי גישת הנהלה – מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות שמהן הוא עשוי להפיק הכנסות ולשאת בהוצאות, תוצאות פעולותיו נבחנות באופן סדיר על ידי הנהלה והדירקטוריון לצורך קבלת החלטות בנוגע להקצאת משאבים והערכת ביצועיו. כמו כן קיים לגביו מידע פיננסי נפרד.

דיווח מגזרי פעילות על פי גישת הנהלה מציג את תוצאות הבנק בחלוקה לקווי עסקים, בהתאם למבנה הארגוני של הבנק.

קווי העסקים מתמחים במתן שירות למגזרי לקוחות בעלי מאפיינים וצרכים דומים.

הבנק בארץ מאורגן בשישה קווי עסקים:

1. בנקאית - מתן שירותים בנקאיים ללקוחות הפרטיים והעסקים הקטנים. קו העסקים כולל את מערך המשכנתאות ואת מערך הבנקאות הפרטית. פועל במבנה של ארבעה קווי עסקים: עסקים קטנים, בנקאות פרטית, פרימיום וקמעונאות. השרות והמוצרים מותאמים לכל מגזרי הלקוחות באופן דיפרנציאלי, על פי אופי פעילותם הבנקאית, מאפייניהם וצורכיהם.

2. מסחרית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות בינוניות (Middle Market) ובעלי העניין של חברות אלו.

3. עסקית - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לחברות גדולות ולחברות בינלאומיות במשק, בפעילותן בארץ ובעולם.

4. נדל"ן - מתן שירותים בנקאיים ופיננסיים לענף הבינוי והנדל"ן.

5. שוקי הון - ניהול הנוסטרו של הבנק, ניהול נכסים והתחייבויות וניהול השקעות נכסים פיננסיים.

6. אחר - פעילויות שאינן נזקפות לקווי העסקים האחרים.

תוצאות הפעילות נזקפות לקו העסקים שבו מתנהל חשבון הלקוח.

• הכנסות ריבית נטו - קו העסקים מזוכה בריבית המתקבלת מהלוואות שהעמיד, בניכוי עלות גיוס המקורות (מחיר מעבר). כמו כן, קו העסקים מזוכה במחיר מעבר בגין פיקדונות שגייס בניכוי הריבית ששולמה ללקוחות.

• הכנסות שאינן מריבית (הכנסות מימון שאינן מריבית, עמלות והכנסות אחרות) - מיוחסות לקווי העסקים בהתאם לפעילות הלקוח.

• הוצאות קווי העסקים - כוללות את ההוצאות הישירות של קווי העסקים, וכן מועמסות על קווי העסקים, הוצאות יחידות המטה הנותנות להם שירותים.

תוצאות פעילות קווי העסקים, הן בצד המאזני והן בצד הרווח והפסד, נבחנות באופן שוטף על ידי הדירקטוריון והנהלה. בחינת התוצאות מבוצעת אל מול יעדים הנקבעים במסגרת תכנית עבודה שנתית ומול נתוני תקופה מקבילה אשתקד. כמו כן, מבוצעת בחינה של מגוון מדדים נוספים הנוגעים לפעילות קווי העסקים.

להלן תמצית תוצאות הפעילות לפי גישת הנהלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017												
במיליוני ש"ח												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	בנק קמטונאות, פרימים ובנקאות פרטית	הכנסות (הוצאות) ריבית נטו
8,046	991	294	(1)	632	461	581	1,014	4,074	843	1,308	1,923	הכנסות (הוצאות) ריבית נטו
5,428	265	1,176	399	812	325	227	407	1,817	5	492	1,320	הכנסות שאינן מריבית
13,474	1,256	1,470	398	1,444	786	808	1,421	5,891	848	1,800	3,243	סך כל ההכנסות (הוצאות)
172	52	75	(23)	(13)	(316)	(72)	26	443	13	273	157	בנין הפסדי אשראי
8,501	833	1,021	864	306	132	280	725	4,340	296	1,060	2,984	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות רווח (הפסד) לפני מס
4,801	371	374	(443)	1,151	970	600	670	1,108	539	467	102	הוצאות מס (הטבה) רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
1,692	149	89	(123)	404	340	210	235	388	189	163	36	
3,172	222	345	(320)	750	630	390	435	720	350	304	66	

יתרה ליום 31 בדצמבר 2017												
267,952	23,204	8,773	5,712	4,437	20,684	33,152	35,712	136,278	78,626	27,438	30,214	אשראי לציבור, נטו
362,478	25,300	65	93	76,065	6,425	21,614	43,484	189,432	-	35,369	154,063	פיקדונות הציבור
974,430	19,282	260,155	22,448	432,806	1,293	21,228	24,432	192,786	-	19,750	173,036	נכסים בניהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016												
במיליוני ש"ח												
סך הכל	חברות בנות בחו"ל	חברות בנות בארץ	אחר והתאמות	שוקי הון	נדל"ן	עסקית	מסחרית	סך הכל בנקאית	משכנתאות	עסקים קטנים	בנק קמטונאות, פרימים ובנקאות פרטית	הכנסות (הוצאות) ריבית נטו
7,526	937	237	(1)	650	526	521	895	3,761	754		3,007	הכנסות (הוצאות) ריבית נטו
5,408	8	1,130	686	863	343	209	401	1,768	7		1,761	הכנסות שאינן מריבית
12,934	945	1,367	685	1,513	869	730	1,296	5,529	761		4,768	סך כל ההכנסות (הוצאות)
(125)	(2)	37	(20)	(55)	(392)	(376)	(72)	755	(3)		758	בנין הפסדי אשראי
8,580	944	907	611	380	176	356	701	4,505	278		4,227	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות רווח (הפסד) לפני מס
4,479	3	423	94	1,188	1,085	750	667	269	486		(217)	הוצאות מס (הטבה) רווח (הפסד) נקי המיוחס לבעלי מניות הבנק
1,717	69	218	10	426	389	269	240	96	174		(78)	
2,791	(66)	228	84	768	696	481	427	173	312		(139)	

יתרה ליום 31 בדצמבר 2016												
261,957	23,567	7,406	5,529	3,676	21,020	29,898	33,705	137,156	79,394		57,762	אשראי לציבור, נטו
346,854	26,721	68	41	59,696	7,702	19,772	41,698	191,156	-		191,156	פיקדונות הציבור
823,812	19,244	189,682	25,502	365,544	1,814	18,607	26,781	176,638	-		176,638	נכסים בניהול

הערה: בשנת 2017 בוצע שינוי מבני בחטיבה הבנקאית מספרי השוואה לא הותאמו.

מגזרי פעילות פיקוחיים

מגזר פעילות פיקוחי - מרכיב בתאגיד הבנקאי אשר עוסק בפעילויות מסוימות או אשר מאגד לקוחות בסיווגים מסוימים שהוגדרו על ידי הפיקוח על הבנקים.

להלן תיאור מגזרי הפעילות העיקריים שנקבעו על פי הוראות בנק ישראל

1. מגזר משקי בית - אנשים פרטיים, למעט לקוחות הנכללים בבנקאות פרטית.
2. מגזר בנקאות פרטית - אנשים פרטיים אשר היתרה של תיק הנכסים הפיננסיים שיש להם בבנק (לרבות פיקדונות כספיים, תיקי ניירות ערך ונכסים כספיים אחרים) עולה על 3 מיליון ש"ח.
3. מגזר עסקים קטנים וזעירים - עסקים שמחזור פעילותם (מחזור מכירות שנתי או היקף הכנסות שנתי) קטן מ-50 מיליון ש"ח.
4. מגזר עסקים בינוניים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-50 מיליון ש"ח וקטן מ-250 מיליון ש"ח.
5. מגזר עסקים גדולים - עסקים שמחזור פעילותם גדול או שווה ל-250 מיליון ש"ח.
6. גופים מוסדיים - כולל קופות גמל, קרנות נאמנות, קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, חברות ביטוח, בהתאם להגדרת המפקח על הבנקים.
7. מגזר ניהול פיננסי - כולל את הפעילויות הבאות:
 - א. פעילות למסחר - השקעה בניירות ערך למסחר, פעילות עשיית שוק בניירות ערך ובמכשירים נגזרים, פעילות במכשירים נגזרים שאינם מיועדים לגידור ואינם חלק מניהול הנכסים וההתחייבויות של התאגיד הבנקאי, עסקות רכש חוזר ושאיילה של ניירות ערך למסחר, מכירה בחסר של ניירות ערך, שירותי חיתום של ניירות ערך.
 - ב. פעילות ניהול נכסים והתחייבויות - לרבות השקעה באגרות חוב זמינות למכירה ובאגרות חוב המוחזקות לפדיון, שלא שויכו למגזרי פעילות אחרים (כאשר לווה אין חבות לבנק מלבד ניירות ערך), מכשירים נגזרים מגדרים ומכשירים נגזרים שהם חלק מניהול נכסים והתחייבויות, פיקדונות בבנקים ומבנקים בארץ ובעולם, גידור או הגנה על הפרשי שער של השקעות בשלוחות בחו"ל, פיקדונות בממשלות ושל ממשלות.
 - ג. פעילות השקעה ריאלית - השקעה במניות זמינות למכירה והשקעות בחברות כלולות של עסקים.
 - ד. אחר - שירותי ניהול, תפעול, נאמנות ומשמורת לבנקים, שירותי ייעוץ, פעילויות מכירה וניהול תיקי אשראי, פעילויות פיתוח מוצרים פיננסיים.
8. מגזר אחר - לרבות פעילויות שהופסקו, רווחים מיעודות ותוצאות אחרות הקשורות לזכויות עובדים שלא שויכו למגזרי הפעילות האחרים, פעילויות שלא שויכו למגזרים האחרים, והתאמות בין סך כל הפריטים המיוחסים למגזרים לבין סך הכל הפריטים בדוח הכספי המאוחד.

למידע נוסף ראה [ביאור 29א](#).

להלן תמצית הפעילות לפי מגזרי פעילות פיקוחיים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017										
במיליוני ש"ח										
פעילות בחו"ל		פעילות בארץ								
סך הכל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית		
8,046	968	-	539	72	1,172	677	1,915	96	2,607	הכנסות ריבית נטו
5,428	273	370	926	179	672	322	747	171	1,768	הכנסות שאינן מריבית
13,474	1,241	370	1,465	251	1,844	999	2,662	267	4,375	סך כל ההכנסות
172	54	-	-	2	(298)	(20)	255	1	178	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,501	835	699	180	264	541	518	1,444	130	3,890	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,801	352	(329)	1,285	(15)	1,601	501	963	136	307	רווח (הפסד) לפני מס
1,692	151	(90)	432	(4)	558	177	336	48	84	הוצאות מס (הטבה)
3,172	202	(236)	945	(11)	1,042	324	626	88	192	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017										
271,216	23,507	-	-	2,087	56,495	25,728	54,309	540	108,550	אשראי לציבור, ברוטו
362,478	25,299	-	-	70,496	54,866	32,371	40,761	29,013	109,672	פיקדונות הציבור
974,430	19,282	-	39,235	655,592	78,748	17,435	32,079	54,793	77,266	נכסים בניהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016										
במיליוני ש"ח										
פעילות בחו"ל		פעילות בארץ								
סך הכל	אחר	ניהול פיננסי	גופים מוסדיים	עסקים גדולים	עסקים בינוניים	עסקים קטנים וזעירים	בנקאות פרטית	משקי בית		
7,526	904	-	571	55	1,144	583	1,699	84	2,486	הכנסות ריבית נטו
5,408	243	147	1,297	160	653	312	727	157	1,712	הכנסות שאינן מריבית
12,934	1,147	147	1,868	215	1,797	895	2,426	241	4,198	סך כל ההכנסות
(125)	35	-	(40)	(33)	(614)	(108)	187	1	447	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי
8,580	946	383	256	246	633	503	1,442	124	4,047	סך כל ההוצאות התפעוליות והאחרות
4,479	166	(236)	1,652	2	1,778	500	797	116	(296)	רווח (הפסד) לפני מס
1,717	70	13	634	-	631	179	282	41	(133)	הוצאות מס (הטבה)
2,791	96	(246)	1,085	2	1,144	320	512	75	(197)	רווח נקי (הפסד) המיוחס לבעלי מניות הבנק
יתרה ליום 31 בדצמבר 2016										
265,450	23,946	-	-	1,486	53,584	24,268	50,832	428	110,906	אשראי לציבור, ברוטו
346,854	26,721	-	-	55,862	48,714	31,500	40,413	30,171	113,473	פיקדונות הציבור
823,812	19,244	-	33,664	524,562	75,807	15,775	29,791	48,079	76,890	נכסים בניהול

מידע לפי אזורים גיאוגרפיים^(א)

להלן נתונים עיקריים לפי אזורים גיאוגרפיים

	פיקדונות הציבור			אשראי לציבור, נטו			סך הכל מאזן		
	31 בדצמבר			31 בדצמבר			31 בדצמבר		
	השינוי	2016	2017	השינוי	2016	2017	השינוי	2016	2017
	במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח		
באחוזים				באחוזים			באחוזים		
ישראל	5.3	320,133	337,178	2.7	238,389	244,748	4.3	400,708	418,070
ארה"ב	(2.6)	20,423	19,896	(0.4)	17,329	17,267	(14.2)	28,428	24,378
בריטניה	(14.3)	5,572	4,777	(6.3)	5,566	5,216	(11.3)	8,224	7,292
שוויץ	-	-	-	-	-	-	(39.7)	73	44
לוקסמבורג	-	-	-	-	-	-	(42.9)	21	12
רומניה	(13.6)	726	627	7.3	672	721	(8.4)	1,133	1,038
אחרות בחו"ל	-	-	-	(100.0)	1	-	(75.0)	16	4
סך הכל	4.5	346,854	362,478	2.3	261,957	267,952	2.8	438,603	450,838

להלן פירוט התפלגות הרווח הנקי לפי אזורים גיאוגרפיים

	רווח נקי (הפסד)			
	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
	השינוי	2016	2017	
	בסך		במיליוני ש"ח	
באחוזים				
ישראל	3.2	92	2,857	2,949
ארה"ב	37.4	40	107	147
בריטניה	(129.9)	191	(147)	44
שוויץ	+	71	(58)	13
לוקסמבורג	+	(24)	24	-
רומניה	(289)	26	(9)	17
אחרות בחו"ל	(88.2)	(15)	17	2
סך הכל	13.7	381	2,791	3,172

(א) מסווג לפי מקום המשרד.

למידע נוסף ראה פרקים [חברות מוחזקות עיקריות](#), [סיכונים אשראי](#) ו**ביאור 29 ד.א.**

חברות מוחזקות¹ עיקריות

קבוצת לאומי פועלת בארץ ובחו"ל באמצעות חברות בנות שהינן: בנקים, חברות למימון וחברות לשירותים פיננסיים. כמו כן משקיעה הקבוצה בתאגידים ריאליים הפועלים בפעילות לא בנקאית.

סך כל השקעות הבנק בחברות מוחזקות (כולל השקעות בשטרי הון) הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 בכ-11.5 מיליארד ש"ח לעומת 11.4 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2016 והתרומה של החברות המוחזקות לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2017 בסך 528 מיליון ש"ח לעומת בסך 183 מיליון ש"ח בשנת 2016. למידע בנוגע להשקעה והתרומה לרווח הקבוצה של כל אחת מהחברות העיקריות - ראה [ביאור 15](#).

חברות מאוחדות בארץ

סך כל השקעות הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בחברות המאוחדות בארץ הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 ב-7,166 מיליון ש"ח, לעומת 6,832 מיליון ש"ח ב-31 בדצמבר 2016. התרומה שלהן לרווח הנקי של הקבוצה הסתכמה בשנת 2017 בכ-333 מיליון ש"ח, בהשוואה ל-244 מיליון ש"ח בשנת 2016, גידול של 36.5%. תשואת הקבוצה על ההשקעה בחברות מאוחדות בארץ היתה בשנת 2017 5.6% לעומת 4.2% בשנת 2016.

לאומי קארד

לאומי קארד בע"מ (להלן: "לאומי קארד") הינה חברת כרטיסי אשראי העוסקת בהנפקת כרטיסי אשראי, סליקת עסקאות בכרטיסי אשראי, תפעול כרטיסי אשראי ומתן פתרונות תשלום ומוצרים פיננסיים.

הכנסות לאומי קארד הסתכמו בשנת 2017 בכ-1,217 מיליון ש"ח, לעומת כ-1,126 מיליון ש"ח בשנת 2016.

לאומי קארד סיימה את שנת 2017 ברווח נקי של 143 מיליון ש"ח. הרווח הנקי בנטרול השפעות חד פעמיות בשל מענק מיוחד לעובדי החברה ובגין הפרשה לתוכנית פרישה מרצון הסתכם בכ-190 מיליון ש"ח בהשוואה ל-184 מיליון ש"ח בשנת 2016. בשנת 2017 הרווח הנקי של לאומי קארד היווה 3.7% מסך הרווח הנקי של הקבוצה, זאת לעומת 5.2% בשנת 2016. בנטרול השפעה חד פעמית הרווח הנקי של לאומי קארד בשנת 2017 היווה 5.2% מסך הרווח הנקי של הקבוצה.

מגזר ההנפקה - לאומי קארד מנפיקה כרטיסים תחת המותגים ויזה ומסטרקארד, אשר באמצעותם ניתן לשלם בבתי העסק המכבדים מותגים אלו בארץ ובעולם. לאומי קארד מנפיקה כרטיסי אשראי משני סוגים:

כרטיסי אשראי המונפקים במשותף עם בנק לאומי ובנק מזרחי טפחות ללקוחותיהם, וכרטיסי אשראי המונפקים, לרוב בשיתוף פעולה עם גורמים עסקיים, ללקוחות כל הבנקים ("כרטיסי אשראי חוץ בנקאיים").

מספר הכרטיסים התקפים בידי לקוחות לאומי קארד הסתכם בסוף שנת 2017, טרם סיום ההתקשרות עם שופרסל כמפורט להלן, בכ-2.66 מיליון כרטיסים (מתוכם כ-1.65 מיליון כרטיסים בנקאיים וכ-1.01 מיליון כרטיסים חוץ-בנקאיים) לעומת כ-2.58 מיליון כרטיסים (מתוכם כ-1.66 מיליון כרטיסים בנקאיים וכ-920 אלפי כרטיסים חוץ-בנקאיים) בסוף שנת 2016 - גידול של כ-3.3%. שיעור הכרטיסים הפעילים עומד על 83% מסך הכרטיסים התקפים (לעניין זה "כרטיסים פעילים" הינם כרטיסים תקפים שביצעו לפחות עסקה אחת במהלך הרבעון האחרון).

סך מחזור ההנפקה של לאומי קארד בשנת 2017 (מחזור עסקאות שבוצע בכלל כרטיסי לאומי קארד במהלך התקופה, ללא משיכות מזומנים בארץ ובניכוי ביטולי עסקאות) הסתכם ב-80.4 מיליארד ש"ח (מתוכו כ-58.5 מיליארד עבור כרטיסים בנקאיים וכ-21.9 מיליארד עבור כרטיסים חוץ-בנקאיים) לעומת 74.0 מיליארד ש"ח בשנת 2016 (מתוכו כ-54.5 מיליארד עבור כרטיסים בנקאיים וכ-19.5 מיליארד עבור כרטיסים חוץ-בנקאיים) גידול של כ-8.7%.

מגזר הסליקה - לאומי קארד סולקת כרטיסי אשראי מסוג ויזה ומסטרקארד והחל מחודש מאי 2012 סולקת גם כרטיסי אשראי מסוג ישראכרט.

שירותי הסליקה כוללים הבטחת תשלום לבתי עסק שעימם לאומי קארד קשורה בהסכמי סליקה בגין שוברי עסקאות שבוצעו בכרטיסי אשראי מהסוגים שלאומי קארד סולקת, וזאת בתמורה לעמלה שנגבית על ידי לאומי קארד מבית העסק ("עמלת בית עסק"). בנוסף, מציעה לאומי קארד מוצרי אשראי ופתרונות פיננסיים לבתי העסק, כגון: הלוואות, ניכיון שוברים והקדמת תשלומים.

בהתאם לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה) התשע"ז-2017 הבנק נדרש למכור את חברת הבת, לאומי קארד. הפרשה בספרים שנרשמה בגין השפעת המס הצפויה לחול אם וכאשר הבנק ימכור את לאומי קארד בשווי המאזני שלה בספרים מוערכת בכ-71 מיליון ש"ח, על פי שיעור המס הידוע למועד פרסום הדוחות הכספיים.

¹ להגדרת חברות מוחזקות - ראה [ביאור 1.1](#).

בהתאם לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017, החל מחודש פברואר 2019 הבנק יהיה מחויב לתפעל הנפקה של כרטיסי אשראי חדשים שיונפקו ללקוחות הבנק, באמצעות שני מתפעלי הנפקה, לכל הפחות, כאשר חלקו של מתפעל הנפקה כלשהו לא יעלה על 52% מהכרטיסים החדשים שיונפקו על ידי הבנק. לאור הוראה זו קיים הבנק משא ומתן עם שלוש חברות כרטיסי האשראי (לאומי קארד, ישראלכרט ו-כ.א.ל) להתקשרות בהסכמי תפעול הנפקה לגבי כרטיסים חדשים, וזאת לתקופה שתחילתה בשנת 2019. בסמוך למועד פרסום הדוח הגיע הבנק להסכמות עסקיות עם חלק מהחברות לגבי מרבית הפרטים המהותיים לקראת חתימה על הסכמי תפעול הנפקה.

בשנת 2006 התקשרה לאומי קארד עם חברת שופרסל בע"מ (להלן - "שופרסל") בהסכם להנפקת כרטיסי אשראי ללקוחות שופרסל. לצורך תפעול המיזם, על פי ההסכם, הוקמה "שופרסל פיננסיים שותפות מוגבלת" (להלן - "שופרסל פיננסיים") ובה רוכזה הפעילות הקשורה לכרטיסי אשראי שופרסל. ההסכם פירט, בין היתר, את חלוקת ההכנסות בין הצדדים. חלקה של לאומי קארד בשותפות - 16%.

ביום 29 באוגוסט 2017 הודיעה שופרסל ללאומי קארד כי אין ברצונה לחדש את הסכם הנפקת כרטיסי האשראי ובהמשך דיווחה שופרסל לבורסה כי חתמה על מסמך עקרונות עם חברה אחרת להנפקה ותפעול של כרטיסי האשראי ללקוחות המועדון. בהתאם להסכם בין שופרסל ללאומי קארד, הסתיים ההסכם ביום 18 בינואר 2018 כאשר לאומי קארד ממשיכה להפעיל את כרטיסי המועדון עד תום תוקף הכרטיס או עד ביטולם על ידי הלקוחות, לפי המוקדם, וזאת בהתאם להוראות ההסכם.

נכון ליום 31 בדצמבר 2017 הסתכם מספר כרטיסי האשראי התקפים בידי לקוחות המועדון בכ-503 אלפי כרטיסים. בנוסף, ביום 19 באוקטובר 2017 הודיעה שופרסל על כוונתה לפעול למימוש אופציית CALL לרכישת כל החזקות לאומי קארד בשופרסל פיננסיים וזאת בהתאם להערכת שווי לשופרסל פיננסיים שתבוצע על ידי מעריך שווי מוסכם. הליך מימוש האופציה כאמור טרם הסתיים. בהתאם לפרסומים בדיווחים המידיים של שופרסל ושל פז, במסגרת הליך מקביל למימוש החזקותיה של פז בשופרסל פיננסיים, התקבלה הערכת שווי לגבי שווייה של השותפות. הערכת השווי נוקבת בשווי של בין 730 מיליון ש"ח ל-865 מיליון ש"ח לשותפות. בשלב זה לא ניתן להעריך מה תהיה התמורה שתקבל לאומי קארד עבור מימוש החזקותיה בשופרסל פיננסיים.

ביום 16 בינואר 2018 הודיע בנק ישראל על כוונתו להפחית באופן מדורג את העמלה הצולבת בעסקאות חיוב נדחה. במקביל להודעה זו של בנק ישראל, פרסמה רשות ההגבלים העסקיים טיוטה לתנאי פטור הסליקה המקומי המופנה לחברות כרטיסי האשראי. בהתאם לטיוטת תנאי הפטור, העברת כספים בין מנפיק לסולק בגין עסקות המבוצעות בתשלום בודד, תתבצע לא יאחר מיום לאחר ביצוע העסקה. ביום 25 בפברואר 2018 הודיע בנק ישראל על עדכון המתווה שפורסם בהודעתו הקודמת לעניין הפחתת העמלה הצולבת בעסקאות חיוב נדחה וכן על הפחתה מדורגת בשיעור העמלה הצולבת בעסקאות חיוב מידי.

למידע נוסף בנוגע להודעת בנק ישראל ופרסום הרשות להגבלים עסקיים ראה [ביאור 1.26](#).

ביום 21 בינואר 2018 נחתם בין לאומי קארד לבין קבוצת פוקס - ויזל בע"מ הסכם להנפקה ותפעול של כרטיסי אשראי חוץ בנקאי ללקוחות פוקס, שמבוסס על מועדון Dream Card, המונה כיום כ-1.4 מיליון לקוחות.

לאומי פרטנרס בע"מ

לאומי פרטנרס מהווה את זרוע הבנקאות להשקעות של קבוצת לאומי.

את שנת 2017 סיימה לאומי פרטנרס ברווח של כ-180 מיליון ש"ח אשר נבע בעיקר מהשקעות ומהכנסות מעמלות בהשוואה לרווח של כ-154 מיליון ש"ח בשנת 2016.

ההון העצמי הסתכם ב-31 בדצמבר 2017 ב-1,641 מיליון ש"ח, לעומת 1,472 מיליון ש"ח בסוף 2016.

לאומי פרטנרס עוסקת בארבעה תחומי פעילות עיקריים:

1. ניהול תיק ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי

לאומי פרטנרס (להלן - החברה) עוסקת בייזום, איתור וביצוע של השקעות ישירות ועקיפות בחברות, בפרויקטים ובקרנות השקעה פרטיות.

מדיניות ההשקעות הריאליות של קבוצת לאומי מותאמת לתאבון הסיכון שלה ולמגבלות חוק הבנקאות (רישוי), ולפיכך כוללת החזקות מיעוט בלבד (עד 20% מכל אחד מאמצעי השליטה, וללא שליטה). החברה מתמקדת בהשקעות בעלות אופק בינוני וארוך, המתאימות למדיניות שנקבעה. אסטרטגיית ההשקעות הריאליות קובעת העדפה לחברות פרטיות ולהיתכנות מימוש גבוהה.

בהתאם להנחיה שהתקבלה מבנק ישראל ביום 23 במרס 2015, על היקף ההשקעה הריאלית המרבי להצטמצם עד ליום 1 בינואר 2017 ל-2.5 מיליארד ש"ח. ליום 1 בינואר 2017 היקף ההשקעות הריאליות עומד במגבלה זו. הבנק פנה לבנק ישראל ביום 24 בינואר 2017 בבקשה להגדיל בהדרגה את היקף ההשקעות הריאליות בקבוצת לאומי עד לסכום מירבי של 3.5 מיליארד ש"ח. ביום 31 במרס אישר בנק ישראל את הבקשה.

במהלך שנת 2017 החברה השקיעה כ-152 מיליון ש"ח בחברות והעמידה הלוואות מזנין בהיקף של כ-118 מיליון ש"ח. כמו כן התחייבה להשקעות נוספות בסך של כ-266 מיליון ש"ח. יתרת ההתחייבויות של החברה להשקעה בקרנות ההשקעה הפרטיות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2017 בכ-346 מיליון ש"ח. יתרת ההשקעות הריאליות של החברה ליום 31 בדצמבר 2017 היא כ-2.2 מיליארד ש"ח.

ביום 24 בדצמבר 2017 נחתם הסכם מחייב בין לאומי פרטנרס, ובין ביטוח ישיר השקעות פיננסיות בע"מ (להלן - ביטוח ישיר). בכפוף להתקיימות התנאים המתלים שנקבעו בהסכם, ירכשו לאומי פרטנרס ומשקיעים נוספים מניות רגילות של ביטוח ישיר, שתהווה לאחר הנפקתן כ-20% מהונה המונפק והנפרע של ביטוח ישיר (חלקה של לאומי פרטנרס - 10% לאחר ההקצאה), זאת לפי שווי חברה של כ-1.56 מיליארד ש"ח, כמפורט בדיווח המידי מיום 13 בדצמבר 2017.

2. חיתום, יעוץ וניהול של גיוסי הון פרטיים וציבוריים בישראל

באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס חתמים בע"מ, מעניקה החברה מגוון רחב של שירותים בתחום החיתום והייעוץ לחברות ולבעלי ענין.

בשנת 2017 הייתה לאומי פרטנרס חתמים בין חברות החיתום המובילות בשוק ההון הישראלי. לאומי פרטנרס חתמים השתתפה בהנפקות ציבוריות בהיקף כולל של כ-42 מיליארד ש"ח, והובילה כ-28 הנפקות ציבוריות בהיקף של כ-15 מיליארד ש"ח.

3. יעוץ וניהול תהליכי מיזוגים ורכישות (M&A) וגיוסי הון

השירותים ניתנים לחברות ישראליות וזרות המבקשות לבצע התרחבות אסטרטגית באמצעות רכישות, או למשקיעים או בעלי שליטה המעוניינים למכור או להקטין את השקעותיהם. סל השירותים במסגרת זו כולל: סיוע באפיון הצרכים והמטרות האסטרטגיים של החברה, אפיון ההשקעה/משקיע האופטימלי להגשמת מטרות אלה, איתור על בסיס גלובלי של מטרות ההשקעה/משקיעים, סיוע ביצירת מגעים עם חברת המטרה, ליווי המו"מ עד למיצויו, בניית עסקה (Deal Structuring) באופן שישרת את מטרות הלקוח, וסיוע בגישה למקורות מימון לעסקה.

בפעילותה משתפת לאומי פרטנרס פעולה עם בתי השקעות וגורמים אחרים בארץ ובחו"ל.

4. ביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי

החברה, באמצעות חברת הבת לאומי פרטנרס מחקרים, עוסקת בביצוע ניתוחים כלכליים והערכות שווי בעיקר לקבוצת לאומי וכן לגופים כלכליים חיצוניים.

לאומיסק בע"מ

לאומיסק הוקמה בינואר 2014 כזרוע הבנקאות להייטק של קבוצת לאומי, מתוך הכרה בהייטק הישראלי כמנוע הצמיחה של המשק הישראלי. החברה הינה חברה בבעלות מלאה של בנק לאומי לישראל ומטרתה להמשיך ולבסס את מעמד לאומי כבנק המוביל בישראל במימון ובפיתוח מוצרים ושירותים מותאמים לתעשייה.

בחלוף ארבע שנות פעילות, לאומי היא הקבוצה הבנקאית המובילה עבור תעשיית ההיי טק בישראל, כאשר במהלך השנים האחרונות, לאומי השיג גידול משמעותי בפעילות מול לקוחות מתעשיית ההייטק;

בשנת 2017 התבצעה קפיצת מדרגה משמעותית בפעילות לקוחות ההיי טק, אשר הושלמה עם הקמת "לאומיסק ביזנס סנטר" כחלק מהמערך המסחרי.

לאומיסק ביזנס סנטר משרת כיום אלפי לקוחות הייטק, החל מחברות הזנק וכלה בקרנות הון סיכון, חממות, משקיעים וכו'. במקום אחד, במודל שירות המותאם לצרכים הספציפיים של כל לקוח.

במקביל, לאומיסק ביססה את מובילות קבוצת לאומי גם במוקדי ההייטק בשלוחות בחו"ל - ניו-יורק, פאלו-אלטו ולונדון. הפעילות בסין, שעיקרה מיקוד ביצירת ערך לחברות הישראליות באמצעות קישור לחברות הענק הסיניות, משלימה את הפריסה הבינלאומית של מוקדי ההייטק.

באוקטובר 2017 נחתם הסכם שיתוף פעולה ראשון מסוגו עם בורסת הנאדס"ק בקשר עם חברות ישראליות בצמיחה המעוניינות להסחר בנאדס"ק.

בינואר 2018 חודש, בסיוע לאומיסק, ההסכם בין לאומי לבין ה-EIF (European investment fund) - הקרן של האיחוד האירופאי, במסגרתו יוכל לאומי להעמיד אשראי בהיקף של 200 מיליון דולר לעסקים המשקיעים בחדשנות טכנולוגית בגיבוי חלקי של הקרן. ההסכם בתוקף עד אוגוסט 2020.

חברה לנאמנות של בנק לאומי לישראל בע"מ

החברה נוסדה בשנת 1939 והינה בבעלות מלאה של לאומי. החברה עוסקת בשירותי נאמנות ללקוחות פרטיים, לקוחות עסקיים ולקוחות שוק ההון.

ביום 22 בפברואר 2018 התקשר הבנק בהסכם מחייב עם הרמטיק נאמנות (1975) בע"מ למכירת השליטה בחברה לנאמנות כמפורט בדיווח המידי מיום 22 בפברואר 2018.

חברות מאוחדות (שלוחות) בחו"ל

סך כל ההשקעות של הבנק (כולל השקעות בשטרי הון) בשלוחות בחו"ל בסוף 2017 הסתכם ב-4,143 מיליון ש"ח בהשוואה ל-4,416 מיליון ש"ח בסוף 2016. התרומה של השלוחות בחו"ל לרווח הנקי בשקלים של הקבוצה בשנת 2017 הסתכמה ברווח בסך 191 מיליון ש"ח לעומת הפסד בסך 67 מיליון ש"ח בשנת 2016.

לבנק שלוחות בארה"ב, בריטניה ורומניה. בנוסף, הבנק מפעיל נציגות בסין.

הבנק בתהליך פירוק מרצון של שלוחת לוקסמבורג, שלוחת שוויץ ושלוחת לטין אמריקה, אשר ביחס אליהן הוחזרו הרשיונות הבנקאיים כבר בעבר.

למידע נוסף בנוגע לתרומת השלוחות לרווח הקבוצה - ראה [ביאור 15](#).

בנק לאומי ארה"ב

בנק לאומי ארה"ב (BLUSA) התאגד בשנת 1968 והוא בעל רישיון לבנק מסחרי ממדינת ניו יורק וחבר ב-FDIC (החברה לביטוח פיקדונות).

BLUSA מחזיקה שליטה מלאה ב-LISI, הפועלת בעיקר בתחום מסחר בניירות ערך עבור לקוחות BLUSA.

BLUSA עוסק בבנקאות מסחרית, בעיקר מימון חברות מקומיות בסדר גודל בינוני (Middle Market) ומול חברות ישראליות, וכן בבנקאות פרטית לתושבי ארה"ב ולתושבי חוץ. עיקר הפעילות המסחרית הינה בתחומי נדל"ן, הייטק, בתי אבות ומוסדות סיעודיים, מימון מדיה ומסחר. BLUSA פועלת באמצעות חמישה סניפים בניו יורק, קליפורניה, פלורידה ואילינוי.

ביום 22 בינואר 2018 התקשר הבנק בהסכם להכנסת שותפים אסטרטגיים ל-BLUSA. בכפוף להתקיימות התנאים המתלים שנקבעו בהסכם, השותפים האסטרטגיים ירכשו כל אחד 7.5% מהון המניות של Bank Leumi Corporation, תאגיד אמריקאי באמצעותו מחזיק הבנק את השליטה ב-BLUSA, כמפורט בדיווח מידי מיום 22 בינואר 2018.

להלן נתונים עיקריים של BLUSA

ליום 31 בדצמבר			
	2017	2016	השינוי
	במיליוני דולר		
סך מאזן	7,026	7,420	(394)
אשראי לציבור	4,925	4,462	463
פיקדונות הציבור	5,286	6,132	(846)
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	678	636	42
תיק ניירות ערך לקוחות	4,524	4,038	486
רווח נקי	37	26	11
תשואה להון (%)	7.38	4.02	

הגידול ברווח הנקי בשנת 2017 לעומת שנת 2016 נובע בעיקר מגידול בהכנסות ריבית מאשראי לציבור כתוצאה מגידול בתיק האשראי של BLUSA לצד גידול בהכנסות שאינן מריבית. הגידול קוזז חלקית על ידי גידול בהפרשה למס בעקבות רפורמת המס בארה"ב בה הופחת שיעור מס החברות בארצות הברית מ-35% ל-21%, עבור שנות מס המתחילות מ-2018.

בנק לאומי בריטניה (BLUK)

בנק לאומי בריטניה פי.א.ל.סי. (בנק לאומי בריטניה) נוסד בשנת 1959 וממשיך בפעילות הקבוצה באנגליה, שהחלה בשנת 1902. לאומי בריטניה מחזיקה שליטה מלאה ב-Leumi ABL Limited, הפועלת בעיקר בתחום של מימון חייבים.

בנק לאומי בריטניה עוסק בבנקאות מסחרית ופרטית. פעילות הבנקאות המסחרית כוללת מימון נדל"ן, סחר בינלאומי, מימון מדיה בעיקר באירופה, מימון עסקים הקשורים עם ישראל וחברות ישראליות הפועלות בבריטניה. מימון הנדל"ן כולל מימון מגוון

פעילויות בבריטניה ובמערב אירופה ובכלל זה השקעות ופיתוח של נדל"ן למגורים ומימון נדל"ן מסחרי (בעיקר בתי מלון, בתי אבות ומעונות סטודנטים). המימון ניתן הן ללקוחות מקומיים והן לתושבי חוץ (בעיקר ישראליים).

בנק לאומי בריטניה מפוקח על ידי ה-PRA (Prudent Regulation Authority) וה-FCA (Financial Conduct Authority) שהינן זרועות של הבנק המרכזי בבריטניה.

להלן נתונים עיקריים של בנק לאומי בריטניה (BLUK)

ליום 31 בדצמבר			
	השינוי	2016	2017
באחוזים			במיליוני ליש"ט
סך מאזן	(181)	1,740	1,559
אשראי לציבור	(62)	1,175	1,113
פיקדונות הציבור	(158)	1,201	1,043
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	24	184	208
תיק ניירות ערך לקוחות	(107)	133	26
רווח נקי	(5)	17	12
תשואה להון (%)		11.51	6.32

הרווח הנקי של BLUK הסתכם בשנת 2017 בסך של 12 מיליון ליש"ט, קיטון של 29.4% לעומת תקופה מקבילה. התרומה לרווח בשקלים הסתכמה לסך של כ-48 מיליון ש"ח לעומת הפסד של כ-64 מיליון ש"ח אשתקד.

בנק לאומי רומניה

לאומי רומניה הינו תאגיד בנקאי ברומניה, אשר נרכש בשנת 2006. הבנק מפעיל 14 סניפים, ועוסק בפעילות פיננסית הכוללת בין היתר קבלת פיקדונות, מתן אשראי, סחר בינלאומי ופעילות במט"ח. פעילות הבנקאות המסחרית כוללת מימון נדל"ן, מימון לקוחות ישראלים הפועלים ברומניה ומימון עסקים מקומיים קטנים ובינוניים.

ביום 28 בדצמבר 2017 לאומי חתם על הסכם עקרונות עם קרן ההשקעות הבריטית Argo Capital Management Limited, למכירת מלוא אחזקותיו של הבנק בבנק לאומי רומניה. השלמת העסקה, ככל שתושלם, צפויה במהלך 2018. לא צפויה השפעה מהותית על התוצאות הכספיות של הבנק כתוצאה מהמכירה, כמפורט בדיווח מידי מיום 3 בינואר 2018.

להלן נתונים עיקריים של בנק לאומי רומניה

ליום 31 בדצמבר			
	השינוי	2016	2017
באחוזים			במיליוני רון
סך מאזן	(81)	1,264	1,183
אשראי לציבור	56	753	809
פיקדונות הציבור	(109)	813	704
הון המיוחס לבעלי מניות התאגיד הבנקאי	17	162	179
תיק ניירות ערך לקוחות	-	-	-
רווח נקי	5	12	17
תשואה להון (%)		7.45	9.60

1 רון = 0.257 דולר (בסוף 2016 - 0.232 דולר).

הרווח הנקי של לאומי רומניה הסתכם בשנת 2017 בסך של 17 מיליון רון, גידול של 41.7% לעומת תקופה מקבילה. הגידול ברווח נובע מהכנסות מביטול הפרשה קבוצתית להפסדי אשראי, אשר נרשמה בשנת 2016 ובוטלה בשנת 2017 כתוצאה משינוי רגולטורי.

החשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם

ניהול סיכונים בלאומי

ניהול סיכונים והשאת תשואה הולמת כנגדם עומדים בבסיס הפעילות העסקית של הבנק. הסיכונים המרכזיים אותם מנהל הבנק הינם סיכונים פיננסיים: סיכוני אשראי שהינם אינטגרליים בעיסוק הליכה של הבנק וכן סיכוני שוק ונזילות. כמו כן, לצד ניהול הסיכונים העסקיים, פעילות הבנק מייצרת סיכונים נלווים אשר ניהולם הנו תנאי הכרחי לעמידה במטרות השוטפות ובמטרות ארוכות הטווח של הקבוצה. בין סיכונים אלה נכללים סיכונים תפעוליים, לרבות סיכונים טכנולוגיים וסייבר, סיכונים משפטיים, סיכוני רגולציה, סיכוני מוניטין, סיכוני ציות, סיכוני הבנקאות ההוגנת (conduct) וסיכון אסטרטגי.

המטרות העיקריות של ניהול הסיכונים בלאומי הינן שמירה על יציבות הקבוצה ותמיכה בהשגת היעדים העסקיים. מטרות אלו מושגות תוך עמידה בתיאבון הסיכון שהוגדר, במדיניות ובמגבלות הנגזרות מהם, אשר יוצרים גבולות גזרה לפעילות העסקית. מסגרת זו מנוהלת בכפוף למנגנוני בקרה ודיווח נאותים.

בבנק מתבצעת פעילות מתמדת לשדרוג תשתית ניהול הסיכונים וניתוח תמונת הסיכון, דבר המאפשר קבלת החלטות באופן מושכל.

המבנה הארגוני של ניהול הסיכונים בקבוצת לאומי

ניהול הסיכונים בלאומי מבוסס על שלושה "קווי הגנה" כפי שנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310 - "ניהול סיכונים".

1. קו הגנה ראשון - הנהלות קווי העסקים, לרבות פונקציות תומכות, כגון: ניהול טכנולוגית המידע, נושאות באחריות מלאה לניהול הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם וליישום סביבת בקרה נאותה על פעילותה באמצעות תהליכי זיהוי, מדידה, ניטור, בקרה, הפחתה ודיווח.

2. קו הגנה שני - החטיבה לניהול סיכונים, שהנה פונקציה בלתי תלויה, האחראית לתכנון ולפתוח של מסגרת העבודה הכוללת לניהול סיכונים בבנק. תחומי האחריות המרכזיים של החטיבה לניהול סיכונים עומדים בהגדרת הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 310, לרבות אחריות על ניהול הסיכונים ברמת הקבוצה והבנק, הובלה בכתיבת מדיניות הסיכונים של לאומי בכל הסיכונים המרכזיים, סיוע לדירקטוריון בגיבוש תיאבון הסיכון של הבנק והובלת תהליך הערכת נאותות הלימות ההון (ICAAP) על רכיביו השונים.

כמן כן, אחראית החטיבה על סמכויות בפעילויות האשראי והשוק, אחריות על מעקב ובקרה אחר מגבלות תיאבון הסיכון העיקריות, אחריות על קביעת מסגרת העבודה לניהול סיכון הבנקאות ההוגנת (conduct), פיתוח ותיקוף מודלים, הערכת הסיכונים ותיקוף הדירוג הפנימי של הלווה בתיקים ספציפיים באשראי על פי ספים שנקבעו, אחריות כוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות באשראי וחישוב ההפרשה הקבוצתית, מעורבות בניהול סיכונים בפרויקטים מרכזיים ואסטרטגים בזמן אמת, ביצוע ניתוחים בלתי תלויים בעת קבלת החלטות אסטרטגיות ובתהליכי אישור של מוצרים חדשים ויצירת תמונה כוללת ועדכנית של הסיכון לצורך קבלת החלטות.

קו ההגנה השני כולל פונקציות נוספות, כגון: היועץ המשפטי הראשי של הבנק האחראי על ניהול הסיכונים המשפטיים וניהול סיכוני הציות וחטיבת החשבונאות אשר באחריותה הדיווח הכספי וה-SOX.

3. קו הגנה שלישי - הביקורת הפנימית הכפופה ישירות לדירקטוריון. באחריות הביקורת הפנימית ביצוע סקירה בלתי תלויה ואובייקטיבית תוך אתגור של הבקורות, התהליכים, והמערכות לניהול הסיכונים בתאגיד הבנקאי. הביקורת מתבצעת לרוב בדיעבד, על קו ההגנה הראשון והשני תוך וידוא יישום ההנחיות של ההנהלה והדירקטוריון.

דירקטוריון הבנק אחראי, בין השאר, על התוויית אסטרטגית הסיכון הכוללת לרבות תיאבון הסיכון, פיקוח על מסגרת ניהול הסיכונים בקבוצה, אישור מדיניות ניהול סיכונים עבור כל אחד מהסיכונים המהותיים, פיקוח ואתגור של רמות הסיכון אליהם נחשפים הקבוצה והבנק תוך וידוא הלימה לתיאבון הסיכון.

מנהלת הסיכונים הראשית, אשר הינה חברת הנהלת הבנק וראש החטיבה לניהול סיכונים, אחראית להובלת ניהול הסיכונים העיקריים בקבוצה ובבנק.

בכפוף למנהלת הסיכונים הראשית מכהנים ראשי אגפים לניהול סיכוני אשראי, סיכוני שוק, סיכונים תפעוליים וסיכון תשואה כולל, וראש מערך נס"א העוסק בסיכוני אשראי ברמת העסקה הבודדת. בכל חברת בת בארץ ובחו"ל מונה מנהל סיכונים ראשי אשר כפוף ניהולית למנכ"ל חברת הבת ובכפיפות עקיפה (Dotted Line) למנהלת הסיכונים הראשית של הקבוצה.

סיכונים עיקריים הגלומים בפעילות הבנק

הסיכונים העיקריים הגלומים בפעילות הבנק הנם [סיכוני אשראי](#), [סיכוני שוק](#), [סיכון נזילות](#) ו**סיכונים תפעוליים** המפורטים בהמשך הפרק.

שינויים בסביבת הסיכון והשפעתם על הקבוצה

בבחינת סביבת הסיכונים השונים, נציין שלא חלו השנה שינויים משמעותיים במפת הסיכונים והאיזמים, אך חלו שינויים בעוצמה היחסית של הסיכונים השונים. המערכת הבנקאית בארץ ובעולם, ובכלל זה קבוצת לאומי, מושפעת מאד מסיכונים הקשורים לרגולציה ולחקיקה, לסביבה מאקרו-כלכלית תנודתית, לשינויים החלים על המודל העסקי ובכלל זה המעבר ל"בנקאות החדשה" המבוססת על הדיגיטל ומגמות חברתיות וצרכניות.

ההליך ה-ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process)

ההליך הערכת הלימות ההון (ICAAP) משמש לצורך בחינת היקף ההון הדרוש לתמיכה בסיכונים השונים, הן במצב עסקים רגיל והן תחת תרחיש קיצון, שהקבוצה חשופה אליהם, על מנת לוודא שהון הקבוצה בפועל עולה על דרישות ההון האמורות בכל זמן. במסגרת ההליך הוגדרו תיאבון הסיכון ויכולת הנשיאה בסיכון, נערך ההליך מקיף של מיפוי והערכת הסיכונים אליהם הקבוצה חשופה.

מביצוע ההליך עולה כי לבנק יש הון ונזילות הולמים להתמודדות עם כלל הסיכונים שזוהו, הן במצב עסקים רגיל והן בהתממשות תרחישי קיצון חמורים.

תוצרי ההליך מרוכזים במסמך ה-ICAAP שהוגש למפקחת על הבנקים בדצמבר 2017. ההליך זה ייבחן על ידי הפיקוח על הבנקים כחלק מ"ההליך הסקירה הפיקוחי" (SREP - Supervisory Review Process).

תיאבון הסיכון של הקבוצה

תיאבון הסיכון של הקבוצה מתווה את גבולות הגזרה לפעילות העסקית, הן בשגרה והן תחת תרחיש קיצון. תיאבון הסיכון מותאם לאסטרטגיה של לאומי ולגבולות המיקוד העסקי שבהם בחר להתמקד בפועל ובראייה צופה פני עתיד. תיאבון הסיכון מתייחס לאופן ההתנהלות של לאומי בזיהוי, מדידה, בקרה, ניהול והפחתה של הסיכונים, כאשר להתנהלות זו השפעה ישירה על פרופיל הסיכון השיורי של הקבוצה. מגבלות תיאבון הסיכון נבחנות מידי שנה ומאושרות על ידי הדירקטוריון במסגרת ההליך ה-ICAAP. בדצמבר 2017 אושרר תיאבון הסיכון של הקבוצה כחלק ממסמך ה-ICAAP.

מסמך תיאבון הסיכון מהווה נקודת ייחוס למסמכי המדיניות הספציפיים לכל סוג סיכון אשר בהם מפורטות מגבלות סיכון נוספות והנחיות לניהול הסיכון.

הצהרת תיאבון הסיכון של הקבוצה דנה בהיקף וסוגי הסיכון המצרפי שהבנק מעוניין לשאת על מנת להשיג את היעדים העסקיים שלו. נקבעו מדדים בתחומים שונים, הן כמותיים והן איכותיים, המבוססים על הנחות צופות פני עתיד אשר מבטאים את הצהרות תיאבון הסיכון המצרפי של הקבוצה.

בעת התווית תיאבון הסיכון מחושבת באופן שוטף קיבולת הסיכון - רמת הסיכון המקסימלית שהקבוצה יכולה לשאת, ללא הפרת מגבלות הון, מינוף, נזילות, התחייבויות ומגבלות רגולטוריות אחרות, לרבות מנקודת מבט של בעלי המניות והלקוחות. קיבולת הסיכון נבחנת, בין השאר, באמצעות ביצוע מבחני רגישות ותרחישי קיצון.

שימוש במבחני קיצון במסגרת ניהול הסיכונים

ביצוע מבחן קיצון אחיד הינו סטנדרט בין-לאומי מקובל ונדרש בהתאם להמלצות ועדת באזל, ותורם להבנת מוקדי הסיכון להם חשופה המערכת הבנקאית ובנק בודד. ההליך זה מחזק את השקיפות במערכת הבנקאית, מאפשר לבחון את עמידותם של התאגידים הבנקאיים במצב של התפתחות תנאי שוק שליליים ולהשוות ביניהם. ההליך תומך בשיפור המתודולוגיות והבנת גרמי הסיכון בתאגידים הבנקאיים ובפיקוח על הבנקים.

החל משנת 2012 הפיקוח על הבנקים בבנק ישראל עורך מבחן קיצון מאקרו-כלכלי למערכת הבנקאית המבוסס על תרחיש אחיד. במסגרת זו אומד הבנק, כמו שאר הבנקים בישראל, את תוצאות המבחן באמצעות מגוון של מודלים ומתודולוגיות המתבססות גם על "הערכות מומחה" סובייקטיביות.

בבסיס מבחני הקיצון האחידים המועברים אחת לשנה לבנקים קיימים שני תרחישים מאקרו כלכליים שנבנו על ידי בנק ישראל: תרחיש בסיס ותרחיש קיצון אשר משתנה משנה לשנה. חשוב לציין כי התרחישים המובאים בחשבון אינם בגדר תחזית, אלא תרחישים היפותטיים שנועדו לבחון את עמידות התאגידים הבנקאיים בסביבה מאקרו כלכלית חמורה מאוד.

הפיקוח על הבנקים משלב את תוצאות מבחן הקיצון האחיד כרכיב משלים בתהליכי ההערכה הפיקוחיים (SREP). לרבות התייחסות כמותית ואיכותית. במקביל נדרשים התאגידים הבנקאיים לשלב את מבחן הקיצון האחיד בתהליך פנימי להערכת הנאותות הונית בבנקים (ICAAP).

בנק לאומי ביצע במהלך הרבעון הראשון של שנת 2017 תרחיש קיצון אחיד לשנים 2016-2017 (תרחיש קיצון גלובלי), אשר נערך לפי הנחיות ודרישות בנק ישראל.

בנוסף, בקבוצת לאומי קיים סט של מבחני קיצון פנימיים המתעדכן באופן שוטף, במטרה לבחון מוקדי סיכון עיקריים לאור ההתפתחויות השונות בסביבה בה פועל הבנק, כמו שינויים בסביבה העסקית, דרישות רגולציה וכיוצ"ב. סט התרחישים של לאומי כולל, בין השאר, תרחיש מערכתי גלובאלי, תרחיש מערכתי מקומי ומגוון תרחישים ממוקדים בנושאים מגוונים.

השפעת מבחני הקיצון החמורים ביותר נבחנת גם לגבי תכנון ההון של הקבוצה במטרה לבדוק שהקבוצה עומדת בכל המגבלות הרגולטוריות והפנימיות שנקבעו בקשר להתממשות התרחישים.

למידע נוסף ראה פרק ניהול סיכונים בלאומי [בדוח על הסיכונים](#).

סיכוני אשראי

אשראי הינו פעילות ליבה מרכזית של הבנק והקבוצה, המתקיימת באופן מבוזר במספר קווי עסקים.

סיכון האשראי הינו סיכון של הבנק להפסד כתוצאה מהאפשרות שלווה/צד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי, כפי שסוכמו.

פעילויות היוצרות סיכון אשראי כוללות סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות: אשראי לציבור, אשראי לבנקים, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים, השקעות באגרות חוב, החזקות הוניות, עסקאות במכשירים נגזרים, ערבויות, התחייבויות לא מנוצלות למתן אשראי ומסגרות לא מנוצלות.

הבנק מיישם מדיניות כוללת לניהול סיכון האשראי בהתאם לנדרש בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 ובהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 314 ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון. כמו כן, הבנק מקפיד על ניהול הסיכון בהתאם להנחיות ודרישות נוספות שנכללות בהוראות הפיקוח על הבנקים תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מסמך מדיניות אשראי וסיכוני אשראי ברמה קבוצתית מהווה ביטוי מרכזי לאסטרטגיית סיכון האשראי של הבנק ומתווה את המסגרת ואת עקרונות העל למסמכי המדיניות של הבנק ושל כל אחת מחברות הבנות בקבוצה, בארץ ובחו"ל. בנוסף, כולל מסמך זה את המגבלות בתחום האשראי שמוגדרות ומנהלות ברמה הקבוצתית.

ההליכי ניהול ובקרה

בתחום ניהול האשראי מתקיימים תהליכי בקרה ומעקב אחר הסיכונים תוך התאמתם למאפייני הלקוחות והיחידות הארגוניות בהן הם מטופלים. בהמשך למהלכים שבוצעו בשנים האחרונות, כגון: הקמת מרכזים מתמחים לתחום האשראי ומיזוג פעילות המשכנתאות בחטיבה הקמעונאית, בוצעו במהלך 2017 צעדים נוספים שתרמו לשיפור הבקרה ומעקב בסיכון האשראי. העיקרי שבהם הינו מעבר ל-4 מערכים המאפשרים מיקוד טוב יותר בסגמנטי הלקוחות השונים, ואשר הינו בהלימה לאופן ניהול הסיכון המתאים למאפיינים הייחודיים של כל סגמנט.

בנוסף לטיפול והבקרה ברמת האשראי הפרטני מוקדשים משאבים ניכרים לניהול תיק האשראי כמכלול וסגמנטים מתוכו ובכלל זה מעקב וניטור אחר מוקדי הריכוזיות הרלוונטיים.

הדיווח על סיכוני האשראי

הבנק מקפיד על קיום דיווח שוטף ועדכני לגורמי הנהלה, דירקטוריון ולפיקוח על הבנקים. קווי הדיווח מוגדרים ומתקיימים הן ברמת הלווים הפרטניים והן ברמת הניטור אחר תיק האשראי כמכלול וסגמנטים מתוכו.

כלים לניהול סיכון אשראי

בניהול סיכון האשראי נעשה שימוש גם במודלים כמותיים לדירוג פנימי של סיכון הלווים ולהערכה ומעקב אחר הסיכון ברמת התיק, כאשר הדירוג הפנימי של הלווים הינו נדבך מרכזי בתהליך קבלת החלטות ותמחור האשראי ובמעקב אחר איכותו לאורך זמן.

שני כלים עיקריים משמשים את הבנק באמידת הדירוג הפנימי של הלווים: מערכת דירוג המיועדת ללקוחות קמעונאיים ומבוססת על מאפייני פעילות הלקוח לאורך זמן, ומערכת דירוג לווים המיועדת ללווים עסקיים-מסחריים ומבוססת על שאלוני מומחה מובנים. המודלים שעל פיהם מבוצע הדירוג במערכות ה"נ"ל מתוקפים ומנוטרים באופן שוטף.

סיכון אשראי בעייתי ונכסים שאינם מבצעים

31 בדצמבר 2017			
	מאזני	חוץ מאזני	כולל
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בעייתי:^(א)			
סיכון אשראי פגום	2,925	253	3,178
סיכון אשראי נחות	942	52	994
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	2,874	950	3,824
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	6,741	1,255	7,996
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ב)	909	-	909
2. נכסים שאינם מבצעים:			
חובות פגומים	2,257	-	2,257
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	13	-	13
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	2,270	-	2,270

31 בדצמבר 2016			
	מאזני	חוץ מאזני	כולל
במיליוני ש"ח			
1. סיכון אשראי בעייתי:^(א)			
סיכון אשראי פגום	3,657	331	3,988
סיכון אשראי נחות	1,271	81	1,352
סיכון אשראי בהשגחה מיוחדת ^(ב)	2,787	1,284	4,071
סך הכל סיכון אשראי בעייתי	7,715	1,696	9,411
מזה: חובות שאינם פגומים, בפיגור של 90 ימים או יותר ^(ב)	1,003	-	1,003
2. נכסים שאינם מבצעים:			
חובות פגומים	3,223	-	3,223
נכסים שהתקבלו בגין אשראים שסולקו	14	-	14
סך הכל נכסים שאינם מבצעים	3,237	-	3,237

(א) סיכון אשראי פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת.

(ב) לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור ובגין הלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

הערה: סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני מוצג לפני השפעת הפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת ביטחונות המותרים לניכוי לצורך חבות של לווה ושל קבוצת לווים.

תנועה ביתרת פגומים

31 בדצמבר		
2016	2017	
במיליוני ש"ח		
3,921	3,653	יתרת חובות פגומים לתחילת השנה
1,559	1,067	חובות שסווגו כחובות פגומים במהלך השנה
(162)	(70)	חובות שחזרו לסיווג שאינו פגום
(292)	(381)	מחיקות חשבונאיות
30	49	גביית חובות שנמחקו חשבונאית בשנים קודמות
(1,403)	(1,400)	אחר ^(א)
3,653	2,918	יתרת פגומים לסוף השנה

(א) שינוי נטו ביתרת החובות הפגומים לתחילת שנה.

להלן פירוט מדדי סיכון האשראי

31 בדצמבר		
2016	2017	
באחוזים		
1.38	1.08	שיעור יתרת אשראי לציבור פגום מיתרת האשראי לציבור
0.38	0.34	שיעור יתרת אשראי לציבור שאינו פגום שנמצא בפיגור של 90 ימים או יותר מיתרת האשראי לציבור
2.90	2.48	שיעור סיכון אשראי בעייתי בגין הציבור מסיכון אשראי כולל בגין הציבור
1.21	0.83	שיעור אשראי לציבור פגום שאינו צובר הכנסות ריבית (NPL) מסך האשראי לציבור
(0.05)	0.06	שיעור ההוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי מהיתרה הממוצעת של האשראי לציבור
(0.02)	(0.14)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור הממוצעת

גילוי, הערכה, סיווג, וכללי הפרשה להפסדי אשראי

בנושא הוצאות בגין הפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים שנכנסו לתוקף ביום 1 בינואר 2011 והעדכונים של הוראות אלו ממועד זה. הבנק נהוג לאמוד, להעריך ולעדכן את גובה ההפרשה להפסדי אשראי באופן שוטף, בהתאם לניסיון העבר, ניתוח מצבם של הלווים הנבחנים באופן פרטני, וכן בהתאם לתחזיות כלכליות והערכות לגבי השווקים והסקטורים העסקיים השונים.

ההפרשה להפסדי אשראי בהתייחס לתיק האשראי נחלקת להפרשה פרטנית ולהפרשה קבוצתית.

ההוצאות בגין הפסדי אשראי לשנת 2017 הסתכמו ב-172 מיליון ש"ח, המהווה שיעור של כ-0.06% מתיק האשראי לציבור, השיעור הושפע ממספר גורמים עיקריים:

- שיעור נמוך של הפרשות פרטניות לאור העדר הפרשות בגין לקוחות בולטים.
- היקפי גבוהים משמעותיים, ובכלל זה בגין חובות שנמחקו חשבונאית.

למידע נוסף בנוגע להפרשות ראה [ביאור 13](#).

להלן פירוט סיכון הפרשה להפסדי אשראי

31 בדצמבר		
2017	2016	
באחוזים		
1.4	1.5	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת האשראי לציבור
128.4	109.0	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור מיתרת אשראי לציבור פגום
97.9	85.5	שיעור יתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור, מיתרת אשראי לציבור פגום בתוספת יתרת אשראי לציבור אשר נמצא בפיגור של 90 ימים או יותר
(10.2)	(1.2)	שיעור המחיקות נטו בגין אשראי לציבור מיתרת ההפרשה להפסדי אשראי בגין אשראי לציבור

למידע נוסף בנוגע להוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי ראה פרק מדיניות חשבונאית קריטית, [הפרשה להפסדי אשראי וסיווג חובות בעייתיים](#).

ריכוזיות האשראי

סיכון הריכוזיות מוגדר כחשיפה בודדת או קבוצה של חשיפות בעלות מכנה משותף ופוטנציאל לגרימת הפסדים משמעותיים. ניהול סיכונים הריכוזיות מתבצע בעיקר על ידי קביעת מגבלות ומעקב ובקרה אחרי עמידה בהן. היבט הריכוזיות בא לידי ביטוי גם בתמחור האשראי שמשקף את הסיכון.

מקורות הריכוזיות הרלוונטיים לתיק האשראי של הבנק הינם: ענפי משק, לווה בודד וקבוצות לווים.

סיכון הריכוזיות מנוהל באמצעות הקפדה על עמידה בכל המגבלות הרגולטוריות, וכן באמצעות הגדרה וניטור שוטף לגבי העמידה במכלול של מגבלות פנימיות (שהינן מחמירות בהשוואה למגבלות הרגולטוריות).

פיזור תיק האשראי בין ענפי המשק השונים

תיק האשראי של הבנק מפוצל בין ענפי המשק השונים במטרה לפזר את הסיכון הגלום במצב של ריכוז גבוה בענף אחד. בענפי משק המאופיינים ברמת סיכון נמוכה יחסית, אנו שואפים להגיע לשיעור מימון גבוה מחלקנו במערכת.

מדיניות האשראי של הבנק לגבי מגזרי פעילות שונים ולגבי ענפי משק שונים משתנה מעת לעת בהתאם לסביבה העסקית, למיקוד העסקי של הבנק, לתיאבון הסיכון של הבנק ולהנחיות כלליות וספציפיות של בנק ישראל.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק

31 בדצמבר 2017										
סיכון אשראי כולל ^(א) חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(ג)										
הפסדי אשראי ^(ד)										
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבוניות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	¹ מזה:							
פגום	בעייתי ^(ה)	חובות ^(ב)	סך הכל ¹	בעייתי ^(ה)	דירוג ביצוע אשראי ^(ו)	סך הכל	בעייתי ^(ה)	דירוג ביצוע אשראי ^(ו)	סך הכל	במיליוני ש"ח
בנין פעילות לווים בישראל										
ציבור-מסחר^(ז)										
(59)	2	9	69	156	1,883	2,183	157	2,027	2,184	חקלאות
(1)	-	-	-	1	514	932	1	958	959	כרייה וחציבה
(463)	146	104	579	1,010	14,956	22,771	1,014	21,990	23,004	תעשייה
(350)	45	72	304	1,197	18,936	49,628	1,197	48,492	49,689	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ח)
(394)	(255)	(302)	613	748	24,444	27,617	748	26,952	27,700	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
(54)	6	(7)	237	345	2,803	4,184	345	3,919	4,264	אספקת חשמל ומים
(288)	82	56	202	712	22,703	27,350	716	26,762	27,478	מסחר ^(ח)
(28)	(8)	(6)	59	162	2,753	3,206	162	3,070	3,232	בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל
(62)	21	38	149	450	6,792	8,099	457	7,703	8,160	תחבורה ואחסנה
(38)	3	(28)	49	60	3,582	4,964	61	5,108	5,169	תקשורת ושרותי מחשב
(188)	(56)	(76)	3	8	11,189	14,021	14	21,707	21,721	שרותים פיננסיים
(152)	38	42	52	133	7,154	9,940	133	9,833	9,966	שרותים עסקיים ואחרים
(60)	20	28	17	60	7,440	8,910	60	8,864	8,924	שרותים ציבוריים וקהילתיים
(2,137)	44	(70)	2,333	5,042	125,149	183,805	5,065	187,385	192,450	סך הכל מסחרי
(443)	8	(10)	-	722	77,448	79,034	721	78,313	79,034	אנשים פרטיים - הלוואות לדירוג
(790)	217	189	139	657	38,395	68,643	657	67,992	68,649	אנשים פרטיים - אחר
(3,370)	269	109	2,472	6,421	240,992	331,482	6,443	333,690	340,133	סך הכל ציבור - פעילות בישראל
(3)	-	2	-	-	1,650	1,701	-	3,921	3,921	בנקים בישראל
-	-	-	-	-	129	129	-	41,161	41,161	ממשלת ישראל
(3,373)	269	111	2,472	6,421	242,771	333,312	6,443	378,772	385,215	סך הכל פעילות בישראל

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 2,422,773, 102, 40, 1,161, 3,286, 97,893 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.
- (ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ה) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדירוג שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדירוג שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ו) סיכון אשראי אשר דירוגו האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ז) כולל הלוואות לדירוג, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.
- (ח) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדירוג בסך 1,066 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישת הנמצאות בהליכי בניה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2017										
סיכון אשראי כולל ^(א)										
חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(ג)										
הפסדי אשראי ^(ד)										
מזה:										
סך הכל	דירוג ביצועי אשראי ^(ה)	בעייתיות ^(ה)	סך הכל ¹	חובות ^(ב)	בעייתיות ^(ה)	פגום	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	יתרת הפרשה להפסדי אשראי	סך הכל
במיליוני ש"ח										
בגין פעילות לווים בחו"ל										
ציבור-מסחרי										
100	100	-	98	60	-	-	-	-	(1)	100
35	35	-	35	30	-	-	-	-	-	35
7,564	7,249	315	6,420	4,567	315	78	(5)	5	(32)	7,564
14,223	13,313	910	13,496	9,748	910	431	19	80	(136)	14,223
260	260	-	87	22	-	-	-	-	-	260
6,371	6,350	21	6,203	4,406	21	21	19	3	(71)	6,371
2,250	2,250	-	2,234	2,056	-	-	5	1	(15)	2,250
84	63	21	67	50	21	21	18	8	(15)	84
1,829	1,808	21	1,596	875	21	21	8	-	(9)	1,829
16,071	15,992	79	2,135	1,527	79	79	(5)	1	(43)	16,071
6,430	6,279	151	6,160	5,411	151	14	6	15	(28)	6,430
627	627	-	618	441	-	-	-	-	(17)	627
55,844	54,326	1,518	39,149	29,193	1,518	665	65	113	(367)	55,844
510	480	30	509	509	30	29	(3)	1	(7)	510
608	603	5	608	522	5	5	(1)	-	(4)	608
56,962	55,409	1,553	40,266	30,224	1,553	699	61	114	(378)	56,962
31,247	31,247	-	11,251	10,214	-	-	-	-	-	31,247
12,047	12,047	-	1,210	586	-	-	-	-	-	12,047
100,256	98,703	1,553	52,727	41,024	1,553	699	61	114	(378)	100,256
485,471	477,475	7,996	386,039	283,795	7,974	3,171	172	383	(3,751)	485,471

- (א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 32,963,41,022, - , 19,977,6,294 מיליון ש"ח בהתאמה.
- (ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.
- (ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.
- (ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").
- (ה) סיכון אשראי מאזני וחץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיר שביגין קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיר שבביגין לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.
- (ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לכיצוע האשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.
- (ז) כולל הלוואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2016										
הפסדי אשראי ^(א)			חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(ג)				סיכון אשראי כולל ^(א)			
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מזה:				סך הכל ¹	בעייתיות ^(ה)	דירוג ביצועי אשראי ^(ו)	סך הכל
			פגום	בעייתיות ^(ה)	חובות ^(ב)	סך הכל ¹				
במיליוני ש"ח										
בניו פעילות לווים בישראל										
ציבור-מסחרי										
(53)	9	23	93	192	1,863	2,165	193	1,975	2,168	חקלאות
-	-	-	-	9	290	703	9	717	726	כרייה וחציבה
(521)	(202)	(189)	460	1,281	13,941	20,531	1,278	19,559	20,837	תעשייה
(327)	26	(7)	380	1,556	15,576	45,588	1,556	44,106	45,662	בינוי ונדל"ן - בינוי ^(ז)
(426)	(65)	(303)	751	1,127	23,878	26,373	1,127	25,313	26,440	בינוי ונדל"ן - פעילות בנדל"ן
(67)	4	23	269	366	3,060	4,569	366	4,483	4,849	אספקת חשמל ומים
(315)	15	33	252	1,033	22,685	27,842	1,051	26,960	28,011	מסחר ^(ח)
(28)	(76)	(74)	94	223	2,307	2,566	223	2,364	2,587	בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל
(39)	(52)	(52)	169	254	6,789	7,739	259	7,613	7,872	תחבורה ואחסנה
(68)	(1)	(15)	197	208	4,067	5,445	212	5,495	5,707	תקשורת ושרותי מחשב
(218)	(23)	(82)	476	482	10,854	14,605	483	19,037	19,520	שרותים פיננסיים
(140)	43	95	50	146	6,264	8,876	146	8,762	8,908	שרותים עסקיים ואחרים
(48)	(3)	5	13	55	7,148	8,500	55	8,469	8,524	שרותים ציבוריים וקהילתיים
(2,250)	(325)	(543)	3,204	6,932	118,722	175,502	6,958	174,853	181,811	סך הכל מסחרי
(462)	25	(10)	-	719	78,645	80,570	720	79,850	80,570	אנשים פרטיים - הלוואות לדיר
(818)	293	458	108	656	38,141	67,683	656	67,035	67,691	אנשים פרטיים - אחר
(3,530)	(7)	(95)	3,312	8,307	235,508	323,755	8,334	321,738	330,072	סך הכל ציבור - פעילות בישראל
(1)	-	(2)	-	-	1,742	1,801	-	4,370	4,370	בנקים בישראל
-	-	-	-	-	206	206	-	41,992	41,992	ממשלת ישראל
(3,531)	(7)	(97)	3,312	8,307	237,456	325,762	8,334	368,100	376,434	סך הכל פעילות בישראל

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 237,456, 41,059, 1,284, 3,298, 93,337 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.

(ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ה) סיכון אשראי מאזני וחץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיר שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיר שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ז) כולל הלוואות לדיר, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.

(ח) יתרת החובות המסחריים כוללת יתרת הלוואות לדיר בסך 909 מיליון ש"ח שהועמדו לקבוצות רכישה הנמצאות בהליכי בניה.

סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק (המשך)

31 בדצמבר 2016										
הפסדי אשראי ^(ד)			חובות ^(ב) וסיכון אשראי חוץ מאזני (למעט נגזרים) ^(א)				סיכון אשראי כולל ^(א)			
יתרת הפרשה להפסדי אשראי	מחיקות חשבונאיות נטו	הוצאות (הכנסות) בגין הפסדי אשראי	מזה: ¹			סך הכל ¹	בעייתיות ^(ה)	דירוג ביצועי ^(ו) אשראי	סך הכל	במיליוני ש"ח
			פגום	בעייתיות ^(ה)	חובות ^(ב)					
בגין פעילות לווים בחו"ל										
ציבור-מסחרי										
(1)	-	(1)	1	1	58	83	1	84	85	חקלאות
-	-	-	-	-	5	11	-	12	12	כרייה וחציבה
(45)	18	(18)	45	205	4,613	7,229	203	8,427	8,630	תעשייה
(189)	2	(34)	326	529	9,540	13,342	529	13,193	13,722	בינוי ונדל"ן ^(ז)
-	-	-	-	-	45	80	-	169	169	אספקת חשמל ומים
(89)	2	16	39	46	4,659	6,888	46	6,969	7,015	מסחר
(9)	-	(1)	-	4	1,705	1,978	4	1,991	1,995	בתי מלון, שרותי הארחה ואוכל
(5)	33	13	43	52	101	115	52	79	131	תחבורה ואחסנה
(1)	-	-	-	-	898	1,810	-	2,011	2,011	תקשורת ושרותי מחשב
(53)	(3)	(7)	104	104	1,465	1,972	104	16,201	16,305	שרותים פיננסיים
(24)	-	8	18	45	5,488	6,330	45	6,357	6,402	שרותים עסקיים ואחרים
(19)	(4)	(4)	42	42	463	824	42	1,269	1,311	שרותים ציבוריים וקהילתיים
(435)	48	(28)	618	1,028	29,040	40,662	1,026	56,762	57,788	סך הכל מסחרי
(11)	6	1	46	46	486	494	46	448	494	אנשים פרטיים - הלוואות לדיור
(5)	-	(1)	5	5	416	486	5	481	486	אנשים פרטיים - אחר
(451)	54	(28)	669	1,079	29,942	41,642	1,077	57,691	58,768	סך הכל ציבור - פעילות בחו"ל
-	-	-	-	-	9,654	10,385	-	25,423	25,423	בנקים בחו"ל
-	-	-	-	-	436	833	-	14,740	14,740	ממשלות בחו"ל
(451)	54	(28)	669	1,079	40,032	52,860	1,077	97,854	98,931	סך הכל פעילות בחו"ל
(3,982)	47	(125)	3,981	9,386	277,488	378,622	9,411	465,954	475,365	סך הכל

(א) סיכון אשראי מאזני וסיכון אשראי חוץ מאזני, לרבות בגין מכשירים נגזרים. כולל: חובות, אג"ח, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים בגין מכשירים נגזרים וסיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה בסך 34,200,40,032, -17,338,7,361 מיליון ש"ח בהתאמה.

(ב) אשראי לציבור, אשראי לממשלות, פיקדונות בבנקים וחובות אחרים, למעט אג"ח וניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר.

(ג) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, למעט בגין מכשירים נגזרים.

(ד) כולל בגין מכשירי אשראי חוץ מאזניים (מוצגים במאזן בסעיף "התחייבויות אחרות").

(ה) סיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני פגום, נחות או בהשגחה מיוחדת, לרבות בגין הלוואות לדיור שבגינן קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור והלוואות לדיור שבגינן לא קיימת הפרשה לפי עומק הפיגור הנמצאות בפיגור של 90 ימים או יותר.

(ו) סיכון אשראי אשר דירוג האשראי שלו במועד הדוח תואם את דירוג האשראי לביצוע אשראי חדש בהתאם למדיניות הבנק.

(ז) כולל הלוואות לדיור, שהועמדו לקבוצות רכישת מסוימות הנמצאות בהליכי בניה.

הפעילות ומגבלות הסיכון בענף הבינוי והנדל"ן

ענף הבינוי והנדל"ן הינו תחום הפעילות שבו לבנק חשיפת האשראי הגדולה ביותר מבין ענפי המשק העסקיים. בדומה ליתר ענפי המשק, מוגדרים במדיניות האשראי מתודולוגיות ופרמטרים למימון עסקאות בכל אחד מענפי המשנה של תחום הנדל"ן.

הדגש שנתון לאומי למימון ענף הנדל"ן מתבטא, בין היתר, בכך שחלק משמעותי מהפעילות של הבנק מרוכז במערך ייעודי המתמחה בליווי לקוחות מתחום זה. מערך בנייה ונדל"ן מלווה את העסקות הגדולות ו/או המורכבות בתחום, תוך הבאה לידי ביטוי של המומחיות והניסיון המעשי של קציני האשראי המאיישים אותו.

חלק מהותי ממימון פרויקטים של בנייה ותשתית נעשה במתכונת "הפרויקט הסגור" (Construction Loan) המאופיין בבחינה תקופתית שוטפת ומעקב צמוד אחר הפרמטרים הרלוונטיים (כגון: קצב המכירות, התקדמות הבנייה, עמידה בתקציב), תוך הסתמכות, בין השאר, על מפקחי בנייה חיצוניים ומוסמכים.

המעקב אחר תיק האשראי בתחום הנדל"ן מבוצע באופן הדוק תוך ניטור המגמות בנתונים המאקרו כלכליים במשק וניטור התפתחות מאפייני הסיכון של סגמנט זה בבנק.

בנוסף, מנותח הסיכון לתחום הנדל"ן במסגרת תרחיש קיצון מרכזי שהבנק בוחן, כאשר הפסדי האשראי מפולחים לפי ענפי המשנה ונבחנים אל מול הערכת הסיכון ותיאבון הסיכון.

הלך התפתחות החבויות לענף בינוי ונדל"ן (בישראל ובחו"ל)

	31 בדצמבר		
	2016	2017	
	השינוי		
	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
סיכון אשראי מאזני	4,493	49,368	53,861
ערבויות לרוכשי דירות ^(א)	(339)	8,421	8,082
סיכון אשראי חוץ מאזני אחר	1,634	28,035	29,669
סך הכל	5,788	85,824	91,612

(א) משוקלל לשווה ערך מאזני.

סיכון האשראי לענף בינוי ונדל"ן בישראל מהווה כ-22.75% מסך כל סיכון האשראי בישראל.

לפי כללי החישוב שקבע בנק ישראל לצורך קביעת שיעור הריכוזיות הענפי בהתאם להוראות ניהול בנקאי תקין 315 בנושא מגבלת חבות ענפית, סך כל החבות בענף בבנק מגיע לכ-19.03% מסך כל החבויות בארץ.

ביום 8 במרס 2016 הושלמה התקשרות עם מבטחי משנה בינלאומיים, בעלי דירוג אשראי בינלאומי גבוה, לרכישת ביטוח לתיק ערבויות מכוח חוק מכר (דירות) ולתיק ההתחייבות להוצאת ערבות כאמור. פוליסת הביטוח מבטיחה את הבנק למקרה בו יידרש לשלם בשל חילוט הערבויות, והכל על פי תנאי הפוליסה. רכישת הביטוח אפשרה להפחית את ההון המרותק בגין סיכון האשראי הנובע מהנפקת הערבויות תוך שימוש בפוליסה "כמפחיתת סיכון אשראי". הביטוח הינו בגין פרויקטים שיחלו עד ליום 1 באוגוסט 2018.

בנוסף למגבלה הרגולטורית ובמטרה לנהל באופן אפקטיבי את התמהיל הפנימי של סיכון האשראי, מקפיד הבנק על פיזור בין איזורים גיאוגרפיים שבהם מוקמים הפרויקטים בהתאם לביקושים, ובין ענפי המשנה השונים.

נכון ל-31 בדצמבר 2017 הבנק עומד במגבלה הרגולטורית ובמגבלות הפנימיות, שהינן בהלימה להערכת הבנק את הסיכון בענפי המשנה השונים.

הלך השיעור שמהווה כל אחד מענפי המשנה העיקריים מתוך החבות הכוללת של הבנק לתחום הנדל"ן, נכון לסוף 2017:

- ייזום בנייה למגורים: כ-45%
- פעילויות בנדל"ן (בעיקר נכסים מניבים): כ-34%
- קבלני ביצוע ותשתית: כ-11%
- קבוצות רכישה: כ-4%
- פרויקטי תשתית, מסחר במוצרים לבנייה ותעשיית מוצרים לבנייה: כ-6%

להלן התפלגות האשראי לבינוי ונדל"ן בבנק, לפי היקף האשראי ללווה בודד

31 בדצמבר			
2016	2017	היקף האשראי ללווה בודד באלפי ש"ח	
יתרת האשראי		מ-	עד
במיליוני ש"ח			
1,512	1,777	300	-
1,762	1,846	600	300
3,141	3,012	1,200	600
2,332	2,338	2,000	1,200
3,468	3,483	4,000	2,000
4,432	4,309	8,000	4,000
6,547	6,614	20,000	8,000
5,826	6,624	40,000	20,000
21,264	22,504	200,000	40,000
10,501	12,752	400,000	200,000
11,995	11,520	800,000	400,000
2,787	3,045	1,200,000	800,000
-	1,232	1,600,000	1,200,000

להלן נתונים נוספים על האשראי הכולל

להלן התפלגות סך כל האשראי לציבור וסיכון אשראי חוץ-מאזני לפי גודל האשראי ללווה בודד

31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2017			תקרת האשראי באלפי ש"ח	
שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני	שיעור מסך הכל האשראי המאזני	שיעור ממספר סך הכל הלווים	שיעור מסך הכל אשראי חוץ מאזני	שיעור מסך הכל האשראי המאזני	שיעור ממספר סך הכל הלווים	מ-	עד
באחוזים			באחוזים				
19.8	6.0	81.0	20.5	6.2	80.9	80	-
11.9	20.6	15.3	11.6	21.8	15.7	600	80
4.0	15.2	2.5	3.5	14.3	2.3	1,200	600
2.4	7.2	0.7	2.2	6.5	0.6	2,000	1,200
5.3	9.4	0.4	4.9	9.0	0.4	8,000	2,000
4.8	6.7	0.1	4.5	6.6	0.1	20,000	8,000
5.3	6.2	0.04	5.3	6.5	0.04	40,000	20,000
18.5	17.3	0.04	17.9	16.8	0.04	200,000	40,000
22.4	8.6	^(א) 0.01	20.1	9.4	^(א) 0.01	800,000	200,000
5.6	2.8	^(ב) 0.001	9.5	2.9	^(ב) 0.001	מעל 800,000	
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך הכל	

(א) ב-2017 - 134 לווים וב-2016 - 128 לווים.

(ב) ב-2017 - 16 לווים וב-2016 - 12 לווים.

למידע נוסף על חלוקת האשראי לפי גודל - ראה [ביאור 3.30](#).

להלן סיכון אשראי לפי גודל אשראי של לווה שהיקפו עולה על 800 מיליון ש"ח

31 בדצמבר 2016			31 בדצמבר 2017			תקרת האשראי במיליוני ש"ח	מ- עד
סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים	סיכון אשראי חוץ מאזני	אשראי מאזני	מספר לווים		
סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל		
במיליוני ש"ח			במיליוני ש"ח				
4,690	3,849	9	6,264	4,266	11	1,200	800
432	869	1	2,974	2,633	4	1,600	1,200
789	2,895	2	-	-	-	2,000	1,600
-	-	-	1,122	1,126	1	2,248	2,000
5,911	7,613	12	10,360	8,025	16		סך הכל

אין צדדים קשורים שהאשראי בגינם וסיכון האשראי החוץ מאזני עולה על 800 מיליון ש"ח.

קבוצות לוויים¹

מגבלות על חבות של לווה ושל קבוצת לוויים

1. ליום 31 בדצמבר 2017 אין לקבוצה חשיפת אשראי לקבוצת לוויים שחבותם עולה על 15% מהון הבנק (כהגדרתו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 313).
2. ליום 31 בדצמבר 2017 אין לקבוצה חשיפת אשראי ללוויים גדולים, קבוצות לוויים וקבוצות לוויים בנקאיות שחבותם עולה על שיעור של 10% מהון הבנק. המגבלה הרגולטורית המצרפית בגין חשיפות אלה הינה בשיעור של 120% מהון הבנק.

פיזור גיאוגרפי

חשיפה למדינות זרות

בהתאם להוראת המפקח על הבנקים חשיפה למדינות זרות מוצגת על בסיס סיכון סופי כדלהלן:

1. היתרה המאזנית של חוב מטופלת כסכום החשיפה למדינת התושבות החוקית של החייב הנושא בסיכון הסופי לאחר השפעת ערבויות, בטחונות נזילים ונגזרי אשראי.
 2. יתרה מאזנית של השקעה במניות מטופלת כסכום החשיפה למדינת התושבות של מנפיק הנייר.
 3. סיכון אשראי חוץ מאזני מוצג כחשיפה חוץ מאזנית למדינת התושבות של הצד הנגדי לעסקה כפי שמחושב לצורך מגבלות חבות לווה.
- התייחסות לביטחונות בהיבט של קביעת הסיכון הסופי הינה כדלהלן:
1. ערבויות צד ג' - בהתאם למדינת התושבות של הערב.
 2. ניירות הערך - מדינת התושבות הינה של מנפיק נייר הערך.
 3. הובהר בהוראה כי נדל"ן ויתרות חייבים אינם מהווים ביטחון לצורך קביעת סיכון סופי.
 4. לצורך קביעת הסיכון הסופי נלקחים ביטחונות ספציפיים בלבד.

¹ קבוצת לוויים הם כל אלה יחד: הלווה, אדם השולט בו וכל מי שנשלט על ידי אלה, כאשר תאגיד נשלט על ידי יותר מאדם אחד יש לכלול בקבוצת לוויים אחת את אותם שולטים שהתאגיד הנשלט הוא מהותי עבורם (כגון: מבחינה הונית), לרבות התאגיד הנשלט וכל מי שנשלט על ידם. תאגיד מוחזק שהינו מהותי עבור מחזיק שאין לו שליטה וכל הנשלט על ידם; לוויים הקשורים באופן שפגיעה ביציבות הפיננסית של אחד מהם עלולה להשליך על היציבות הפיננסית של האחר, או שאותם גורמים עלולים להשליך על היציבות הפיננסית של שניהם.

חלק א' - מידע בדבר סך כל החשיפות למדינות זרות, ובדבר חשיפות למדינות שסך סכום החשיפה לכל אחת מהן הוא מעל 1% מסך הנכסים או מעל 20% מסך ההון לצורך חישוב יחס ההון, לפי הנמוך ביניהם

31 בדצמבר 2017						
חשיפה מאזנית ^(א)						
חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים			חשיפה מאזנית מעבר לגבול			
חשיפה מאזנית נטו לאחר ניכוי התחייבויות מקומיות	ניכוי בגין התחייבויות מקומיות	חשיפה מאזנית לפני ניכוי התחייבויות מקומיות	לאחרים	לבנקים	למשלות ^(א)	במיליוני ש"ח
המדינה						
10,735	12,345	23,080	11,073	1,461	7,668	ארצות הברית
4,302	1,729	6,031	2,901	4,534	174	בריטניה
-	-	-	210	1,012	1,624	צרפת
3	41	44	554	710	92	שוויץ
-	-	-	674	2,950	334	גרמניה
533	544	1,077	5,280	7,994	996	אחרות
15,573	14,659	30,232	20,692	18,661	10,888	סך כל החשיפה למדינות זרות
522	543	1,065	1,062	1,201	237	סך כל החשיפה למדינות LDC
-	-	-	231	74	470	סך כל החשיפה למדינות ה-GIIPS ^(א)

31 בדצמבר 2017						
חשיפה חוץ מאזנית ^{(א)(ב)}			חשיפה מאזנית ^(א)			
חשיפה מאזנית מעבר לגבול			חשיפה מאזנית מעבר לגבול			
תקופת פירעון			מזה: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	סך החשיפה החוץ מאזנית	מזה: יתרת חובות פגומים	סך כל החשיפה המאזנית
מעל שנה	עד שנה	מזה: סיכון אשראי חוץ מאזני בעייתי	סך החשיפה החוץ מאזנית	מזה: יתרת חובות פגומים	סיכון אשראי מאזני בעייתי	סך כל החשיפה המאזנית
במיליוני ש"ח						
המדינה						
13,535	6,667	-	5,855	418	1,190	30,937
3,320	4,289	-	7,129	160	160	11,911
1,295	1,551	-	1,761	12	13	2,846
590	766	-	1,898	-	-	1,359
1,747	2,211	-	2,147	-	-	3,958
7,227	7,043	-	2,730	111	117	14,803
27,714	22,527	-	21,520	701	1,480	65,814
2,107	393	-	1,833	93	96	3,022
116	659	-	234	-	-	775

[ראו הערות בעמוד 61.](#)

- (א) סיכון אשראי מאזני וחוזי מאזני, סיכון אשראי מסחרי בעייתי וחובות פגומים מוצגים לפני השפעת ההפרשה להפסדי אשראי ולפני השפעת הביטחונות המותרים לניכוי לצורך מגבלות על חבות של לווה וקבוצת לווים ולפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.
- (ב) סיכון אשראי במכשירים פיננסיים חוץ מאזניים כפי שחושב לצורך מגבלות חבות של לווה, לפני השפעת קיזוז דו צדדי בגין נגזרים.
- (ג) כולל ממשלות, מוסדות רשמיים ובנקים מרכזיים.
- (ד) החשיפה למדינות ה-GIIPS כוללת את המדינות: פורטוגל, איטליה, יוון וספרד.

הערות:

1. שורת "סך הכל חשיפה למדינות LDC" כוללת את סך החשיפה למדינות המוגדרות כמדינות פחות מפותחות (LDC) בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 315 בנושא "מגבלת חבות ענפית".
2. חשיפה מאזנית למדינה זרה כוללת חשיפה מאזנית מעבר לגבול וחשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים. חשיפה מאזנית מעבר לגבול כוללת חשיפה מאזנית של משרדי התאגיד הבנקאי בישראל לתושבי המדינה הזרה וחשיפה מאזנית של שלוחות בחו"ל של התאגיד הבנקאי לתושבים שאינם תושבי המדינה שבה ממוקמת השלוחה. חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי במדינה זרה לתושבים מקומיים כוללת חשיפה מאזנית של שלוחות התאגיד הבנקאי באותה מדינה זרה לתושביה, בניכוי התחייבויות אותן שלוחות (הניכוי מבוצע עד גובה החשיפה).

חלק ב' - ליום 31 בדצמבר 2017 וליום 31 בדצמבר 2016 אין חשיפה מאזנית מצרפית למדינות זרות שסך החשיפה לכל אחת מהן הינו בין 0.75% לבין 1% מסך הנכסים במאוחד או בין 15% לבין 20% מההון, לפי הנמוך.

חלק ג' - סכום החשיפה למדינות זרות עם בעיות נזילות כפי שהוגדר על ידי בנק ישראל (מדינה אשר מקבלת סיוע כספי מ-IMF או שהתחייבויותיה מדורגות בדירוג אשראי CCC או נמוך יותר) מסתכם בסך 610 מיליון ש"ח ומתייחס ל-9 מדינות (ב-31 בדצמבר 2016 מסתכם בסך 656 מיליון ש"ח והתייחס ל-11 מדינות).

חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים

חשיפת האשראי למוסדות פיננסיים זרים מתייחסת לבנקים מסחריים, לחברות החזקה בנקאיות, בנקים להשקעות, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.

החשיפה כוללת בעיקר פיקדונות בבנקים הזרים לתקופות קצרות עד שבוע ואגרות חוב בדרך כלל לתקופה של עד 5 שנים. הבנק מנהל מעקב הדוק אחר מצבם של בנקים בעולם ומנתח באופן תדיר את איתנותם הפיננסית. הבנק מנהל רשימה מצומצמת של בנקים איכותיים שבהם הבנק והשלוחות בחו"ל מבצעים פיקדונות.

להלן חשיפת אשראי למוסדות פיננסיים זרים^(א)

ליום 31 בדצמבר 2017		
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשראי נוכחית
במיליוני ש"ח		
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)		
14,983	913	15,896
3,747	613	4,360
281	298	579
10	11	21
14	18	32
396	1	397
סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים		21,285
סיכון אשראי בעייתי		-

ליום 31 בדצמבר 2016		
סיכון אשראי מאזני ^(ב)	סיכון אשראי חוץ מאזני נוכחי ^(א)	חשיפת אשראי נוכחית
במיליוני ש"ח		
חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים^(ד)		
13,721	2,508	16,229
1,985	12	1,997
571	395	966
4	27	31
18	-	18
347	-	347
סך הכל חשיפת אשראי נוכחית למוסדות פיננסיים זרים		19,588
סיכון אשראי בעייתי		-

- (א) מוסדות פיננסיים זרים כוללים: בנקים, בנקים להשקעות, דילרים/ברוקרים, חברות ביטוח וגופים מוסדיים.
 (ב) פיקדונות בבנקים, אשראי לציבור, ניירות ערך שנשאלו או נרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר, נכסים אחרים בגין מכשירים נגזרים (שווי הוגן של נגזרים) והשקעות באגרות חוב כולל אגרות חוב של בנקים מסוג Subordinated ב-31 בדצמבר 2017 בשווי של 253 מיליון ש"ח וב-31 בדצמבר 2016 בשווי של 478 מיליון ש"ח.
 (ג) בעיקר ערבויות והתחייבויות למתן אשראי (ללא נגזרים חוץ מאזניים).
 (ד) הבנק משתמש בדירוג של סוכנות S&P ו-Moody's כלכלי לדירוג המוסדות הפיננסיים הזרים אליהם קיימת חשיפת אשראי.

הערות:

- חשיפות האשראי אינן כוללות השקעות בניירות ערך מגובי נכסים (למידע נוסף ראה [ביאור 12](#)).
- חלק מהבנקים קיבלו תמיכות ממשלתיות באופנים שונים, ובכלל זה בהשקעה ישירה בהון הבנק, בערבות ממשלתית לתיקי נכסים מסוימים של הבנקים, בערבויות לגיוס מקורות לבנקים, וכו'.
- למידע נוסף לגבי הרכב חשיפות האשראי בגין מכשירים נגזרים מול בנקים ודילרים/ברוקרים (מקומיים וזרים) ראה [ביאור 28](#), בדוח הכספי.

סיכונים בתיק הלוואות לדיור

התפתחויות בסיכונים אשראי

בשנת 2017 חלה ירידה בכיקושים הן למטרת מגורים והן למטרת השקעה.

לאור המגמות בשנים האחרונות, ועל מנת לוודא ניהול סיכונים אפקטיבי, מנוטר תיק הלוואות לדיור באופן שוטף, תוך ניתוח המגמות במאפייני ובמוקדי הסיכון בעיקר במאפיינים הבאים: שיעורי המימון, יכולת החזר חודשי, דירוגי אשראי בהתאם למודל הסטטיסטי הפנימי של הבנק.

הבנק מקפיד על מדיניות חיתום מאוזנת הלוואות בחשבון את יכולת החזר של הלווה, בסיס ההצמדה והרבית, שיעור המימון ועוד, זאת תוך עמידה בכל דרישות הפיקוח על הבנקים.

במסגרת העמדת הלוואות לדיור, מועמדות גם הלוואות פרטניות למשתתפים בקבוצת רכישה. מימון במסגרת קבוצת רכישה נותן מענה לביקושי שוק של התארגנויות פרטיות, בעלי קרקע היסטוריים וכיו"ב. מהיבט הסיכון, המימון ניתן לאוכלוסיות שונות, בפזר גיאוגרפי, ולאחר שכל לווה עובר בדיקת יכולת סילוק להלוואה.

להלן נתונים על ביצועי הלוואות חדשות שניתנו והלוואות שמוחזרו לרכישת דירת מגורים ובמשכון דירת מגורים בישראל

	2016	2017	
	סך הכל שנתי	סך הכל שנתי	שיעור השינוי
		במיליוני ש"ח	ב-%
מכספי הבנק	9,730	7,976	(18.0)
מכספי האוצר:			
הלוואות מוכונות	16	69	331.3
הלוואות עומדות	21	13	(38.1)
סך כל הלוואות חדשות	9,767	8,058	(17.5)
הלוואות שמוחזרו	1,871	1,198	(36.0)
סך כל ביצועים	11,638	9,256	(20.5)

גילוי על הלוואות לדיור

להלן הנתונים בנוגע להתפתחות תיק הלוואות לדיור.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו בישראל

	יתרת תיק האשראי	שיעור גידול
	במיליוני ש"ח	ב-%
דצמבר 2015	80,616	8.5
דצמבר 2016	78,656	(2.4)
דצמבר 2017	77,005	(2.1)

בשנת 2017 חלה ירידה בהיקף האשראי לדיור הנובעת מקיטון בכמות הלוואות המועמדות ומשיתוף בהעמדות אשראי עם גוף מוסדי.

נתונים המתייחסים לאשראי חדש לדיור בישראל

במהלך שנת 2017 הועמדו הלוואות חדשות לדיור בסך של כ-8.1 מיליארד ש"ח מכספי הבנק.

ההלוואה הממוצעת שהועמדה על ידי הבנק בשנת 2017 היתה 529 אלפי ש"ח, לעומת 555 אלפי ש"ח בשנת 2016 ו-623 אלפי ש"ח בשנת 2015.

התפתחות יתרת האשראי לדיור נטו על פי בסיסי הצמדה בישראל

לא צמוד	שיעור מתיק האשראי	צמוד מדד	שיעור מתיק האשראי	מט"ח	שיעור מתיק האשראי	סך הכל התיק
במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
44,649	55.4	34,511	42.8	1,456	1.8	80,616
45,427	57.8	31,986	40.7	1,243	1.5	78,656
45,588	59.2	30,407	39.5	1,010	1.3	77,005

התפתחות יתרת תיק האשראי לדיור נטו, בריבית משתנה וקבועה בישראל

קבועה	משתנה		סך תיק האשראי
	לא צמוד	צמוד	
במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח	במיליוני ש"ח
13,062	12,477	31,587	80,616
14,178	11,792	31,249	78,656
13,858	12,002	31,730	77,005

התפתחות האשראי החדש לדיור על פי מסלולי ריבית בישראל

להלן התפתחות ביצועי האשראי החדש על פי מסלולי ריבית משתנה וקבועה (הלוואה בריבית משתנה הינה הלוואה שהריבית שהיא נושאת עשויה להשתנות לאורך תקופת חיי הלוואה)

2017	2016		2015	
	רבעון רביעי	רבעון שלישי	רבעון שני	רבעון ראשון
שיעור מביצוע				
באחוזים				
קבועה - צמודה	13.9	15.9	15.1	16.6
משתנה כל 5 שנים ומעלה - צמודה	15.7	16.9	16.8	16.1
משתנה עד 5 שנים - צמודה	0.1	0.1	0.1	0.2
קבועה - לא צמודה	31.8	28.5	30.0	28.0
משתנה כל 5 שנים ומעלה - לא צמודה	7.0	6.4	7.0	7.3
משתנה עד 5 שנים - לא צמודה	31.0	32.0	30.8	31.2
משתנה - מט"ח	0.5	0.2	0.2	0.6

שיעור האשראי החדש שהעמיד הבנק בהלוואות לדיור בריבית משתנה במהלך שנת 2017 עמד על 55% לעומת 51% בשנת 2016. הנתונים מתייחסים לכל מסלולי הריבית המשתנה ומגזרי ההצמדה השונים לרבות הלוואות בהן הריבית משתנה מדי תקופה של חמש שנים ומעלה. בנטרול הלוואות בהן שיעור הריבית המשתנה, משתנה מדי תקופה של 5 שנים ומעלה, אשר הוראת המפקח מחריגה אותה מהגדרת הלוואות בריבית משתנה, שיעור האשראי לדיור בריבית משתנה שהועמד במהלך שנת 2017 הינו 31.8% לעומת 30% בשנת 2016.

להלן יתרת תיק ההלוואות לדיור והיתרות בפיגור מעל 90 יום פיגור בישראל

דצמבר	יתרת חוב רשומה		שיעור הסכום בפיגור
	במיליוני ש"ח	סכום בפיגור	
2015	80,402	768	1.0
2016	78,667	749	1.0
2017	77,414	752	1.0

ההפרשה להפסדי אשראי ליום 31 בדצמבר 2017, הכוללת את ההפרשה הקבוצתית על הלוואות לדיור (להלן: "ההפרשה הכוללת") הינה 443 מיליון ש"ח המהווה 0.58% מיתרת האשראי לדיור, לעומת יתרת ההפרשה ליום 31 בדצמבר 2016, בסך של 463 מיליון ש"ח ומהווה 0.59% מיתרת האשראי לדיור.

התפתחות שיעור מימון, באשראי חדש, מעל 60% בישראל

להלן התפתחות האשראי החדש שהעמיד הבנק בשיעור מימון הגבוה מ-60% (שיעור מימון הינו היחס בין שיעור האשראי שאושר ללווה, אף אם טרם הועמד כולו או חלקו בפועל, לבין שווי הנכס המשועבד, בעת העמדת מסגרת האשראי)

שיעור מימון	2017					2016	2015
	רבועון רביעי	רבועון שלישי	רבועון שני	רבועון ראשון	ממוצע שנתי		
מעל 60 ועד 70 כולל	19.8	19.8	16.9	15.7	16.1	18.8	
מעל 70 ועד 80 כולל	16.8	15.9	17.8	14.3	14.7	16.7	
מעל 80	0.17	0.08	0.04	0.10	0.12	1.10	

התפתחות שיעור מימון, יתרת תיק האשראי בישראל

שיעור המימון הממוצע של יתרת תיק האשראי ליום 31 בדצמבר 2017 עומד על 46.0% לעומת 47.0% בשנת 2016.

התפתחות באשראי חדש, בו יחס ההחזר נמוך מ-2.5 בישראל

יחס ההחזר מוגדר כיחס בין ההחזר החודשי ובין ההכנסה החודשית הפנויה.

שיעור ההלוואות שהועמדו בשנת 2017 בהן יחס ההחזר נמוך מ-2.5 במועד אישור האשראי, עמד על 1.4% מסך העמדות האשראי החדשות.

חישוב זה תואם את הנחיות בנק ישראל לצורך הדיווח על פי הוראה 876.

התפתחות באשראי חדש, בו מועדי הפירעון ארוכים מ-25 שנה בישראל

שיעור האשראי החדש של הלוואות לדיור בשנת 2017, בהן מועדי הפירעון על פי חוזי ההלוואה ארוכים מ-25 שנה, עמד בממוצע על כ-35% מסך האשראי החדש שהועמד, לעומת שיעור ממוצע של כ-36% במהלך שנת 2016 ושל כ-30% בשנת 2015.

סיכון אשראי לאנשים פרטיים (ללא הלוואות לדיור)

האשראי הפרטי, אשר יכולת ההחזר שלו מבוססת בעיקרה על כושר ההשתכרות של משק הבית, מאופיין בפיזור נרחב מאוד של לווים, במגוון של מוצרי אשראי (הלוואות לסוגיהן, עו"ש, כרטיסי אשראי) ובהיקף נמוך (בממוצע) של אשראי ללקוח בודד. פעילות הלקוחות הפרטיים מרוכזת, רובה ככולה, בחטיבה הבנקאית.

במטרה להתמודד עם הגידול בהיקפי האשראי הפרטי ועם מוטת השליטה הרחבה הנדרשת לניהולו, וכן במטרה ליישם ממשל תאגידי נאות, הורחבו וחוזקו בשנים האחרונות מספר פונקציות, הן בחטיבה הבנקאית המהווה קו הגנה ראשון, והן בחטיבה לניהול סיכונים המהווה קו הגנה שני.

בחטיבה הבנקאית פועלות מזה מספר שנים יחידות ייעודיות ומתמחות, כאשר המרכזיות שבהן:

מרכזי ניהול אשראי וסיכונים - מרכזים את הטיפול בכל בקשות האשראי שהן מעבר לסמכויות הסניפים, תוך יצירת הפרדה בין מנהל הלקוח לגורם המאגרת את מתן האשראי; מהווים עוגן מקצועי לאנשי האשראי בסניפים; מנהלים שגרת מעקב ובקרה אשר תוצאותיה משוקפות הן לדרג השטח בסניפים והן להנהלת החטיבה.

יחידות גבייה מוקדמת ומרכזי חוב"ב - מרכזים את הטיפול בחובות שבהם קיימת חריגה או אותר פיגור בתשלומים טרום סיווג הלווה כבעייתית, וכן בלקוחות שסווגו כבעייתיים. יחידות אלה מקיימות שירות מקצועי של הליכי טיפול, הסדרים וגבייה, ובכלל זה על ידי הפעלת משרדי עורכי דין חיצוניים.

בחטיבה לניהול סיכונים מבוצעים ניטור ובקרת קו שני, הכוללים בין היתר: איתגור מגמות וסגמנטים בתיק האשראי הפרטי, מעקב אחר טיב הניבוי של המודלים לאמידת סיכון הלווים, בחינת טיבם ושלמותם של נוהלי הבקרה של הגורמים העסקיים, בחינת מדגמים של תיקים פרטניים לפי הצורך ועוד.

מדיניות האשראי הפרטי, אותה מגבשת החטיבה לניהול סיכונים בשיתוף החטיבה הבנקאית, מהווה נדבך חשוב בהתוויית תיאבון הסיכון ובהכוונת הניהול השוטף של פעילות זאת. בין העקרונות המרכזיים מתוך מדיניות האשראי הפרטי ניתן למנות: הערכת אומדן סיכון האשראי של כל לווה, ביסוס החלטות החיתום על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות, קיום מערך סמכויות אשראי מוגדר ומובנה, דגשים על התנהגות עסקית הוגנת (שקיפות ומסירת מידע, התאמה של המוצר לצרכי הלקוח, הוגנות בתמחור, טיפול בתלונות מצד הלקוחות), התאמת האשראי לצרכי הלקוח ויכולותיו וערנות מוגברת להיבטי הציות העלולים לנבוע ממתן האשראי.

לאור העלייה שחלה בשנים האחרונות ברמת המינוף של משקי הבית בישראל, לנוכח הצפי כי מגמה זאת צפויה להימשך, ובנוסף להקפדה על תהליכי החיתום, הניהול והבקרה ברמת הלווה הבודד, הורחב והוגבר גם הניטור השוטף אחר האשראי הפרטי ברמה האגרסיבית.

גובש סט מדדים הן ביחס להתפתחויות של התיק בכללותו ("מלאי") והן ביחס לפרופיל סיכון האשראי החדש, המנטרים באופן שוטף, בתדירות רבעונית לפחות. הפרמטרים שגובשו מתייחסים להיבטים ולמאפיינים רבים המשקפים נקודות מבט מגוונות ומשלימות על סיכון התיק והאשראי החדש. אף שמדובר ב"אורות אדומים" ולא במגבלות (בהגדרתן הפורמאלית), הרי שהם מבטאים את גבולות תיאבון הסיכון הרצוי ברמת תיק האשראי הפרטי. לאור התמשכות המגמות במשק הישראלי ברמת הצריכה הפרטית ובעקבותיה ברמת המינוף של משקי הבית כפי שמשקף בין היתר גם בגידול בהיקף ובשיעור החובות הבעייתיים בלאומי (ראה טבלה להלן) ולאור החלטות הנהלת הבנק והדירקטוריון שלא להגדיל את תיאבון הסיכון בסגמנט זה, נמשך גם בשנת 2017 הניטור ההדוק והמוגבר אחר ההתפתחויות בתיק זה. צעדים אלה באים לידי ביטוי בהתפתחות יתרות האשראי הפרטי במהלך שנת 2017, וכן בפרמטרים נוספים, כפי המוצג להלן.

להלן התפתחות יתרות סיכון האשראי לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

יתרת סיכון אשראי	
במיליוני ש"ח	
46,461	31 בדצמבר 2015
49,987	31 בדצמבר 2016
48,477	31 בדצמבר 2017

להלן התפלגות של סיכון האשראי המאזני לאנשים פרטיים בבנק לפי התקופה הנותרת לפירעון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיר)

31 בדצמבר			
	2016	2017	
	שיעור מהתיק	שיעור מהתיק	במיליוני ש"ח
עד שנה	18.6%	19.5%	5,975
מעל שנה עד 3 שנים	17.6%	17.1%	5,245
מעל 3 שנים עד 5 שנים	29.8%	30.5%	9,360
מעל 5 שנים עד 7 שנים	21.5%	21.5%	6,578
מעל 7 שנים	2.7%	1.9%	566
ללא תקופת פירעון ^(X)	9.8%	9.5%	2,927
סך הכל	100%	100%	30,651

(X) יתרה זאת כוללת יתרות חובה בחשבונות עובר ושב ויתרות אשראי בפיגור.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל לאנשים פרטיים בבנק לפי גודל החבות ללווה בודד (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר					
2016		2017		גודל סיכון האשראי באלפי ש"ח	
שיעור מהתיק	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק	במיליוני ש"ח	עד	מ-
10.1%	5,062	10.4%	5,043	25	-
15.0%	7,489	15.0%	7,268	50	25
14.0%	7,023	14.0%	6,782	75	50
12.5%	6,221	12.4%	6,031	100	75
17.6%	8,817	17.8%	8,623	150	100
10.7%	5,356	11.3%	5,440	200	150
10.9%	5,423	10.9%	5,293	300	200
9.2%	4,596	8.2%	3,997		מעל 300
100%	49,987	100%	48,477		סך הכל סיכון אשראי כולל

רמת הפיזור גבוהה, ואף עלתה ב-2017 בהשוואה ל-2016.

להלן התפלגות סיכון האשראי הכולל לאנשים פרטיים בבנק לפי מוצרי אשראי עיקריים (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר					
2016		2017			
שיעור מהתיק	במיליוני ש"ח	שיעור מהתיק	במיליוני ש"ח		
14.8%	7,395	15.2%	7,365	יתרות עובר ושב ויתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי	
5.2%	2,584	4.6%	2,257	הלוואות לרכישת רכב (ששועבד)	
43.5%	21,775	43.4%	21,029	הלוואות אחרות	
63.5%	31,754	63.2%	30,651	סך הכל סיכון אשראי מאזני	
14.0%	6,992	14.2%	6,870	מסגרת עובר ושב לא מנוצלת	
21.8%	10,905	21.9%	10,617	מסגרת כרטיסי אשראי לא מנוצלת	
0.7%	336	0.7%	339	סיכון אשראי חוץ מאזני אחר	
36.5%	18,233	36.8%	17,826	סך הכל סיכון אשראי חוץ מאזני	
100%	49,987	100%	48,477	סך הכל סיכון אשראי כולל	

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני לאנשים פרטיים בבנק בחלוקה למגזרי הצמדה ובסיסי ריבית (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר 2017					
שיעור מהתיק	סך הסיכון האשראי המאזני	לא צמוד			יתרות עובר ושב
		מט"ח	צמוד	לא צמוד	
8.1%	2,476	12	-	2,464	יתרות עובר ושב
15.9%	4,889	43	-	4,846	יתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי
71.9%	22,026	18	33	21,975	הלוואות אחרות בריבית משתנה
95.9%	29,391	73	33	29,285	סך הלוואות בריבית משתנה
4.1%	1,260	33	61	1,166	הלוואות בריבית קבועה
100%	30,651	106	94	30,451	סך הכל סיכון אשראי מאזני

31 בדצמבר 2016					
שיעור מהתיק	סך הכולן האשראי המאזני	מט"ח	צמוד	לא צמוד	
					במיליוני ש"ח
8.5%	2,685	16	-	2,669	יתרות עובר ושב
14.8%	4,710	37	-	4,673	יתרות מנוצלות בכרטיסי אשראי
74.1%	23,525	26	5	23,494	הלוואות אחרות בריבית משתנה
97.4%	30,920	79	5	30,836	סך הלוואות בריבית משתנה
2.6%	834	18	101	715	הלוואות בריבית קבועה
100%	31,754	97	106	31,551	סך הכולן אשראי מאזני

להלן יתרות תיק הנכסים הפיננסיים של האנשים הפרטיים בבנק בעלי סיכון אשראי כולל (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיוור)

31 בדצמבר		
2016	2017	
		במיליוני ש"ח
106,275	104,850	פיקדונות הציבור
72,395	75,498	תיקי ניירות ערך
178,670	180,348	סך תיק הנכסים הפיננסיים
39,564	38,087	סך החבות הכוללת ללקוחות בעלי תיק נכסים פיננסיים

להלן התפלגות סיכון האשראי המאזני לאנשים פרטיים בבנק לפי גובה ההכנסה הקבועה^(א) לחשבון (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיוור)

31 בדצמבר				
2016		2017		
ב-%	במיליוני ש"ח	ב-%	במיליוני ש"ח	
10.3	3,275	8.8	2,697	חשבונות ללא הכנסה קבועה לחשבון
8.2	2,606	6.4	1,985	מזה חשבונות לפירעון אשראי ^(ב)
31.7	10,069	31.9	9,783	נמוכה מ-10 אלפי ש"ח
30.2	9,598	31.9	9,765	הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח ונמוכה מ-20 אלפי ש"ח
27.8	8,812	27.4	8,406	בגובה 20 אלפי ש"ח ומעלה
100	31,754	100	30,651	סך הכול

(א) הכנסה קבועה לחשבון (לפי תעודת זהות) כוללת את הזיכויים הקבועים בחשבון לקוח ובכלל זה משכורת, העברות מבנק/מחשבון אחר, הפקדות מזומן וצ'קים ועוד. ההכנסה הקבועה החודשית מחושבת על בסיס ממוצע ההכנסה במשך מספר חודשים רצופים, ובנטרול זיכויים חריגים.
(ב) חשבונות לפירעון אשראי הינם חשבונות שהפעילות היחידה המבוצעת בהם הינה פירעון הלוואה בלבד, בעוד שיעקר פעילותו השוטפת של הלקוח מרוכזת בבנק אחר.

כאמור לעיל, מדיניות האשראי של הבנק לאנשים פרטיים מבוססת על יכולת שירות החוב של הלווה מתוך ההכנסות. בהלימה לכך, למעלה מ-90% מהאשראי המאזני הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה, כאשר קרוב ל-60% וואף תוך עלייה קלה בשיעור זה בהשוואה ל-2016) הינו בקרב בעלי הכנסה קבועה הגבוהה מ-10 אלפי ש"ח לחודש.

התפלגות סיכון אשראי מאזני לאנשים פרטיים בבנק (פעילות בישראל, ללא הלוואות לדיור)

31 בדצמבר		
2015	2016	2017
במיליוני ש"ח		
28,166	31,369	30,329
אשראי לא בעייתי		
161	294	212
אשראי בעייתי לא פגום		
44	91	110
אשראי בעייתי פגום		
28,371	31,754	30,651
סך הכל סיכון אשראי מאזני		
0.7%	1.2%	1.1%
שיעור סיכון האשראי הבעייתי מסך סיכון אשראי מאזני לאנשים פרטיים		

למידע נוסף ובכלל זה הנוגע לחובות בעייתיים והוצאות בגין הפסדי אשראי ראה [ביאור 13](#) סיכון אשראי, אשראי לציבור, הפרשה להפסדי אשראי (הנתונים לגבי "פרטי אחר") [ביאור 30](#) מידע נוסף על סיכון אשראי, אשראי לציבור והפרשה להפסדי אשראי. ובפרק החשיפה לסיכונים סעיף [סיכון האשראי הכולל לציבור לפי ענפי משק](#).

חשיפת הבנק למימון ממונף

בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 311 נקבע כי מדיניות אשראי של בנק תתייחס, בין היתר, למימון ממונף. הבנק פועל על פי עקרונות ייחודיים במדיניות האשראי לסגמנט זה, ובכלל זה בהיבט של פרמטרים פיננסיים, סמכויות אשראי ועוד.

ב-1 בינואר 2016 נכנס לתוקף עדכון להוראת ניהול בנקאי תקין מספר 323 (מגבלות על מימון עסקאות הוניות) וכן הוראת ניהול בנקאי תקין חדשה מספר 327 (ניהול הלוואות ממונפות). הבנק עומד בדרישות הוראות חדשות אלה.

נכון ל-31 בדצמבר 2017 מימון ממונף מוגדר על ידי הבנק בהלימה ובהרחבה להוראות העדכניות, וכולל הלוואות/לווים/קבוצות לוויים העומדים באחד מהקריטריונים הבאים (ואשר החבות ברוטו בנין כל אחד מהם עולה על 0.5% מהון רוברד 1 של הבנק):

1. אשראי למטרת עסקה הונית כהגדרתו לעניין המגבלה בהוראת ניהול בנקאי תקין 323 כאשר אשראי למימון רכישת אמצעי שליטה או כנגד אמצעי שליטה מוחזקים ללא זכות חזרה נכלל בכל שיעור מימון (גם אם נמוך מהמוגדר בהוראה).
2. מימון לחברות החזקה שכל או עיקר פעילותן הינה החזקה בחברות בנות (ללא פעילות עצמאית משמעותית), כהגדרתן במדיניות הבנק.
3. מימון ללווה, בסגמנטים השונים של ענפי המשק שהוגדרו, המאופייני בערכים חריגים משמעותית של פרמטרים מסוימים ביחס לנורמות בתחום ענף המשק הרלוונטי, כגון: יכולת שרות חוב לא מספקת ביחס לנורמות שהבנק קבע, יחס נמוך של הון עצמי למאזן.

נכון ל-31 בדצמבר 2017 סך יתרת החבות ברוטו של האשראי הממונף כפי הגדרת הבנק עומד על כ-2.2 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-1.7 מיליארד ש"ח מסוף שנה קודמת.

יתרות האשראי המצרפיות ללוויים ממונפים

31 בדצמבר	
2016	2017
במיליוני ש"ח	
705	699
ענף משק	
877	442
אספקת חשמל	
377	380
תעשייה וחרושת	
-	280
כרייה וחציבה	
434	223
בתי מלון, שירותי הארחה ואוכל	
541	211
תחבורה ואחסנה	
596	-
מסחר	
409	-
שירותים פיננסיים	
3,939	2,235
בינוי ונדל"ן	
סך הכל	

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכונים אשראי ראה [דוח על הסיכונים](#).

סיכוני שוק

סיכון שוק מוגדר כסיכון להפסד בפוזיציות מאזניות וחוץ מאזניות הנובע משינוי בשווי הוגן של מכשיר פיננסי עקב שינוי בתנאי שוק (שינוי ברמת מחירים בשווקים שונים, תנודתיות בשיעורי ריבית, שערי חליפין, אינפלציה, מחירי מניות וסחורות ומדדים כלכליים נוספים). החשיפה לסיכוני שוק מתבטאת בתוצאות העסקיות, בשווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות, בהון העצמי ובתזרימי המזומנים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק כוללים (ראה הרחבה בהמשך):

- א. סיכון הריבית, הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים.
- ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד), הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב הפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, ככל אחד ממגזרי ההצמדה.
- ג. סיכון אשראי סחיר, הנובע מהתנודתיות במרווחי אשראי הנגזרים מיכולת החזר החוב של מנפיק המכשיר ומשינויים ברמת הסיכון הכוללת של מכשירי חוב סחירים.
- ד. סיכון ההשקעה במניות ובקרנות, הנובע מירידת ערך של ההשקעה במניות או בקרנות או ירידה ברווחים/דיבידנדים המועברים לקבוצה.

הבנק פועל בהתאם להוראות הפיקוח על הבנקים בנושא ניהול סיכוני השוק של הקבוצה, לרבות הוראות ניהול בנקאי תקין מספר 333 בנושא "ניהול סיכון ריבית" ומספר 339 בנושא "ניהול סיכוני שוק". במסגרת יישום הוראות אלה נקבעו עקרונות יסוד לאופן ניהול הסיכונים ובקרתם, ובכלל זה האחריות של ההנהלה והדירקטוריון, הגדרת אמצעי הבקרה והכלים למדידת הסיכונים ואמצעי הבקרה והפיקוח על סיכונים אלה, תוך יישום ממשל תאגידי שכולל שלושה "קווי הגנה".

מדיניות ניהול סיכוני השוק

מדיניות ניהול סיכוני השוק מהווה ביטוי לאסטרטגיית ניהול סיכון השוק של הקבוצה. זאת, לצד הנהלים הקיימים לזיהוי, מדידה, מעקב, פיתוח ובקרה אחר סיכוני השוק. המדיניות נועדה מחד לתמוך בהשגת היעדים העסקיים תוך הערכת הסיכונים והסיכויים שיכולים לנבוע מהחשיפה לסיכונים וזאת בהשוואה לרווח הצפוי מהם, ומאידך, נועדה להפחית את רמת הסיכון הנובעת מהפעילות השוטפת של הבנק, ובכלל זה לשמור על רמת נזילות גבוהה.

המדיניות מהווה כלי חשוב להגדרת תיאבון הסיכון של הבנק בתחום הנוסטרו, חדרי העסקות וחשיפות השוק בכלל קבוצת לאומי. המדיניות מגדירה את הממשל התאגידי, חלוקת האחריות הארגונית ומנגנוני האסקלציה.

במסגרת המדיניות לניהול סיכוני השוק נקבעו מגבלות דירקטוריון לכל גורם סיכון שוק מהותי. כמו כן, נקבעו מגבלות ברמת מנהלת סיכונים ראשית ומגבלות נוספות המשלימות למגבלות אלו. מגבלות אלו נועדו להגביל את הנזק שעלול להיגרם כתוצאה משינויים לא צפויים בגורמי הסיכון השונים הקיימים בשווקים כגון שיעורי הריבית, אינפלציה, שערי חליפין, מרווחי אשראי סחיר ומחירי מניות.

החשיפות לסיכוני שוק מנוהלות באופן שוטף ברמת הקבוצה. חברות הבת בחו"ל קובעות מדיניות לניהול סיכוני שוק בהלימה עם המדיניות הקבוצתית ומסגרות הסיכון שאושרו בה. המידע על מצב החשיפות בפועל בהתאם למסגרות שנקבעו מתקבל מהחברות הבנות ומובא בחשבון בניהול הכולל של החשיפות בקבוצה.

ניהול סיכוני השוק מתבצע בשני מוקדי סיכון עיקריים: התיק הבנקאי והתיק למסחר. הגדרת התיק למסחר נגזרת מהוראות באזל והיא כוללת את תיק ניירות הערך הסחיר של הבנק ועסקות נגזרים בפעילות הסחירה. הגדרת התיק הבנקאי כוללת את העסקות אשר אינן כלולות בתיק למסחר.

למידע נוסף בנוגע לפעילות לפי תיקים ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

חשיפה לסיכוני שוק הנובעים מההתחייבויות הפנסיוניות לעובדים

הבנק מיישם את כללי החשבונאות בארה"ב בנושא זכויות עובדים, כפי שנקבעו על ידי בנק ישראל. ניהול סיכוני השוק בגין המחויבות לעובדים מבוצע בחלקו במסגרת התיק הבנקאי ובחלקו הנוסף מנוהל באופן נפרד ועצמאי אל מול "נכסי תכנית", אשר נועדו לשאת תשואה לאורך זמן, במטרה לשרת את ערך ההתחייבות. המחויבות האקטואריות לעובדים בעלת מח"מ ארוך ומושפעת באופן משמעותי משינויים בריבית ההיוון. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבויות האקטואריות לזכויות עובדים נעשה על בסיס תשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח קבוע של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

סיכוני השוק אליהם חשוף הבנק

א. סיכון הריבית

סיכון הריבית הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים בשערי ריבית חסרת סיכון במטבעות השונים והוא נובע ממספר מקורות, כגון: פערים בין מועדי שינוי הריבית או הפירעון (כמוקדם מביניהם) של הנכסים וההתחייבויות בכל אחד ממגזרי ההצמדה וסיכון המרווח, ה-Basis Spread.

מדיניות החשיפות בריבית הינה להגביל את מידת ההשפעה של שינויים אפשריים בריבית על השחיקה הפוטנציאלית של השווי הכלכלי¹ ושל הרווח המימוני לשנה הקרובה.

סיכון הריבית נמדד ומנוהל בפועל על בסיס הנחות התנהגותיות שונות באשר לזמני הפירעון של הנכסים וההתחייבויות. על פי ניסיון העבר, הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש כהתחייבות לזמן ארוך. כמו כן, קיימות הנחות בהתייחס לפירעונות המוקדמים במשכנתאות על בסיס מודל סטטיסטי המנסה לחזות את הפירעונות המוקדמים כתלות בריבית. להערכות אלו חשיבות גדולה בניהול סיכוני הריבית, בין היתר בשל הגידול המשמעותי ביתרות אלו בשנים האחרונות.

מדידת החשיפה לשינויים בריבית מבוצעת הן לעליה והן לירידת ריבית בכל מגזר הצמדה. מדידה זו נועדה לבחון את רגישות מבנה שווי הנכסים וההתחייבויות הקיים לשינויי ריבית, ולכן החישוב המבוצע נעשה מבלי לשנות את מבנה הנכסים וההתחייבויות.

תמצית החשיפות לשינויים בלתי צפויים בריבית ברמת הקבוצה (לפני מס ובמיליוני ש"ח)*

השינוי הפוטנציאלי בשווי הכלכלי כתוצאה מתרחיש					
ליום 31 בדצמבר					
	2016		2017		
תרחיש	עליה ב-0.1%	ירידה ב-1%	עליה ב-0.1%	ירידה ב-1%	עליה ב-1%
במט"ו					
תיק בנקאי	10	(227)	(12)	(41)	306 (411)
תיק למסחר	4	(45)	37	(3)	25 (38)
במט"ח					
תיק בנקאי	-	(143)	(42)	22	(249) 175
תיק למסחר	5	(49)	52	2	47 32

השינוי הפוטנציאלי ברווח השנתי מעליית ריבית של 1% **				
ליום 31 בדצמבר				
	2016		2017	
סך הכל	מט"ו	מט"ח	מט"ו	מט"ח
	215	523	391	417

* חישוב החשיפה לירידת ריבית ב-1% מבוסס על הורדת שיעור הריבית על האשראי והפיקדונות בשיעור זה. מאחר ושיעור הריבית על רוב הפיקדונות כיום נמוך מ-1%, ומאחר וקיימת הסתברות נמוכה שהריבית על הפיקדונות תרד מתחת ל-0%, יש לראות בחישוב החשיפה המוצג לעיל אמת מידה בהתאם לסטנדרטים המקובלים.

** בירידת ריבית צפוי הפסד בסכום דומה.

¹ השווי הכלכלי של ההון מוגדר כהפרש בין הערך הנוכחי של הנכסים וההתחייבויות. בחישוב הערך הנוכחי מנכים את התזרימים בעקום התשואה חסר סיכון אשראי ואת התזרימים המט"חיים בלייבור.

חשיפת ההון לעליה/ירידה מיידית בריבית (לפני השפעת המס)

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"י		
ליום 31 בדצמבר 2017					
לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%	לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%
(34)	352	(349)	180	(2,083)	1,615

חשיפה במט"ח			חשיפה במט"י		
ליום 31 בדצמבר 2016					
לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%	לעליה של 0.1%	לירידה של 1%	לעליה של 1%
(40)	268	(435)	176	(1,978)	1,537

* מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטוארית לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ליום 31 בדצמבר 2017 בירידה בשווי הנכסים של כ-134 מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2016 כ-117 מיליון ש"ח) בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

במהלך שנת 2017 עמדה הקבוצה בכל מגבלות החשיפה לריבית שקבע הדירקטוריון.

למידע נוסף ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

רגישות השווי ההוגן של הנכסים וההתחייבויות לריבית

להלן השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על השווי ההוגן של המכשירים הפיננסיים של הבנק וחברות מאוחדות שלו, למעט פריטים לא כספיים, על פי כללים חשבונאיים:

שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לפני השפעת השינויים בריבית

31 בדצמבר 2017					
מטבע חוץ לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח			מטבע ישראלי		
סך הכל	אחרים	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד
במיליוני ש"ח					
423,868	8,431	10,565	66,379	45,077	293,416
507,691	30,790	55,422	195,057	7,058	219,364
411,639	6,749	13,111	93,530	50,252	247,997
507,449	33,236	53,188	169,824	12,297	238,904
12,471	(764)	(312)	(1,918)	(10,414)	25,879

31 בדצמבר 2016					
מטבע ישראל			מטבע חוץ לרבות מטבע ישראל צמוד מט"ח		
לא צמוד	צמוד מדד	דולר	אירו	אחרים	סך הכל
במיליוני ש"ח					
278,940	48,232	69,263	8,061	8,561	413,057
252,169	6,790	214,767	55,373	28,222	557,321
231,563	55,451	91,577	15,107	7,038	400,736
276,575	8,526	193,704	48,587	30,473	557,865
22,971	(8,955)	(1,251)	(260)	(728)	11,777

(א) כולל שווי הוגן של ההתחייבויות האקטואריות לעובדים ואינו כולל את שווי נכסי התוכנית.

השפעת שינויים פוטנציאליים בשיעורי הריבית על שווי הוגן* נטו של מכשירים פיננסיים

31 בדצמבר 2017								
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לאחר השפעת שינויים בשיעורי הריבית ^(א) שינוי בשווי ההוגן								
מטבע ישראל			מטבע חוץ לרבות מטבע ישראל צמוד מט"ח			שינוי בשווי ההוגן		
לא צמוד	צמוד מדד	דולר ^(ב)	אירו	אחרים	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל
במיליוני ש"ח באחוזים								
24,819	(8,690)	(2,404)	(317)	(771)	12,637	166	1.33	גידול מידי מקביל של 1%
25,771	(10,222)	(1,964)	(312)	(765)	12,508	37	0.30	גידול מידי מקביל של 0.1%
26,912	(12,610)	(1,403)	(310)	(757)	11,832	(639)	(5.12)	קטון מידי מקביל של 1%

31 בדצמבר 2016								
שווי הוגן נטו של מכשירים פיננסיים לאחר השפעת שינויים בשיעורי הריבית ^(א) שינוי בשווי ההוגן								
מטבע ישראל			מטבע חוץ לרבות מטבע ישראל צמוד מט"ח			שינוי בשווי ההוגן		
לא צמוד	צמוד מדד	דולר ^(ב)	אירו	אחרים	סך הכל	סך הכל	סך הכל	סך הכל
במיליוני ש"ח באחוזים								
22,574	(7,363)	(1,820)	(281)	(720)	12,390	613	5.21	גידול מידי מקביל של 1%
22,937	(8,771)	(1,304)	(262)	(728)	11,872	95	0.81	גידול מידי מקביל של 0.1%
23,260	(11,050)	(849)	(239)	(736)	10,386	(1,391)	(11.81)	קטון מידי מקביל של 1%

(א) מדידה זו כוללת את החשיפה לשינוי מידי בריבית של תיקי הנוסטרו המשוערכים לפי שווי שוק והמחויבות האקטואריות לעובדים. מדידה זו אינה כוללת את השפעת הרגישות של נכסי התוכנית לשינויים בריבית אשר נאמדת ב-31 בדצמבר 2017 בירידה בשווי הנכסים של כ-134 מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2016 כ-117 מיליון ש"ח) בתרחיש עליה של 1% בריבית. כמו כן, המדידה אינה כוללת את ההשפעות של הוראות המעבר של תקן זכויות עובדים, לפיהן מחושב יחס הלימות ההון.

(ב) מזה: השפעת נכסים פיננסיים מורכבים: גידול מידי מקביל של 1% - (283) מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2016 - (345) מיליון ש"ח). קטון מידי מקביל של 1% - 199 מיליון ש"ח (ב-31 בדצמבר 2016 - 171 מיליון ש"ח). גידול מידי מקביל של 2% - (592) מיליון ש"ח (ביום 31 בדצמבר 2016 - (701) מיליון ש"ח). קטון מידי מקביל של 2% - 317 מיליון ש"ח (ביום 31 בדצמבר 2016 - 401 מיליון ש"ח בהתאמה).

* לא כולל אומדן שווי הכנסות בגין עמלת פירעון מוקדם.
ראה הרחבה להנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן של מכשירים פיננסיים [בכאור 1.1](#).

החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית

31 בדצמבר 2017				
מיליוני ש"ח	מיליוני ש"ח	מיליוני ש"ח	מיליוני ש"ח	מיליוני ש"ח
עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים
עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים
עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים	עד חודש ע"ד חודשים
מטבע ישראלי לא צמוד				
נכסים פיננסיים, סכומים לקבל בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים				
219,508	9,523	29,375	16,214	8,627
43,641	57,845	34,974	38,428	18,165
762	1,667	3,068	2,339	27
-	-	-	-	-
263,911	69,035	67,417	56,981	26,819
התחייבויות פיננסיות, סכומים לשלם בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים				
208,915	8,319	9,295	15,867	3,043
52,164	66,498	42,840	34,994	16,074
512	2,376	2,600	1,617	374
-	-	30	-	-
261,591	77,193	54,765	52,478	19,491
מכשירים פיננסיים, נטו				
2,320	(8,158)	12,652	4,503	7,328
2,320	(5,838)	6,814	11,317	18,645
מטבע ישראלי צמוד למדד				
נכסים פיננסיים, סכומים לקבל בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים				
2,405	1,941	8,805	13,357	9,287
442	302	1,947	2,267	1,041
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
2,847	2,243	10,752	15,624	10,328
התחייבויות פיננסיות, סכומים לשלם בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים				
1,322	798	4,715	14,879	6,950
349	468	2,229	5,693	2,197
-	-	-	-	-
-	-	127	-	-
1,671	1,266	7,071	20,572	9,147
מכשירים פיננסיים, נטו				
1,176	977	3,681	(4,948)	1,181
1,176	2,153	5,834	886	2,067

הערות:

- (א) למעט יתרות מאזניות של מכשירים פיננסיים נגזרים, שוויו הוגן של מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים ושווי הוגן של מכשירים פיננסיים מורכבים. בטור "ללא תקופת פירעון" מוצגות היתרות המאזניות שאינן מהוונות, כולל יתרות שזמן פרעונן עבר בסך 1.006 מיליון ש"ח.
- (ב) ממוצע משוקלל לפי שווי הוגן של משך החיים הממוצע האפקטיבי.

ליום 31 בדצמבר 2016

משך חיים ממוצע אפקטיבי ^(ב)	שיעור תשואה פנימי	סך הכל שווי הוגן	משך חיים ממוצע אפקטיבי ^(ב)	שיעור תשואה פנימי	סך הכל שווי הוגן	ללא תקופת פירעון	מעל עשרים שנה	מעל עשרים שנה	מעל חמש עד עשר שנים
בשנים	באחוזים		בשנים	באחוזים					
0.56	3.30	278,940	0.59	2.97	293,416	582	540	2,154	6,893
1.50	-	247,093	1.48	-	211,445	-	56	215	18,121
1.10	-	5,076	0.76	-	7,919	-	-	50	6
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
0.99	3.30	531,109	0.96	2.97	512,780	582	596	2,419	25,020
0.42	1.00	231,563	0.27	0.85	247,997	12	-	71	2,475
1.44	-	273,646	1.34	-	231,365	-	28	189	18,578
0.61	-	2,905	0.77	-	7,509	-	-	27	3
0.50	-	24	0.50	-	30	-	-	-	-
0.97	1.00	508,138	0.79	0.85	486,901	12	28	287	21,056
							568	2,132	3,964
							25,309	24,741	22,609
3.82	2.44	48,232	4.09	2.42	45,077	41	1,845	2,589	4,807
2.65	-	6,790	2.38	-	7,058	-	-	-	1,059
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.68	2.44	55,022	3.85	2.42	52,135	41	1,845	2,589	5,866
2.91	0.82	38,888	2.97	0.47	32,634	-	-	881	3,089
2.78	-	8,391	2.57	-	12,170	-	-	-	1,234
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	135	-	-	127	-	-	-	-
2.88	0.82	47,414	2.85	0.47	44,931	-	-	881	4,323
							1,845	1,708	1,543
							7,163	5,318	3,610

החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית (המשך)

31 בדצמבר 2017					
	מעל שנה עד חמש שנים	מעל שלושה חודשים עד שנה	מעל חודש ועד שלושה חודשים	מעל חודש ועד חודש	מעל חודש ועד חודש
מטבע חוץ וצמוד מטבע חוץ^(א)					
נכסים פיננסיים, סכומים לקבל בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים					
	4,942	5,925	12,591	11,820	42,351
	1,888	1,128	207	864	2,758
	6,845	34,624	59,411	71,188	82,166
	(24)	(27)	3,318	3,302	855
	-	-	-	-	-
	11,763	40,522	75,320	86,310	125,372
התחייבויות פיננסיות, סכומים לשלם בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים					
	266	1,777	12,404	8,033	88,224
	9,095	35,052	59,187	65,743	57,560
	25	1,724	2,351	2,126	1,059
	-	-	16	-	-
	9,386	38,553	73,958	75,902	146,843
מכשירים פיננסיים, נטו					
	2,377	1,969	1,362	10,408	(21,471)
	(5,355)	(7,732)	(9,701)	(11,063)	(21,471)
חשיפה כוללת לשינויים בשערי הריבית					
נכסים פיננסיים, סכומים לקבל בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים					
	22,856	35,496	50,771	23,284	264,264
	26,051	75,319	96,332	129,335	126,249
	3	2,312	6,386	4,969	1,617
	-	-	-	-	-
	48,910	113,127	153,489	157,588	392,130
התחייבויות פיננסיות, סכומים לשלם בגין מכשירים נגזרים ובגין מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים					
	10,259	32,523	26,414	17,150	298,461
	27,366	75,739	104,256	132,709	110,073
	399	3,341	4,951	4,502	1,571
	-	-	173	-	-
	38,024	111,603	135,794	154,361	410,105
מכשירים פיננסיים, נטו					
	10,886	1,524	17,695	3,227	(17,975)
	15,357	4,471	2,947	(14,748)	(17,975)
בנוסף, חשיפה לריבית בגין התחייבויות לזכויות עובדים, ברוטו - פנסיה ופיצויים					
	1,471	1,697	708	157	80

הערות:
 (א) למעט יתרות מאזניות של מכשירים פיננסיים נגזרים, שווי הוגן של מכשירים פיננסיים חוץ מאזניים ושווי הוגן של מכשירים פיננסיים מורכבים. בטור "ללא תקופת פירעון" מוצגות היתרות המאזניות שאינן מהוונות, כולל יתרות שזמן פרעונן עבר בסך 1,006 מיליון ש"ח.
 (ב) ממוצע משוקלל לפי שווי הוגן של משך החיים הממוצע האפקטיבי.
 (ג) כולל פריטים לא כספיים המוצגים בטור "ללא תקופת פירעון".
 (ד) לרבות מטבע ישראלי צמוד למטבע חוץ.
 (ה) כולל שווי הוגן של התחייבויות האקטואריות לעובדים ואינו כולל את שווי נכסי התוכנית.

31 בדצמבר 2016

משך חיים ממוצע אפקטיבי ^(ב)	שיעור תשואה פנימי	סך הכל שווי הוגן	משך חיים ממוצע אפקטיבי ^(ב) שווי הוגן	שיעור תשואה פנימי	סך הכל שווי הוגן	ללא תקופת פירעון	מעל עשרים שנה	מעל עשר עד עשרים שנה	מעל חמש עד עשר שנים
בשנים	באחוזים		בשנים	באחוזים					
1.26	2.48	85,885	1.21	2.21	85,375	692	160	1,187	5,707
3.44	2.83	10,029	3.49	2.60	9,150	-	35	555	1,715
0.96	-	291,443	1.05	-	273,787	-	44	523	18,986
0.50	-	6,919	0.32	-	7,482	-	-	8	50
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.01	2.48	384,247	1.07	2.21	366,644	692	204	1,718	24,743
0.18	1.08	113,337	0.14	1.83	113,013	2,059	1	4	245
1.19	-	263,660	1.29	-	248,447	-	396	529	20,885
1.01	-	9,090	1.21	-	7,785	-	-	406	94
0.50	-	14	0.50	-	16	-	-	-	-
0.87	1.08	386,101	0.94	1.83	369,261	2,059	397	939	21,224
							(193)	779	3,519
							(1,250)	(1,057)	(1,836)
1.09	2.78	416,301	1.06	2.60	429,634	7,081	2,545	5,930	17,407
1.23	-	547,007	1.26	-	494,645	2,355	100	738	38,166
0.75	-	12,132	0.55	-	15,641	240	-	58	56
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1.15	2.78	975,440	1.16	2.60	939,920	9,676	2,645	6,726	55,629
0.60	0.93	385,128	0.46	0.77	395,323	3,750	1	956	5,809
1.34	-	547,167	1.35	-	495,111	3,129	424	718	40,697
0.91	-	11,995	0.99	-	15,342	48	-	433	97
0.06	-	353	0.09	-	364	191	-	-	-
1.02	0.93	944,643	0.95	0.77	906,140	7,118	425	2,107	46,603
							2,220	4,619	9,026
							31,222	29,002	24,383
			14.24	2.36	17,995	-	4,484	5,542	3,856

הערות כלליות:

1. בלוח זה, הנתונים לפי תקופות מציגים את הערך הנוכחי של תזרימים עתידיים כשהם מהווים לפי שיעור התשואה הפנימי שמנכה אותם לשווי ההוגן הכלול בגין המכשיר הפיננסי בעקביות להנחות שלפיהן חושב השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי.
לפירוט נוסף בדבר ההנחות ששימשו לחישוב השווי ההוגן של המכשירים הפיננסיים ראה [ביאור 33](#).
2. שיעור תשואה פנימי הינו שיעור הריבית המנכה את תזרימי המזומנים הצפויים ממכשיר פיננסי אל השווי ההוגן הכלול בגינו.
3. משך חיים ממוצע אפקטיבי של קבוצת מכשירים פיננסיים מהווה קירוב לשינוי באחוזים בשווי ההוגן של קבוצת המכשירים הפיננסיים שייגרם כתוצאה משינוי קטן (גידול של 0.1%) בשיעור התשואה הפנימי של כל אחד מהמכשירים הפיננסיים.
4. השפעת עסקאות גידור כלולה בסך כל הנכסים או סך ההתחייבויות, לפי העניין.
5. בחישוב מח"מ הנכסים ומח"מ ההתחייבויות נלקח בחשבון אומדן פירעונות מוקדמים במשכנתאות ואומדן משיכות בפקדונות הציבור בהתאמה. בניטרול ההשפעה של המודלים המח"מ המקורי כלהלן: במגזר הצמוד למדד - מח"מ הנכסים מגיע ל-4.55 שנים, מח"מ ההתחייבויות מגיע ל-2.93 שנים ופער השת"פ מסתכם ב-1.54%. במגזר השקלי הלא צמוד-מח"מ הנכסים מגיע ל-0.96 שנים, מח"מ ההתחייבויות מגיע ל-1.08 שנים ופער השת"פ 2.20%. בנוסף, בניהול חשיפות הריבית הבנק מתייחס לחלק מיתרות העו"ש בשקלים ובמט"ח, כהתחייבות ארוכה (הנפרסת בין שנה לעשר שנים), ולא עד חודש לפי הוראות הדיווח.
6. פירוט נוסף על החשיפה לשינויים בשיעורי הריבית בכל מגזר של הנכסים הפיננסיים ושל ההתחייבויות הפיננסיות, לפי סעיפי המאזן השונים, יימסרו לכל מבקש.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון ריבית בתיק הבנקאית ראה פרק "סיכון הריבית" [בדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

ב. סיכון בסיס (מטבע חוץ ומדד)

סיכון בסיס הצמדה הינו הסיכון להפסד כתוצאה משינויים במדד המחירים ובשערי החליפין, עקב ההפרש שבין שווי הנכסים לשווי התחייבויות. זאת לרבות, בגין השפעת העסקאות העתידיות, בכל אחד ממגזרי ההצמדה.

לאומי פועל בשוקי המטבע באמצעות עסקות ספוט, פורוורד ואופציות הן עבור לקוחותיו והן עבור פעילות הנוסטרו. נגזרים בתיק הבנקאי מבוצעים בעיקר על מנת לגדר כלכלית את הפעילות המאזנית. עם זאת, על פי הכללים החשבונאיים הם אינם נחשבים כגידור מושלם ולכן יוצרים השפעה על הרווח וההפסד החשבונאי. כתוצאה מהשוני ברישום החשבונאי בין הנכסים וההתחייבויות המאזניים לבין הנגזרים. השפעה זו מנוהלת, מנוטרת ומדווחת במסגרת ועדות ההשקעה וניהול נכסים והתחייבויות.

חשיפת בסיס ההצמדה מנוהלת תחת מגבלות דירקטוריון.

החשיפה הכלכלית בפועל ברמת הקבוצה, הנתונים מוצגים במונחים של אחוז מההון הפיננסי הפעיל

המצב בפועל		
31 בדצמבר		
2016	2017	
באחוזים		
(19.0)	(10.7)	לא צמוד
17.7	9.6	צמוד מדד*
1.3	1.1	מטבע חוץ

* החשיפה אינה מביאה בחשבון את השפעת רצפות מדד על ההון המושקע במגזר.

במהלך שנת 2017 שיעור ההון המושקע בממוצע על פני השנה במגזר הצמוד למדד היה כ-15.5%, שיעור זה נע במהלך השנה בין עודף של 8.5% ל-22.3% מההון החשוף. למגזר המט"ח נותב הון בשיעור נמוך יחסית ולכן ההשפעה של שינוי בשערי חליפין על הרווח אינה מהותית.

למידע כמותי נוסף בנוגע ליתרות בבסיסי ההצמדה ראה [ביאור 31 נכסים והתחייבויות לפי בסיסי ההצמדה בדוח הכספי](#).

הרגישות לשינויים בשערי החליפין של מטבעות החוץ העיקריים ליום 31 בדצמבר 2017. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחופף מאזניים

דולר	אירו	ליש"ט	פר"ש	יין	
במיליוני ש"ח					
86	(5)	4	1	-	עליה של 10% בשע"ח
(41)	18	(7)	(1)	3	ירידה של 10% בשע"ח

הרגישות לשינויים במדד ליום 31 בדצמבר 2017. המדידה מתייחסת להשפעת השינויים על הון הבנק וכוללת את הפעילות במכשירים מאזניים וחוף מאזניים

השפעת השינויים על הון הבנק במיליוני ש"ח	
עליה של 3% במדד	223
ירידה של 3% במדד	(725)

ג. סיכון השקעה במניות ובקרנות

הבנק הגדיר מדיניות השקעה של הקבוצה, לרבות קביעת מגבלות הן להיקף ההשקעה הכולל והן לחברה בודדת, תמהיל ההשקעות ורמות הסיכון השונות בין סוגי ההשקעות.

החשיפה של ההשקעה במניות וקרנות בתיק הבנקאי

יתרה מאזנית ושווי הוגן 31 בדצמבר	
2017	2016
במיליוני ש"ח	
מניות וקרנות סחירות בתיק הזמין	1,936
מניות לא סחירות בתיק הזמין	991
961	981
סך הכל	2,927
1,942	

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מחיר מניות ראה פרק [השקעה במניות ובקרנות כדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכונים שוק ראה [דוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

סיכון נזילות ומימון

סיכון הנזילות

סיכון הנזילות הוא הסיכון הנוצר בשל אי הוודאות ביחס לאפשרות לגיוס מקורות ו/או למימוש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי. מדיניות ניהול סיכון הנזילות מהווה חלק אינטגרלי מהניהול העסקי האסטרטגי של קבוצת לאומי והיא הותאמה לדרישות הוראת ניהול בנקאי תקין 342 לניהול סיכון הנזילות ודרישות הוראה 221 "יחס כיסוי נזילות", המאמצת את המלצות ועדת באזל 3, לחישוב יחס מזערי לנזילות (Liquidity Coverage Ratio) - LCR, תוך ביצוע התאמות למשק הישראלי. החל מיום 1 בינואר 2017 יחס כיסוי הנזילות המזערי שהבנק והקבוצה נדרשים לעמוד בו הינו 100%.

לאומי שומר על רמת נזילות נאותה, באמצעות השקעת תיק הנוסטרו בנכסים איכותיים ומפוזרים בשקלים ובמט"ח אשר תאפשר לו לעמוד בכל צורכי הנזילות במגוון תרחישי קיצון, ובאמצעות מדיניות גיוס של מקורות יציבים ומגוונים ולטווחי זמן שונים בדגש על גיוס פיקדונות מקמעונאים וכן גיוס של אג"ח לתקופות ארוכות.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם.

יחס כיסוי הנזילות של התאגיד הבנקאי (המודל הרגולטורי) מחושב על בסיס ממוצע תצפיות יומיות.

לשנה שנסתיימה ביום 31 בדצמבר	
2016	2017
באחוזים	
א. בנתוני המאוחד	
132	122
יחס כיסוי הנזילות	
80	100
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים	
ב. בנתוני התאגיד הבנקאי	
130	122
יחס כיסוי הנזילות	
80	100
יחס כיסוי הנזילות המזערי הנדרש על ידי המפקח על הבנקים	

הבנק הכין תכנית מגירה לטיפול במשבר נזילות אשר כוללת מערכת נורות אזהרה אשר יכולות להעיד על שינוי במצב הנזילות של הבנק. בהופעת סימן אזהרה יתכנס פורום ייעודי במטרה להעריך את המצב ולבחון את הצורך בהפעלת התוכנית בהתאם לרמת החומרה. התוכנית כוללת צעדים אופרטיביים מפורטים הנוגעים בין היתר בסדרי המימוש של הנכסים, מדיניות הטיפול בלקוחות ומערכות הדיווח לכל הגורמים העסקיים, לדירקטוריון ולבנק ישראל.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון הנזילות ראה פרק [סיכון הנזילות כדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק וביאור 32 "נכסים והתחייבויות לפי מטבע ולפי תקופה לפירעון".

סיכון מימון הוא הסיכון לכניית מבנה מקורות לא מספיק יציב בטווח הארוך באופן שאינו משרת את השימושים המתוכננים.

הבנק מנהל לאורך שנים תשתית רחבה ומגוונת של מקורות מימון יציבים ולטווחי זמן שונים. מקור המימון העיקרי של הבנק הוא פיקדונות מלקוחות קמעונאיים. בנוסף, הבנק מממן את פעילותו באמצעות פיקדונות מלקוחות מסחריים ועסקיים וכן באמצעות הנפקות של כתבי התחייבויות. ניהול המקורות מבוצע באופן שוטף ובנפרד, בשקלים ובמט"ח. כ-31.6% מפיקדונות הציבור מגויסים במט"ח. המקורות מחו"ל מושקעים על ידי השלוחות באשראי ובנכסים נזילים, בעיקר באג"ח ברמת סיכון נמוכה. לבנק מגוון רחב של מקורות במט"ח מלקוחות תושבי חוץ, לקוחות מקומיים קמעונאיים, עסקיים ופיננסיים. בשנה האחרונה נשמרה יציבות בהיקף הפיקדונות במגזר זה בבנק. עודף הפיקדונות על האשראי במט"ח מושקע בנכסים נזילים ועסקאות החלף לטווחים קצרים.

כאמור, חלה עליה מהותית בהיקף הפיקדונות השקליים. בשל הריבית הנמוכה נמשכה מגמת גידול ביתרות העו"ש של הלקוחות. על מנת לקיים תשתית מקורות מימון יציבה ומגוונת, הבנק משווק מגוון פיקדונות אטרקטיביים לטווחי זמן שונים.

ריכוזיות מקורות המימון מנוהלת ומנוטרת באמצעות אינדיקטורים ומודלים לניהול הסיכון. הבנק מבצע מעקב אחר מבנה המקורות וריכוז תחת מספר קטגוריות: גודל וסוג לקוח, מפקיד בודד, אורך חיי ההפקדה והתנהגות מאפיינת לאורך זמן. הניהול השוטף של מבנה המקורות כולל התוויה של מדיניות לגבי גיוון המקורות ותקופות המימון. ריכוזיות המקורות מבוקרת ומנוהלת במסגרת ניהול סיכונים הנזילות בבנק. מדידה שוטפת יומית של מדדי הנזילות, יחס כיסוי מזערי ומעקב אחר נורות אזהרה מאפשרים ניהול דינמי ומעקב אחר מקורות יציבים ומגוונים, שליטה ופיקוח על מצב הנזילות והתפתחות מגמות.

למידע כמותי ואיכותי נוסף בנוגע לסיכון מימון ראה פרק [סיכון מימון כדוח על הסיכונים](#) באתר האינטרנט של הבנק.

מצב ההצמדה, התקופות לפירעון ומצב הנזילות

א. מצב ההצמדה

בהתאם למדיניות ניהול מאזני ההצמדה, ההון הפנוי המוגדר כסך מקורות ההון בתוספת עתודות מסוימות ובניכוי השקעות בחברות כלולות ובנכסים קבועים, מושקע בנכסים שקליים לא-צמודים, בנכסים צמודים למדד ובנכסים במטבע חוץ או הצמודים למטבע חוץ. מימון כל ההשקעות של הבנק בחו"ל ממקורות במטבע חוץ מונע את חשיפת הבסיס בגינן.

להלן תמצית מצב מאזני ההצמדה, כפי שעולה מביאור 31 לדוח הכספי

31 בדצמבר						
2016			2017			
מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד	מטבע חוץ ^(ב)	צמוד מדד	לא צמוד	
119,752	48,573	293,216	116,881	45,279	308,030	סך הנכסים ^(א)
121,733	49,057	265,263	119,837	47,731	276,310	סך התחייבויות ^(א)
(1,981) ^(א)	(484)	27,953	(2,956) ^(א)	(2,452)	31,720	עודף (גרעון) הנכסים במגזר

(א) כולל עסקות עתידיות ואופציות.

(ב) כולל צמוד מטבע חוץ.

(ג) עודף התחייבויות במט"ח נובע בעיקר מעסקת חיסוי כנגד חשיפת המס בגין ההשקעות בשלוחות הבנק בחו"ל, השקעה במניות וקרנות המסווגות כפריט לא כספי.

הניהול והדיווח השוטף של חשיפת הבנק לסיכוני בסיס מתבצעים על פי הגישה הכלכלית הכוללת התאמות ותוספות לגישה החשבונאית המוצגת לעיל. החשיפה בבסיס המחושבת על פי הגישה הכלכלית מפורטת בפרק "חשיפה לסיכונים ודרכי ניהולם".

בשנת 2017 חל גידול בסך כ-8.6 מיליארד ש"ח בהיקף פיקדונות הציבור (כולל כתבי התחייבות נדחים ושטרי הון). בהיקף האשראי לציבור חל גידול של כ-6 מיליארד ש"ח, בהשקעות באגרות חוב נרשם צמצום של כ-2.2 מיליארד ש"ח ובהפקדות בבנקים, נטו, גידול בסך כ-5.5 מיליארד ש"ח.

להלן השינויים העיקריים שחלו במהלך 2017 בפעילות העיקרית בחלוקה למגזרי הצמדה

המגזר השקלי הלא צמוד

שיעור הנכסים הכספיים במגזר השקלי הלא צמוד מסך הנכסים הכספיים הינו כ-65%.

עיקר הפעילות במגזר הינה לתקופות קצרות.

בהיקף האשראי לציבור חל גידול בסך כ-7.8 מיליארד ש"ח, כ-4.3%.

היקף המזומנים וההפקדות בבנקים, נטו עלה בכ-8 מיליארד ש"ח, והיקף ההשקעה בניירות ערך ירד בכ-0.8 מיליארד ש"ח.

בשנת 2017 נרשם גידול בסך כ-16 מיליארד ש"ח, כ-7.2% בהיקף הפיקדונות השקליים, גידול זה כולל צמצום נטו של כ-2.3 מיליארד ש"ח בכתבי התחייבות נדחים.

יתרת עסקאות הנגזרים, נטו במגזר הסתכמה ב-31 בדצמבר 2017 בכ-19.3 מיליארד ש"ח, צמצום בסך כ-4.9 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2016.

המגזר הצמוד למדד

בשנת 2017 האשראי לציבור קטן בכ-2.4 מיליארד ש"ח, כ-5.5% וההשקעה בניירות ערך ירדה בכ-0.6 מיליארד ש"ח.

הפיקדונות צמודי המדד, כולל כתבי התחייבות נדחים, הצטמצמו בכ-6.2 מיליארד ש"ח.

יתרת עסקאות הנגזרים, נטו במגזר הסתכמה ב-31 בדצמבר 2017 בכ-5 מיליארד ש"ח, גידול בסך של כ-3.5 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2016.

מגזר מט"ח וצמוד מט"ח

שיעור הנכסים הכספיים במגזר המט"ח מסך הנכסים הכספיים הינו כ-25%.

האשראי לציבור במגזר מהווה כ-35% מסך פיקדונות הציבור. בשנת 2017 האשראי גדל בכ-0.6 מיליארד ש"ח, גידול של 1.6%.

ההשקעות בניירות ערך במט"ח הסתכמו בכ-35.4 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-0.8 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2016. בפיקדונות בבנקים, נטו חל צמצום של כ-2 מיליארד ש"ח.

מתחילת שנת 2017 פיקדונות הציבור במט"ח ירדו בכ-1.2 מיליארד ש"ח, כ-1.1%.

יתרת העסקאות העתידיות, נטו, במטבע חוץ כנגד שקלים הסתכמה ב-31 בדצמבר 2017 בכ-25 מיליארד ש"ח, קיטון של כ-0.3 מיליארד ש"ח בהשוואה לדצמבר 2016.

ב. התקופות לפירעון

בשנת 2017 בדומה לשנים האחרונות התאפיין הבנק ברמת נזילות גבוהה בשקלים. חלקה כתוצאה ממדיניות מכוונת של הבנק בגיוס מקורות יציבים ומגוונים, באמצעות גיוס פיקדונות ממספר גדול של לקוחות לטווחי זמן שונים ובכלל זה לתקופות ארוכות, וחלקה מגידול עודפי הנזילות בשקלים במערכת הבנקאית.

כ-31.7% מסך נכסי הבנק מופקדים לתקופות קצרות בבנקים ומושקעים בניירות ערך סחירים, בעיקר באגרות חוב ממשלתיות.

בשנת 2017 הבנק עמד בכל מגבלות הנזילות בתרחישים השונים. זאת, בהתאם למדיניות שמטרתה להבטיח עמידות גם בתרחישי לחץ קיצוניים תיאורטיים.

להלן תזרים מזומנים עתידי של הנכסים וההתחייבויות לפי תקופות לפירעון ולפי בסיס הצמדה (כולל מכשירים נגזרים ולא כולל פריטים לא כספיים) (פירוט נוסף ראה ב־אָנֶר 32 לדוחות הכספיים)

על פי הוראות בנק ישראל תזרימי המזומנים בגין התחייבויות בעלת מספר מועדי פירעון ימוינו בהתאם להערכת ההנהלה על פי שיקול דעתה או מועד הפירעון החוזי המוקדם ביותר.

על פי חוזר בנק ישראל מספטמבר 2013, תאגיד בנקאי נדרש להציג את תזרימי המזומנים בגין נכסים והתחייבויות בהבחנה בין מטבע ישראלי (לרבות מטבע ישראלי צמוד מט"ח) לבין מטבע חוץ. בנוסף, תזרימי המזומנים בגין מכשירים נגזרים המסולקים, נטו, יסווגו למטבע ישראלי או למט"ח בהתאם למטבע בו יתבצע הסילוק. אין לדווח על סכומים חוץ מאזניים של מכשירים נגזרים אלו.

עודף נכסים על התחייבויות*

ליום 31 בדצמבר 2017			
	מטבע ישראל	מטבע חוץ	סך הכל
התקופה שנותרה עד לפירעון:	במיליוני ש"ח		
עד חודש	(96,427)	(52,737)	(149,164)
מחודש ועד שנה	5,233	16,045	21,278
משנה ועד 5 שנים	69,058	18,484	87,542
מ-5 ועד 10 שנים	38,610	13,481	52,091
מעל 10 שנים	41,928	5,386	47,314
ללא מועד פירעון	2,882	1,836	4,718
סך הכל	61,284	2,495	63,779

ליום 31 בדצמבר 2016			
	מטבע ישראל	מטבע חוץ	סך הכל
התקופה שנותרה עד לפירעון:	במיליוני ש"ח		
עד חודש	(89,319)	(48,402)	(137,721)
מחודש ועד שנה	(2,336)	13,048	10,712
משנה ועד 5 שנים	65,800	22,061	87,861
מ-5 ועד 10 שנים	39,385	12,544	51,929
מעל 10 שנים	47,129	5,351	52,480
ללא מועד פירעון	3,169	1,579	4,748
סך הכל	63,828	6,181	70,009

* בקיזוז עודף (חוסר) יתרות בגין מכשירים נגזרים.

למידע בנוגע לתיאור עיקרי המדיניות, אמצעי הפיקוח ומימוש המדיניות, והמגבלות הנהוגות בניהול סיכוני השוק, ובכלל זה סיכוני הבסיס והנזילות, ראה פרק [סיכוני שוק](#).

מצב הנזילות וגיוס מקורות

מצב הנזילות וגיוס מקורות בבנק

עודפי הנזילות של המערכת הבנקאית בישראל הוסיפו להיות גבוהים גם בשנת 2017. לצורך ספיגת העודפים מקיים בנק ישראל מדי יום, שבוע ותקופת נזילות מכרזים מוניטאריים.

במהלך שנת 2017 רכש בנק ישראל מט"ח בסך כולל של כ-6.5 מיליארד דולר, מתוכם כ-1.5 מיליארד דולר נרכשו כחלק מתוכנית לקיזוז השפעת תמלוגי הגז על שער החליפין.

לרכישות המט"ח של בנק ישראל השפעה מרחיבה על עודפי הנזילות השקליים במערכת הבנקאית, כמו גם לעודף פידיונות על הנפקות מק"מ במהלך שנת 2017.

הרכב הנכסים וההתחייבויות של הבנק ממשיך להצביע על נזילות גבוהה, כתוצאה ממדיניות מכוונת לגיוס מקורות יציבים ומגוונים, תוך דגש על גיוס מקורות ממספר גדול של לקוחות, מגזרי לקוחות שונים, לטווחי זמן שונים ובמטבעות שונים.

לאומי מקיים מעקב שוטף אחר מצב הנזילות שלו באמצעות מדדים המיועדים להתריע על שינויים במצב הנזילות, בין היתר באמצעות מודל רגולטורי וכן מודלים פנימיים שפותחו בלאומי בהתאם להוראת בנק ישראל, ובהתאם לסטנדרטים המקובלים בעולם. ההנחות השונות העומדות בבסיס המודלים הפנימיים נבחנות ומתעדכנות באופן שוטף, בהתאם להתפתחויות שחלות בפרמטרים הרלבנטיים העיקריים.

היקף יתרות המערכת הבנקאית (עו"ש ופיקדונות מוניטריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2017 עמד על כ-235 מיליארד ש"ח, לעומת כ-207 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2016.

היקף יתרות לאומי (עו"ש ופיקדונות מוניטריים) בבנק ישראל לסוף דצמבר 2017 עמד על כ-66 מיליארד ש"ח, לעומת כ-60 מיליארד ש"ח בסוף דצמבר 2016.

יתרת המזומנים ופיקדונות בבנקים נטו הסתכמה ליום 31 בדצמבר 2017 בכ-76.0 מיליארד ש"ח, בהשוואה לכ-69.7 מיליארד ש"ח בסוף 2016, שיעור גידול של כ-9%.

כמו כן, לבנק תיק ניירות ערך בהיקף של כ-71 מיליארד ש"ח, המושקע בעיקר באגרות חוב ממשלת ישראל, אגרות חוב של ממשלות זרות, ואג"ח של בנקים בחו"ל. זאת בהשוואה ליתרה בסך כ-70 מיליארד ש"ח ב-31 בדצמבר 2016.

במהלך התקופה הנסקרת עלה היקף הנכסים הכספיים החוץ מאזניים של הלקוחות בכ-81 מיליארד ש"ח והסתכם לסך של 696 מיליארד ש"ח.

יתרת סך הפיקדונות של שלוש קבוצות המפקידים הגדולות הסתכמה ב-31 בדצמבר 2017 בסך 21,565 מיליון ש"ח.

המגבלות הרגולטוריות העיקריות על העברת אמצעים נזילים או הון פיקוחי בין חברות הקבוצה בארץ ובחו"ל הן

1. בנק ישראל אינו מגביל הפקדה של פיקדונות על ידי הבנק בחברות הקבוצה בארץ ובחו"ל, אולם הטיל מגבלות על השקעות בהון ובכתבי התחייבות בחברות בחו"ל על ידי הבנק. לכל הגדלת השקעה או ירידה בהחזקה בכל סוג של אמצעי שליטה אל מתחת ל-80% נדרש אישור מראש של בנק ישראל.
2. שלוחת ארה"ב - הוראות הרשויות בארה"ב מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה לחברה קשורה הוא 10% מהון הבנק בארה"ב, וכלפי הקבוצה עליה נמנה הבנק בארה"ב, השיעור המירבי הינו 20% מהונו.
3. שלוחת אנגליה - הוראות הרשויות בבריטניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות מסוג כלשהו כלפי חברות קשורות. השיעור המירבי של החשיפה של הבנק בבריטניה כלפי חברות הקבוצה (למעט בנק לאומי לישראל בע"מ) הינו 25% מהון הבנק באנגליה. בהתאם לאישור שהתקבל מהרגולטור בבריטניה (waiver), רשאית חברת הבת באנגליה להגדיל את חשיפתה כלפי בנק לאומי לישראל בע"מ לשיעור של 100% מהון הבנק באנגליה.
4. שלוחת רומניה - הוראות הרשויות ברומניה מגבילות את הבנקים המקומיים בהיקף החשיפות כלפי חברות קשורות. שיעור החשיפה המירבי של לאומי רומניה כלפי הקבוצה, לרבות בנק לאומי לישראל בע"מ, הינו 25% מהון הבנק ברומניה.

סיכונים תפעוליים

סיכון תפעולי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות, או כתוצאה מאירועים חיצוניים.

קבוצת לאומי פועלת במגוון רחב של פעילויות פיננסיות ולפיכך חשופה לסיכונים תפעוליים הכוללים, בין היתר, סיכונים אבטחת מידע וסייבר, סיכונים טכנולוגיים, סיכונים המשכיות עסקית וסיכונים מעילות והונאות.

ניהול הסיכונים התפעוליים בקבוצת לאומי מתבצע על ידי שלושת קווי ההגנה והוא מושתת על תהליך ממושך ופרואקטיבי של זיהוי, הערכה, מדידה, בקרה, מזעור, ניטור ודיווח על הסיכונים המהותיים שמבוצע בכל החטיבות בבנק.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים התפעוליים

מדיניות ניהול הסיכונים התפעוליים הקבוצתית מעגנת עקרונות, קווים מנחים ואת תפיסת ניהול הסיכון התפעולי בלאומי, ובכלל זה: ניהול סיכון מוכוון ומותאם לפעילות קווי העסקים ומיקוד בסיכונים בעלי פוטנציאל להשלכה משמעותית.

במטרה לאפשר לדירקטוריון ולהנהלה ממשל תאגידי הולם, הוגדרה סיבולת לסיכון התפעולי אשר באה לידי ביטוי בצורת מגבלות כמותיות והצהרות איכותיות.

פרופיל הסיכון התפעולי מנוטר תקופתית ומדווח מדי רבעון להנהלת הבנק ולדירקטוריון, כבסיס לקבלת החלטות.

הבנק מעדכן את מפת הסיכונים התפעוליים באופן מתמשך. העדכון מתבצע על ידי יחידות הקו הראשון תוך הכוונה, אתגור וסיוע של החטיבה לניהול סיכונים. התהליך כולל זיהוי הסיכונים, הערכתם (איכותית וכמותית) והמלצות למזעורם (תכניות הפחתה). כמו כן, קיימת מערכת התומכת בדיווח סיכונים, ביצוע ותייעוד בקרות, תכניות מזעור ואירועי כשל.

הבנק מנהל סיכונים בפרויקטים ומוצרים חדשים מהותיים על בסיס מתודולוגיה הכוללת זיהוי סיכונים והיערכות למזעורם וזאת במטרה לעמוד ביעדים העסקיים והתפעוליים של לאומי.

מאחר והסיכונים התפעוליים הינם חוצי ארגון ופעילויות, החטיבה לניהול סיכונים פועלת להטמעת תרבות ניהול סיכונים תפעוליים מתקדמת ובכלל זה דיווח וטיפול באירועים וביצוע הפקות לקחים.

ההון הרגולטורי בגין סיכונים תפעוליים מחושב על בסיס הגישה הסטנדרטית של באזל.

לשם הקטנת נזקים אפשריים בעת התמששות הסיכון, קבוצת לאומי רוכשת מערך ביטוחי המכסה מגוון סיכונים תפעוליים וכולל, בין היתר, פוליסת ביטוח סייבר ופוליסת ביטוח בנקאית.

מוקדי הסיכון העיקריים בסיכונים התפעוליים

סיכונים אבטחת מידע וסייבר

המעבר לפעילות בנקאית דיגיטלית ומהפכת המידע מביאים לאימוצם של טכנולוגיות ומוצרים חדשים, ובכלל זה מוצרי ענן, אשר מהווים אמצעי משמעותי להשגת היעדים העסקיים. ריבוי המערכות, הממשקים והתלות הגוברת בטכנולוגיה מעלה את מידת החשיפה לאיומים ולסיכונים באבטחת המידע ומרחב הסייבר.

מרחב הסייבר מתאפיין בדינמיות גבוהה של סוגי ההתקפות, היקפן ועוצמתן. סיכונים אלה עלולים לחשוף את הבנק לפגיעה בפעילות העסקית ולפגיעה במוניטין.

האסטרטגיה והמדיניות לאבטחת המידע ולהגנת הסייבר והביטחון מתעדכנים בהתאם לשינויים המתמידים בסביבה העסקית-הפיננסית ובמתאר האיומים. תפיסת אבטחת המידע והגנת הסייבר ממקדת את משאבי ההגנה באופן דיפרנציאלי בהתאם לרמת הסיכון ובהתייחס לפן הטכנולוגי, העסקי, האנושי והפיזי.

ההגנה על המידע הרגיש מתבצעת במספר מישורים: מאגרי המידע, מערכות המידע, מתן הרשאות גישה למערכות וניהולן השוטף, אמצעי אבטחה פיזיים והעלאת המודעות בקרב כלל העובדים.

לאור השינויים המתמידים בסביבה העסקית הפיננסית ובמתאר האיומים במרחב הסייבר גובשה השנה תפיסה מתכללת של מדיניות הסייבר המשלבת את אסטרטגיית הגנת הסייבר ואת מסגרת ניהול הסיכונים הסייבר. כמו כן כוללת המדיניות תפיסה לגבי ניטור איומי הסייבר ודרכי התמודדות עם התמששות סיכונים סייבר, אם חלילה יקרו.

בשנת 2017 לא נתגלו אירועים או מעילות בתחום הסייבר שהשפיעו על הדוחות הכספיים של לאומי.

הסיכון הטכנולוגי

לאומי מוביל ויוזם חדשנות טכנולוגית. בכדי לאפשר שירותים מתקדמים ללקוחות, נדרש הבנק לתשתיות טכנולוגיות מתקדמות היוצרות מחד הזדמנויות עסקיות ומאידך, מגבירות את רמת החשיפה לסיכונים טכנולוגיים בפעילות העסקית והתפעולית. סביבת ה-IT הינה מורכבת, משתנה בקצב מהיר והתלות בה הולכת וגדלה.

לאומי מייחס חשיבות רבה לכך שהתשתית הטכנולוגית תהיה יציבה, עמידה וחזקה. בהתאם, הבנק משקיע משאבים על מנת לצמצם את כמות התקלות הטכנולוגיות ולמזער את הנזק הפוטנציאלי לפעילות העסקית והתפעולית.

כמו כן, לאומי מתקשר עם ספקים וספקי משנה לצורך פיתוח מוצרים חדשים ולתפעול השוטף. התלות בספקים חושפת את הבנק לפגיעה ברציפות העסקית ועלולה להביא לשיבוש ודלף מידע. סיכונים אלו מנוהלים באופן שוטף בתהליכי רכש, אבטחת מידע וסייבר.

במהלך אוקטובר 2017 החל שלב ה-scoping בפרויקט החלפת מערכות הליבה, שבמהלכו יבחנו התייחסו, היקף המשאבים, לו"ז ומורכבות היישום של הפרויקט.

סיכונים המשכיות עסקית

הבנק מנהל ומיישם תהליכים להמשכיות עסקית במסגרתם מכין עצמו להתאוששות ממקרה אסון ולהמשכיות לפעילותו העסקית. התהליכים כוללים:

- מדיניות להמשכיות עסקית המגדירה את הממשל התאגידי, העקרונות, התהליכים העיקריים בחירום.
- מסגרת העבודה הכוללת תכנית המשכיות עסקית, ניתוח השלכות עסקיות, אסטרטגיית התאוששות ומתודולוגיית תרגול.
- תשתיות טכנולוגיות - מערך המחשוב של הבנק מושתת על שני מרכזי מחשוב ואתר גיבוי נוסף.

מעילות והונאות

סביבת העבודה הדיגיטלית מגדילה את עצמת סיכוני מעילות והונאות הן בהיבט גניבת זהות וגניבת כספים והן בהיבט המידע, חשיפת פרטי לקוח ושימוש לרעה במידע.

לאומי משקיע משאבים רבים בזיהוי והפחתה של סיכונים אלו בפעילות שוטפת ובפעילות ניטור ממוקדת.

למידע נוסף בנוגע לסיכונים תפעוליים ראה פרק סיכונים תפעוליים [בדוח על הסיכונים](#).

סיכונים אחרים

סיכוני רגולציה וציות

סיכון רגולציה

בשנים האחרונות הורחבו מאוד הדרישות מבנקים בעולם ובישראל בנוגע להון ונזילות, זאת על רקע הפקת הלקחים מהמשבר הפיננסי (הוראות באזל 3). בנוסף, התפרסמו לאחרונה הנחיות בינלאומיות בנוגע לסטנדרטים חדשים העלולים להשפיע על הון הבנק ונכסי הסיכון. מגמות אלו משפיעות על אופן הקצאת ההון לפעילויות העסקיות השונות בקבוצה. כמו כן, פורסמו לאחרונה חוקים ורגולציות בדגש על סביבת הצרכן אשר מטרותם, בין השאר, הגברת התחרותיות.

להתגברות דרישות הרגולציה בארץ ובעולם השפעה על המודל העסקי, על הרווחיות ועל דרישות הלימות ההון של הקבוצה. הבנק עוקב אחר התפתחויות אלו, לומד אותן ונערך בהתאם.

סיכון ציות

א. ציות, איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור

לצורך ניהול אפקטיבי של סיכוני הציות פועל בלאומי מערך ציות ואכיפה שבראשו עומדת קצינת הציות הראשית (Chief Compliance Officer). קצינת הציות הראשית אחראית, בין היתר, למילוי החובות לפי הוראות החקיקה בנושאי איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור. קצינת הציות הראשית משמשת גם כממונה על האכיפה בתחום דיני ניירות ערך וגם כ- Responsible Officer בתחום ה-FATCA.

פעילות מערך הציות מבוצעת באמצעות צוות מקצועי בעל ידע והבנה מעמיקה בתחומי הציות ומבוססת על תהליכי עבודה, בקרה מכוונת סיכון ומערכות ממוכנות.

מערך ציות ואכיפה כפוף ליועצת המשפטית הראשית.

מורכבותה והתפתחותה של הפעילות הבנקאית, מחייבת את הבנק להקפדה יתרה על קיום מכלול החובות שחלות על התאגיד הבנקאי, בקשריו עם לקוחותיו, מכוח חקיקה ראשית, תקנות, צווים, היתרים והוראות בנק ישראל, וכן רגולציה ותקנים בינלאומיים הרלוונטיים לפעילותו של הבנק.

הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 308 "ציות ופונקציית הציות בתאגיד הבנקאי" מגדירה את תחומי האחריות של הציות באופן פורמאלי וברמה הקבוצתית. ההוראה מפרטת את ההגדרה של הוראות ציות וקובעת כי "סיכון הציות" נגזר מחוקים, תקנות, הוראות רגולציה, נהלים פנימיים, כללי התנהגות ועמדות רשות. ההוראה קובעת כי נדרש להעריך את אפקטיביות ניהול סיכון הציות ולמצוא אמצעים למדידתו כאשר, כאמור, סיכון הציות נגזר ממכלול החקיקה הרלוונטית לפעילות הבנק.

בהוראה נקבע כי פונקציית הציות תהיה אחראית לפחות על ניהול סיכון הציות הנגזר מהוראות הליבה (כגון: הוגנות הבנק כלפי לקוחותיו, הלבנת הון ומימון טרור, ייעוץ ללקוח, ניגוד עניינים, הגנה על הפרטיות, היבטי מיסוי רלוונטיים למוצרים או לשירותים ללקוחות ועוד). כאשר הסיכון נגזר מיתר ההוראות החלות על התאגיד הבנקאי, יוכל הסיכון להיות מנוהל על ידי פונקציות אחרות מקו ההגנה השני.

בהתאם להוראה, נערך מסמך מדיניות ציות כוללת המרוענן ומאשר על ידי הדירקטוריון אחת לשנה. במסגרת מסמך המדיניות עוגן ממשל תאגידי הכולל תחומי אחריות הדירקטוריון, הנהלה וקצינת הציות הראשית וחלוקת האחריות של שלושת קווי ההגנה בהיבטי ציות.

נקבעה מתודולוגיה חדשה להערכת סיכון בהוראות רגולציה (הוראות ציות כפי הגדרת ההוראה החדשה). בהתאם להוראה עורך מערך הציות תכנית עבודה רב שנתית ומכוונת סיכון, הכוללת תקצוב זמן למטלות ופעילויות.

שמירה על תרבות ציות נאותה, לרוחב הארגון, מחייבת קיומה של מסגרת בקרה ואכיפה אפקטיבית, אשר תעוגן בתהליכי העבודה ותאפשר עמידה במכלול הוראות הציות. לצורך כך, נקבעו תהליכי בקרה ואכיפה סדורים על מכלול תהליכי העבודה וסיכוי הציות הנגזרים מהם. מטרתה של מסגרת הבקרה והאכיפה הינה בין היתר, לאתר פערים וחשיפות קיימים ופוטנציאלים לשם בחינת הצורך בעדכון תהליכי עבודה, נהלים, ביצוע הדרכות והטמעות. תהליכי הבקרה מתבססים בין השאר על ניתוח הוראות ציות, ממצאי הביקורת הפנימית והחיצונית, תלונות הציבור שימצאו רלוונטיות, הליכים משפטיים כנגד הבנק או בנקים אחרים היכולים להצביע על חשיפות ציות אפשריות, ניתוח מגמות ואירועים בארץ ובעולם.

המערך נמצא בקשר שוטף עם חברות הבנות בארץ ובחו"ל לצורך מעקב ליישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

בהתאם למגמות המתפתחות בעולם, מטפל הבנק במגוון נושאים בתחום ציות לרבות איסור הלבנת הון ואיסור מימון טרור והיבטי מיסוי.

בין היתר, מתמקד הבנק במוקדי סיכון בעולם טכנולוגי פיננסי (כגון: פינטק, P2P, קרנות גידור, מטבעות וירטואליים וכדומה) - ניהול סיכוי ציות ואיסור הלבנת הון בעולם טכנולוגי פיננסי מתפתח המאופיין בהיעדר פיקוח רגולטורי מוגדר ובעל ניסיון לצד מורכבות מקצועית והיעדר פרקטיקות מובנות לתהליכי בקרה עקב חדשנותם של הנושאים.

ב. אכיפה מנהלית

בינואר 2011 התקבל בכנסת חוק ייעול הליכי האכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011. מטרת החוק, הינה ייעול האכיפה של הוראות החקיקה בתחום דיני ניירות הערך. במסגרת חקיקה זו ניתן יהיה להטיל סנקציות שונות על תאגיד, שהפר את ההוראות הרלוונטיות וכן על עובדי התאגיד, לרבות נושאי המשרה.

בהמשך לחוק פרסמה הרשות לניירות ערך מסמך קריטריונים להכרה בתכנית אכיפה פנימית בתחום ניירות הערך וניהול השקעות (להלן: "מסמך הקריטריונים").

במסמך הקריטריונים הנחתה רשות ניירות ערך את התאגיד למנות ממונה על האכיפה. תפקידו, על פי מסמך הקריטריונים, הוא להיות אחראי על יישום תכנית האכיפה.

קצינת הציות הראשית של הקבוצה משמשת גם כממונה על האכיפה. הדירקטוריון אישר את תכנית האכיפה הפנימית לאחר שתוקפה על ידי מומחה חיצוני ולאחר שנהלי האכיפה המרכזיים נסקרו על ידו.

ג. FATCA – Foreign Account Tax Compliance Act

על פי החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227) ותקנות מס הכנסה (יישום הסכם FATCA), התשע"ו-2016 נדרש הבנק לבצע הליכי זיהוי לקוחות ולהעביר מידע לרשות המסים בישראל אודות חשבונות המוחזקים על ידי לקוחות אמריקאים לצורך העברתו לרשות המסים האמריקאית.

הבנק מיישם מדיניות כסף מוצהר תוך הקפדה כי לא ינהלו בבנק כספים שאינם מוצהרים לרשויות המס הרלוונטיות, בהקשר זה נערכו מהלכים רבים לאיתור וזיהוי האוכלוסיות הרלוונטיות וביצוע הדיווח לרשויות המס בהתאם לכללי ה-FATCA כפי שנקבעו בהסכם בין ישראל לרשויות המס האמריקאיות.

הבנק פועל במספר נדבכים על מנת לוודא ציות של קבוצת לאומי ויחידים בה להוראות החקיקה, בהם: מינוי קצין הציות כממונה לנושא, אימוץ מדיניות ונהלי עבודה מתאימים, פיתוח כלים ממוכנים תומכים בתהליכי העבודה, גיבוש מנגנוני הדרכה והטמעה, בדיקה, בקרה ותפעול הנדרשים למילוי ההנחיות והנחיית החברות הבנות בקבוצה להיערכות מתאימה.

ד. CRS – Common Reporting Standard

ארגון ה-OECD פרסם תקן אחיד ליישום חילופי מידע אוטומטיים לגבי חשבונות פיננסיים בין מדינות (להלן: "התקן"). התקן נבנה ברוח ה-FATCA האמריקאי ונועד להגביר את השקיפות והפיקוח על דיווחי המס של תושבי המדינות המחזיקים חשבונות פיננסיים מחוץ למדינת התושבות שלהם. ביולי 2016 פורסם החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מספר 227) בנושא יישום ה-FATCA והתקן. תקנות ליישום התקן טרם פורסמו.

לאומי נערך לעמידה בדרישות החקיקה. שלוחות בנק לאומי באנגליה וברומניה החלו ביישום התקן ביום 1 בינואר 2016 בהתאם להוראות הרגולציה המקומית החלות עליהן.

ה. חברות הבנות ושלוחות חו"ל

על פי מדיניות הבנק, מנוהל סיכון הציות על בסיס קבוצתי. במסגרת זו, ננקטים צעדים שונים לפיקוח ובקרה על השלוחות וחברות הבנות לצורך מעקב על יישום נושאי הציות בכללותם ויישום מדיניות הציות הקבוצתית.

סיכונים משפטיים

הסיכון המשפטי מוגדר כסיכון להפסד כתוצאה מהעדר אפשרות לאכוף באופן משפטי קיומו של הסכם או מהתחייבויות תלויות לרבות בגין תביעות ודרישות מהבנק. ההגדרה כוללת סיכונים הנובעים מחקיקה, תקנות, פסיקה והוראות רשויות, סיכונים הנובעים מפעילות ללא גיבוי בהסכמים מספקים, ללא ייעוץ משפטי או על פי ייעוץ משפטי לקוי וכן כתוצאה מפרשנות לגבי זכויות הצדדים מכח הסכמים שבין הבנק לבין לקוחותיו.

סיכונים משפטיים נובעים מחמישה תחומים עיקריים:

- סיכוני חקיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת הוראת חקיקה ראשית או משנית, הוראות בנק ישראל או הוראות רשויות מוסמכות אחרות.
- סיכוני התקשרות חוזית - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק מול לקוחות, ספקים וגורמים אחרים שהבנק מתקשר עמם בהסכמים שונים, אם אינה מגובה בהסכם המסדיר מלא זכויות הבנק, או שההסכם אינו ניתן לאכיפה מלאה או שהוא כולל תניות שאינן חוקיות.
- סיכוני פסיקה - סיכונים הנובעים מפעילות הבנק אם אינה תואמת פסיקה תקדימית.
- סיכונים הנובעים מהליכים משפטיים המתנהלים נגד הבנק.
- סיכונים הנובעים משינויים במדיניות אכיפה.

מדיניות ומסגרת ניהול הסיכונים המשפטיים

היועצת המשפטית, אשר הינה חברת הנהלה בבנק וראש חטיבת הייעוץ המשפטי, אחראית להובלת ניהול הסיכונים המשפטיים.

בקבוצה מיושמת תכנית ניהול סיכונים משפטיים שמטרתה לאתר, למנוע, לנהל ולמזער את הסיכונים המשפטיים. התכנית כוללת מסמכי מדיניות וממשק בין חטיבת הייעוץ המשפטי לבין יחידות הבנק, וכן נהלים פנימיים החלים בתוך חטיבת הייעוץ המשפטי שמטרתם לוודא כי הייעוץ המשפטי הניתן בבנק הינו ייעוץ מקצועי ומעודכן. מסמך המדיניות מעודכן באופן שוטף במהלך השנים, לרבות בשנת 2017.

לגבי חברות הבנות של הבנק בארץ וחו"ל, נקבעה מדיניות כללית לניהול סיכונים משפטיים במסגרת מסמכי מדיניות ייעודיים, אשר על פיה הינו החינו החברות נוהל פנימי לניהול סיכונים משפטיים התואם את פעילותן ואת מדיניות הקבוצה בנושא. הנהלים הפנימיים אושרו על ידי חטיבת הייעוץ המשפטי ובדירקטוריונים של חברות הבנות. בהתאם למסמכי המדיניות נדרשות חברות הבנות להפנות נושאים מסוימים לייעוץ משפטי מתאים. בנוסף, שולחות החברות למנהלת הסיכונים המשפטיים דוחות תקופתיים, וכן דוחות מדיניים, בהתאם לנדרש במסמכי המדיניות. הדיווחים נשלחים בהתאם לפורמט אחיד שהוכן בחטיבת הייעוץ המשפטי. בשנת 2017 עודכנו מסמכי המדיניות לניהול סיכונים משפטיים בחברות הבנות בחו"ל. כמו כן, עודכן תרחיש קיצון משפטי.

במסגרת התכנית לניהול סיכונים משפטיים הושם דגש על:

- מניעה ומזעור סיכונים משפטיים.
- איתור מוקדי הסיכונים המשפטיים המהותיים והטיפול בהם.

- הכנת הסכמים, הנחיות ונהלים מתאימים.
- בדיקת הוראות החקיקה (לרבות פסיקה) והוראות רשויות, ובחינת השלכותיהן על עבודת הבנק.
- הפקת לקחים בנושאים שונים ויישום הלקחים במסמכים המשפטיים הנהוגים בבנק, וכן העברת חוות דעת בנושא ליחידות הרלוונטיות בבנק.

לצורך ביצוע תכנית ניהול הסיכונים המשפטיים פועלים בחטיבת הייעוץ המשפטי, בראשות היועצת המשפטית הראשית שהיא מנהלת הסיכונים המשפטיים, גורמים וועדות, שתפקידם לאתר באופן שוטף דברי חקיקה ופסקי דין חדשים בעלי השלכה על עבודת הבנק, לבחנם ולרכז הטיפול בהשלכותיהם.

אגף רגולציה בחטיבת אסטרטגיה ורגולציה עוסק באיתור וטיפול במידת הצורך בהוראות רגולטוריות חדשות (חקיקה ראשית, חקיקה משנית, הוראות רשויות), כבר בשלב הצעת החוק, או הרגולציה הרלוונטית.

פעילותם של הגורמים והוועדות הנ"ל מוסדרת בנהלי עבודה פנימיים של חטיבת הייעוץ המשפטי. בין היתר קובעים הנהלים את משק זרימת המידע בין כל אחד מהגורמים הנ"ל לבין מנהלת החטיבה וצוות הסיכונים המשפטיים הפועל בחטיבה.

חשיפה משפטית כללית

קיימת חשיפה כללית, אשר לא ניתן להעריכה או לכמתה, הנובעת, בין היתר, ממורכבותם של השירותים הניתנים על ידי הבנק והחברות המאחדות ללקוחותיהם. מורכבות שירותים אלו צופנת בחובה, בין היתר, פוטנציאל לטענות, פרשנויות ואחרות, הנוגעות לשורה ארוכה של תנאים מסחריים ורגולטורים. לא ניתן לצפות מראש את כל סוגי הטענות שיועלו בתחום זה ואת החשיפה הנובעת מטענות אלו ואחרות בקשר עם שירותי הבנק והחברות המאחדות, המועלות, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה בשל שינויים רגולטורים והנחיות של המפקח על הבנקים, רשות ניירות ערך, ורגולטורים אחרים להם כפופה פעילות הבנק. ההתקשרויות עם הלקוחות הינן, בחלקן, התקשרויות הנמשכות לאורך שנים רבות, במהלכן עשויים להתרחש שינויים במדיניות, ברגולציה ובמגמות הדין, לרבות בפסיקת בתי המשפט. הבנק והחברות המאחדות פועלים באמצעות מערכות מיכוניות מורכבות, אשר לאור השינויים כאמור, יש צורך להתאימן באופן שוטף. כל אלו יוצרים חשיפה תפעולית ומשפטית מוגברת.

בנוסף קיימת חשיפה כללית הנובעת מכך שכנגד הבנק והחברות המאחדות מוגשות מעת לעת תלונות למפקח על הבנקים, שעלולות בנסיבות מסוימות להביא לנקיטת הליכים משפטיים נגד הבנק. לעת הזו, לא ניתן להעריך האם קיימת חשיפה בגין תלונות אלו ולא ניתן להעריך אם תינתן הכרעה רוחבית של הפיקוח בעניין תלונות כנ"ל ו/או אם תוגשנה תביעות ייצוגיות או אחרות כתוצאה מהליכים שכאלו, וכן לא ניתן להעריך את החשיפה הפוטנציאלית לתלונות כנ"ל. לפיכך, לא נכללה הפרשה בגין החשיפה האמורה.

סיכון מוניטין

הסיכון לפגיעה באמון אחד מבעלי העניין השונים בבנק (לקוחות, בעלי מניות, עובדים וכו') לאור פרסום או גילוי ציבורי של עסקה או נוהג, תוצאות עסקיות ואירועים אחרים הקשורים לקבוצה.

לבנק קיימות פונקציות העוסקות בניהול סיכון המוניטין ואשר תפקידן לזהות, לנהל ולצמצם את הסיכון.

סיכון אסטרטגי

סיכון אסטרטגי מוגדר כסיכון של ירידה מהותית ברווחיות הנובעת מירידה בהכנסות שאינה יכולה להיות מפוצה על ידי ירידה מספקת בהוצאות או על ידי מציאת מקורות הכנסה נוספים. ירידה זו יכולה לנבוע מהחלטות אסטרטגיות שגויות, מחוסר יכולת ליישם אסטרטגיות נכונות, מיישום בלתי נאות של החלטות או העדר תגובה והיערכות לשינויים בסביבה העסקית (ענפיים, כלכליים, רגולטורים, צרכניים וטכנולוגיים).

סיכון אסטרטגי יכול להיות כזה שהפגיעה שלו נוגעת במודל העסקי של הבנק או של אחד מקווי העסקים המהותיים שלו. זהו סוג של סיכון שההשפעה המיידית שלו על הרווח יכולה להיות לא משמעותית, אך בטווח הארוך עלולה להיות דרמטית.

בניהול הסיכון האסטרטגי מעורבים מספר גורמים: החטיבה לאסטרטגיה ורגולציה, החטיבה לניהול סיכונים והחטיבה הפיננסית. גורמים אלה מרכזים פעילויות זיהוי, מיפוי, הערכה ומעקב מול כל יחידות הבנק כולל הקווים העסקיים, מול ההנהלה ומול הדיירקטוריון.

סיכון מאקרו-כלכלי

סיכון מאקרו-כלכלי הינו סיכון להכנסות ולהון הקבוצה הנובע מתנאים מאקרו כלכליים לרבות סביבת ריבית נמוכה, יחסי הכח הפוליטיים בעולם והשפעתם על הסחר הבינלאומי - המדיניות הכלכלית בארה"ב, תהליכים חברתיים ופוליטיים באירופה ואי היציבות הגיאופוליטית במקדי סכסוך בעולם בין השאר לאור התגברות איומי הטרור.

הבנק בוחן את יכולתו לעמוד בהתפתחויות שליליות בסביבה המאקרו כלכלית באמצעות תרחישי קיצון מערכתיים. כמו כן, מתבצע ניטור ומעקב שוטף אחר ההתפתחויות בשוק על מנת להיערך מבעוד מועד ולהתאים את הפעילות, כאשר נדרש.

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct)

סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct) הינו הסיכון שהתנהלות הבנק מול לקוחותיו תוביל, במעשה או במחדל, לתוצאה בלתי רצויה עבורם. זאת, ללא יכולת הלקוח לקחת מראש תוצאה זו בחשבון. בעקבות זאת עלולים להיגרם לבנק הפסדים הנובעים מנזקים משפטיים, מהטלת קנסות או מנזקי מוניטין.

בנק לאומי מקפיד על התנהלות שקופה והוגנת במטרה להעניק ללקוחותיו שירותים ומוצרים בעלי ערך. עיקרון זה מקבל ביטוי בחזון הבנק - להוביל בנקאות יוזמת ואיכותית עבור הלקוח. כמו כן, תהליכי הייזום והמכירה כפופים לנהלים ולבקורות אשר מבטיחים התנהלות ראויה. תהליכים אלו נבחנים באופן שוטף, במטרה לשדרגם.

במהלך השנה גובשה ואושרה בבנק מדיניות לניהול סיכון הבנקאות ההוגנת (Conduct) מול לקוחות הבנק הקמעונאיים.

פרופיל הסיכון - הגדרת חומרת גורמי הסיכון

המתודולוגיה לסיווג רמת החומרה של החשיפות לסיכונים השונים, כפי שמתוארים בטבלת חומרת גורמי הסיכון שלהלן, מבוססת על כימות השפעת התממשות תרחישים שונים על הון הקבוצה, קרי על יציבותה.

רמות החומרה מציגות את הסיכון בחלוקה לחמש רמות, כאשר פגיעה שתוביל לירידת יחס הלימות הון עצמי רובד 1 מתחת למגבלת תיאבון הסיכון (יחס הון עצמי רובד 1 של 6.5%) מוגדרת כסיכון ברמת חומרה גבוהה. הסיווג לרמות הסיכון האחרות מתבצע כפונקציה של היקף הפגיעה ביחס הלימות הון עצמי רובד 1 של הקבוצה והערכה סובייקטיבית רלוונטית. הגורמים המשפיעים על הערכה זו מורכבים משיקולים שונים, כגון: תהליכי ניהול הסיכון, השפעת קשרי הגומלין מול סיכונים אחרים ושינויים בסביבת הסיכון החיצונית היכולים להעלות או להוריד את הערכת החומרה של הסיכונים מעבר למשתקף בהערכת הפגיעה הכמותית להון. ההערכה הסובייקטיבית כוללת גם "הערכות מומחה" מקרב הגורמים הרלוונטיים בבנק. במקרים בהם תרחיש כמותי כלשהו אינו נותן, להערכתנו, ביטוי מספיק גבוה לחומרת גורם הסיכון, ייתן משקל גבוה יותר להערכה איכותית.

לאור האמור לעיל, נדגיש כי ישנה שונות באופן בחינת ההשפעה של גורמי הסיכון השונים בין הבנקים ולכן יש לנקוט משנה זהירות בכיצוע השוואות שונות.

חלק מהמידע המובא בפרק זה הינו "מידע צופה פני עתיד". למשמעות מושג זה ראה סעיף [מידע צופה פני עתיד](#).

טבלת חומרת גורמי הסיכון

רמת חומרה*	הגדרה	סיכון
בינונית	סיכון להפסד כתוצאה מהאפשרות שצד נגדי לא יעמוד בהתחייבויותיו כלפי התאגיד הבנקאי. ההתייחסות היא לסיכון אשראי מאזני וחוץ מאזני.	1 סיכון אשראי כולל
בינונית	סיכון בגין כניסה לכשל של לווא/צד נגדי הגורמת לאי עמידתו בהתחייבויות כספיות חוזיות, כניסה לכשל של לווא או של צד נגדי בנגזרים והסיכון השיורי בגין אי יכולת לממש בטחונות.	1.1 סיכון איכות לווים ובטחונות
נמוכה	סיכון אשראי הנובע מגודלם היחסי של לווים בתיק האשראי של הבנק.	1.2 סיכון ריכוזיות לווא גדול וקבוצת לווים
בינונית	סיכון אשראי הנובע מריכוז של אשראי ללווים בענפי משק ובמגזרים מסוימים.	1.3 סיכון ריכוזיות ענפית ומגזרית
נמוכה-בינונית	סיכון החשיפה של נכסי הקבוצה לשינויים בשערי חליפין, ריבית, באינפלציה ומחירי נכסים, הקורלציה ביניהם ורמות התנודתיות שלהם.	2 סיכון שוק כולל
נמוכה	הסיכון עקב תנודות בשער חליפין כולל אינפלציה (תיק למסחר ובנקאי).	2.1 סיכון בסיס
נמוכה-בינונית	הסיכון עקב תנודות בשערי ריבית (תיק למסחר ותיק בנקאי).	2.2 סיכון ריבית
נמוכה-בינונית	הסיכון עקב תנודות במחירי מניות ואג"ח בתיק המסחרי ובתיק הבנקאי עבור נכסים המשוערכים לפי מחיר שוק.	2.3 סיכון מרווח ומחירי מניות
נמוכה	הסיכון בחוסר היכולת לעמוד באי הוודאות ביחס לאפשרות לגייס מקורות ו/או לממש נכסים, באופן בלתי צפוי ותוך פרק זמן קצר, מבלי שיגרם הפסד מהותי.	3 סיכון נזילות
בינונית	סיכון להפסד הנובע מליקויים או כשלים של תהליכים, פרויקטים גדולים, אנשים או מערכות או אירועים חיצוניים. סיכון זה כולל סיכון משפטי, אך אינו כולל סיכון אסטרטגי וסיכון מוניטין.	4 סיכון תפעולי
בינונית	מכלול הסיכונים של הסיכון המשפטי וסיכון הרגולציה המפורטים בדוח.	5 סיכון משפטי ורגולציה
בינונית	סיכון הנובע מאי ציות להוראות חקיקה ותקנות מחייבות.	6 סיכון ציות
נמוכה-בינונית	הסיכון שפרסום שלילי יגרום לירידה בבסיס הלקוחות, ירידה בהכנסות, בנזילות או עלויות משפטיות גבוהות.	7 סיכון מוניטין
נמוכה-בינונית	מכלול הסיכונים הקשורים להתחייבויות שונות לעובדים.	8 סיכון פנסיה
נמוכה-בינונית	סיכון עסקי הכולל את השלכות הנוכחיות והעתידיות על הון, רווחים ומוניטין או מעמד הנובעים מהחלטות עסקיות שגויות, מיישום בלתי נאות של החלטות או מההעדר תגובה לשינויים ענפיים, כלכליים, רגולטורים וטכנולוגיים.	9 סיכון אסטרטגי
בינונית-גבוהה	סיכונים הנגרמים עקב אירועים חיצוניים גלובליים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל.	10 סיכון מערכתי עולמי
בינונית	סיכונים הנגרמים עקב אירועים מקומיים שעלולים לגרום התממשות של מספר סיכונים במקביל.	11 סיכון מערכתי מקומי

* בהתייחס לפגיעה אפשרית בהלימות ההון והערכה סובייקטיבית של השפעת סיכונים קשים לכימות. רמת הסיכון אינה מבטאת את ההסתברות להתממשותו, אלא את הפגיעה בבנק בקרות התרחיש.

מדיניות חשבונאית ואומדנים בנושאים קריטיים

כללי

הכנת הדוחות הכספיים המאוחדים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים ובהתאם להוראות המפקח על הבנקים דורשת מהנהלה שימוש באומדנים והערכות המשפיעים על הסכומים המדווחים של נכסים, התחייבויות וכן על סכומי הכנסות והוצאות. האומדנים וההערכות מתבססים בדרך כלל על תחזיות כלכליות, הערכות לגבי השווקים השונים וניסיון העבר תוך הפעלת שיקול דעת אשר הנהלה מאמינה כי הינם סבירים בעת החתימה על הדוחות הכספיים.

התוצאות בפועל של סעיפים אלה עלולות להיות שונות מהאומדנים ו/או ההערכות.

כביאור 1 לדוחות הכספיים מובאים בפירוט עיקרי המדיניות החשבונאית אותה יישמה קבוצת לאומי.

להלן תיאור תמציתי של נושאים חשבונאיים קריטיים עיקריים המגלמים הערכות ואומדנים של הנהלה אשר נדונו בין הדירקטוריון, הנהלה וראי החשבון המבקרים המשותפים:

הפרשה להפסדי אשראי וסווג חובות בעייתיים

הוראות מדידה וגילוי של חובות פגומים, סיכון אשראי והפרשה להפסדי אשראי

הפרשה קבוצתית

ההפרשה הקבוצתית להפסדי אשראי מיושמת עבור קבוצות גדולות של חובות קטנים יחסית והומוגניים, ובגין חובות שנבדקו פרטנית ונמצא שאינם פגומים. מדידת הפסדי האשראי מבוססת על הוראת הדיווח לציבור. ההפרשה הקבוצתית בגין מכשירי האשראי החוץ מאזניים מבוססת על שיעורי ההפרשה שנקבעו עבור האשראי המאזני, תוך התחשבות בשיעור המימוש לאשראי הצפוי של סיכון האשראי החוץ מאזני.

הבנק בוחר את נאותות ההפרשה הקבוצתית מידי רבעון בהתבסס, בין היתר, על הערכת הסיכונים הגלומים בתיק האשראי ועל בחינת מגמות והתפתחויות בסגמנטים העיקריים, ומתוך ראייה צופת פני עתיד, ככל שניתן להעריך. זאת, תוך יישום העקרונות של הוראת ניהול בנקאי תקין 314 "הערכה נאותה של סיכונים אשראי ומדידה נאותה של חובות".

סיווג חובות בעייתיים והפרשה פרטנית

הבנק בוחר באופן שוטף ובהתאם לנהלים את תיק האשראי במטרה לאתר, מוקדם ככל הניתן, לווים בהם עלתה רמת הסיכון והחשיפה, והזקוקים לתשומת לב ניהולית מיוחדת וליווי צמוד. זאת, על רקע מאפייני סיכון או כתוצאה מתנאים כלכליים/משקיים העלולים להשפיע על מצב הלווים, במטרה לשפר את מצבם. לגבי הלקוחות העסקיים והמסחריים הערכת עומק הבעיה נעשית תוך הפעלת שיקול דעת על ידי הגורמים העסקיים המטפלים בלווה, על ידי יחידות ניהול סיכונים אשראי בחטיבה לניהול סיכונים ובאמצעות הערכה אובייקטיבית ככל האפשר של הקשיים שאותרו, במטרה לקבוע את דירוג הסיכון שלהם.

בחטיבה הקמעונאית לקוחות עם אובליגו מעל מיליון ש"ח מזהים ונבדקים פרטנית על ידי הגורמים המוסמכים בחטיבה לעניין סיווגם כחובות בעייתיים, והיתר מטופלים לעניין זה כקבוצה של חובות הומוגניים וקטנים יחסית, תוך ביצוע הפרשה קבוצתית.

כחלק מהאמצעים שמפעיל הבנק לניהול סיכונים אשראי, קיימת מתודולוגיה לאיתור וזיהוי חובות בעייתיים המיושמת בכל קווי העסקים (בכל אחד, בהתאמה למאפייניו). המתודולוגיה כוללת תהליך עבודה רבעוני מובנה שבמסגרתו נערכת סריקה יסודית של תיק האשראי, תוך שימוש במספר קריטריונים המהווים התראה מוקדמת להפיכתו של חוב לבעייתי, זאת במסגרת הטיפול בלקוחות המוגדרים כ"לקוחות רגישים". בחטיבה עסקית ומסחרית המטפלת בלקוחות הגדולים של הבנק ובחברות העסקיות הבינוניות מתבצע בנוסף תהליך בקרת אשראי רבעוני בו נבחנים לווים שדירוג הסיכון שלהם טוב יותר מזה המחייב הכללה באוכלוסיית הלקוחות המוגדרים כרגישים.

מתודולוגית הטיפול בחובות בעייתיים מחייבת בין היתר, בחינה שיטתית של נאותות ההפרשה להפסדי אשראי בגין החובות המסווגים כ"פגומים". ההפרשה מוערכת בהתאם לפער בין יתרת החוב הרשומה לערך הנוכחי של תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לשירות החוב מהפעילות של הלקוח ומימוש ביטחונות ונכסים אחרים, מהווים בשיעור הריבית האפקטיבית של החוב. לגבי חובות שהחזר שלהם נסמך על ביטחונות (חובות מתונים בביטחון) ואין מקורות החזר זמינים ואמינים אחרים, ההפרשה נקבעת בהתבסס על השווי ההוגן של הביטחון בניכוי עלויות מימוש ולאחר הפעלת מקדמי ביטחון בכל הקשור לשווי הבטוחה שיהיה ניתן לממשו ולהיפרע ממנו.

בחינת נאותות ההפרשה נעשית מידי רבעון, כאשר היחידות לניהול סיכונים אשראי (נס"א) בחטיבה לניהול סיכונים (או ענף אשראי מסחרי בחטיבה הבנקאית, בהתאם לשיור הלקוח) מאשרות את בחינת נאותות ההפרשה המבוצעת על ידי היחידות העסקיות. כמו כן נבחן כושר שירות החוב של לקוחות המסווגים בסמלי חוב אחרים (חוב בהשגחה מיוחדת וחוב נחות).

התהליך המתואר של סיווג חובות ואמידת ההפסדים הפוטנציאליים בתיק האשראי כרוך, בין היתר, בהערכות סובייקטיביות, להן השלכה על סיווג החובות ועל גובה ההפרשה להפסדי אשראי.

בהתאם לעדכונים בהוראות ניהול בנקאי תקין, האחריות הכוללת לנאותות הסיווגים וההפרשות מוטלת על החטיבה לניהול סיכונים. בנוסף לדיונים המתקיימים בהנהלות החטיבות העסקיות ונציגי החטיבה לניהול סיכונים, מתקיים מידי רבעון דיון גם בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי, לגבי הסך המצרפי של ההפרשות הנדרשות לאותו רבעון, וכן בהתייחס לסווג והפרשות ספציפיים (מעבר לסף סכום שנקבע).

מכשירים נגזרים

בהתאם להוראות הדיווח הכספי של המפקח על הבנקים, הבנק מיישם את הוראות התקנים FAS133, FAS138, FAS149 ו-FAS157 על תיקוניהם, ככל הקשור לטיפול ולהצגה של מכשירים נגזרים.

שווי הוגן מוגדר כסכום/מחיר אשר היה מתקבל ממכירת נכס או היה משולם לצורך העברת התחייבות בעסקה בין מוכר מרצון לקונה מרצון במועד המדידה. בין היתר, התקן מחייב לצורך הערכת שווי הוגן, לעשות שימוש מרכיב בנתונים נצפים ולמזער שימוש בנתונים לא נצפים. נתונים נצפים מייצגים מידע הזמין בשוק המתקבל ממקורות בלתי תלויים ואילו נתונים לא נצפים משקפים את ההנחות של התאגיד הבנקאי.

התקן דורש מהתאגיד הבנקאי לשקף את סיכון האשראי (credit risk) ואת הסיכון לאי ביצוע (nonperformance risk) במדידת השווי ההוגן של חוב, לרבות מכשירים נגזרים, אשר הונפקו על ידו ונמדדים לפי שווי הוגן. סיכון אי ביצוע כולל את סיכון האשראי של התאגיד הבנקאי, אך לא מוגבל לסיכון זה בלבד.

נקבעו הנחיות ספציפיות בנוגע למתודולוגיה ולנתונים שישמשו בחישוב השווי ההוגן של מכשירים נגזרים. הבנק מבצע את חישוב ההפרשה בגין סיכון אשראי ברמת לקוח, תוך שימוש במדד לאיכות האשראי בהתבסס על מודלים פנימיים או על נתוני שוק.

בדוח השנתי לשנת 2017 חישוב ההפרשה לסיכון אשראי בוצע תוך שימוש במודל הכולל תרחישים שונים של חשיפה פוטנציאלית.

במקרים לא רבים בהם אין בבנק מודל מתמטי לשיעור מכשירים נגזרים, השווי ההוגן נקבע על פי ציטוטי מחירים המתקבלים מגורמים הסוחרים במכשירים אלה. על אף שהציטוט מתקבל מברוקרים אמנים שהבנק בחר לעבוד עמם, אין ודאות שהמחיר שצוטט משקף את המחיר שיתקבל בפועל לעסקה בכל סכום שהוא, ובפרט לעסקה בסכום גדול.

למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 11](#).

ניירות ערך

ניירות ערך, למעט אגרות חוב מוחזקות לפדיון, מוצגים במאזן לפי שווי הוגן. מניות שלא מתקיים לגביהן שווי הוגן זמין מוצגות לפי עלות.

השווי ההוגן של ניירות ערך ישראליים מתבסס בעיקרו על מחירים מצוטטים מהבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובניירות ערך זרים על מחירים המתקבלים ממקורות חיצוניים. לעניין ניירות ערך זרים רובו של התיק מחושב באופן יומי על ידי מוסד בינלאומי מוכר שעיסוקו בחישוב שווי הוגן של נכסים פיננסיים לצורך גילוי השווי בדוחות כספיים. מוסד זה הוא בלתי תלוי בגופים המנפיקים ובלתי תלוי בגופים המשווקים. החישוב מתבסס בעיקרו על מחירי עסקות בשווקים פעילים ועל שיעור עסקות דומות. החישוב משקף את המחיר שקונה מרצון בשוק ישלם עבור ניירות ערך על בסיס מידע שוטף הנצפה בשוק. מכיוון שרק חלק מניירות הערך נסחרים בעולם בתדירות יומית, המשערך מבסס את נתוניו לצורך קביעת מחיר, באמצעות אלגוריתם תמחר על עסקאות שבוצעו בפועל, אינדיקציות למחירים מבנקים גלובליים ומקומיים, ברוקרים ובורסות. במידה ונתוני שוק מועטים או לא קיימים, המשערך משתמש במודלים מתוחכמים להערכת שווי, תוך התחשבות בזהות המנפיק והענף הרלוונטי.

בניירות ערך שהם אגרות חוב שאינן סחירות של חברות בישראל השווי ההוגן מתבסס על נתונים המתקבלים מחברת "מרווח הוגן". הבנק תיקף את המודל ווידא ברמה סבירה של בטחון את נכונות השווי ההוגן.

לעיתים, מטעמי שמרנות, כאשר קיימים אינדיקטורים, הבנק מבצע התאמות למודל ו/או מחיר שוק במטרה לקבוע שווי הוגן נכון יותר.

למידע נוסף ראה פרק המבנה וההתפתחות של הנכסים, ההתחייבויות, ההון והלימות ההון סעיף [ניירות ערך](#).
למידע נוסף בנוגע לקביעת שווי הוגן ראה [ביאור 11](#).

התחייבויות לזכויות עובדים

הסכומים של ההתחייבויות לפנסיה מחושבים על פי מודלים אקטואריים. שיעור ההיוון המשמש לחישוב ההתחייבות האקטוארית לזכויות עובדים, של הבנק לפנסיה נעשה על בסיס תשואות השוק בהתאם לחלופה שהבנק בחר מתוך החלופות שנקבעו על ידי בנק ישראל, לפיהם העקום מורכב מתשואת אגרות חוב ממשלתיות בישראל בתוספת עקום מרווח של אגרות חוב קונצרניות בדירוג בינלאומי AA התואם למח"מ ההתחייבויות לזכויות עובדים.

כמו כן החישובים האקטואריים לוקחים בחשבון את תחזית עליית השכר הריאלית על סמך נסיון העבר שמשנתה בהתאם לגיל העובד.

להלן ניתוח רגישות כמותי להשפעת הנחות עיקריות בחישוב ההתחייבות האקטוארית

קיטון של 1.0% בשיעור ההיוון של ההתחייבויות הנ"ל יגרום לגידול בסך של כ-2.9 מיליארד ש"ח בסך ההתחייבויות. קיטון של 1.0% בעליית השכר יגרום לקיטון בסך של כ-612 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. עלייה של 5.0% בתוחלת החיים יגרום לגידול בסך של כ-294 מיליון ש"ח בסך ההתחייבויות. כל הסכומים הינם לפני השפעת מס.

המודלים האקטואריים כוללים הנחות לגבי: תוחלת חיים, שיעורי נכות, שיעורי עזיבה, שיעורי עזיבה עם תנאים מועדפים, שיעור ניצול זכויות הפנסיה ושיעור משיכת כספי פיצויים ותגמולים וכד'. על אף שהפרמטרים נקבעו בזהירות ובמקצועיות ראויה, שינוי בכל אחד מהפרמטרים האקטואריים או בכמה מהם ו/או בשיעור ההיוון ו/או בשיעור עליית השכר יביא לשינוי בגובה ההתחייבויות של הבנק.

הערכת האקטואר של זכויות העובדים נמצאת באתר מגנ"א של רשות ניירות ערך וכתובתו: www.magna.isa.gov.il

ליום 31 בדצמבר 2017 יתרת רווח כולל אחר מצטבר בגין הטבות לעובדים הסתכמה ביתרה שלילית בסך 2,950 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס, קיטון של 781 מיליון ש"ח לאחר השפעת מס בהשוואה ליום 31 בדצמבר 2016.

יתרת ההתחייבות להטבות לעובדים ליום 31 בדצמבר 2017 לפי שיעור היוון על בסיס אגרות חוב קונצרניות בישראל ("שוק עמוק לגישת הרשות לניירות ערך") נמוכה בכ-266 מיליון ש"ח מיתרת ההתחייבות בפועל.

חישוב דרישות ההון בהתאם להוראות באזל 3 נעשה בהתאם להוראות מעבר שנקבעו בהוראת ניהול בנקאי תקין מספר 299, שקובעות שיתרת רווח או הפסד כולל אחר מצטבר הנובעת מהתאמות בגין הטבות לעובדים, והסכום שנזקק ישירות לעודפים ליום 1 בינואר 2013 בגין השפעת האימוץ לראשונה, לא יובאו בחשבון באופן מיידי אלא יהיו כפופים להוראות מעבר, כך שהשפעתם תיפרס כדלקמן: 40% מיום 1 בינואר 2015 ועוד 20% ב-1 בינואר של כל שנה עד ליישום מלא החל מיום 1 בינואר 2018.

התחייבויות בגין תביעות משפטיות

בין יתר התחייבויות הבנק קיימות הפרשות בגין תביעות משפטיות שונות נגד הבנק, ביניהן גם בקשות לתביעות ייצוגיות. הפרשות נקבעו על פי הערכת הנהלה ומבוססות על חוות דעת משפטיות.

אחת לרבעון נערך דיון בוועדת הפרשות של הבנק בראשות המנכ"ל הראשי וכן בוועדת הביקורת של הדירקטוריון, לגבי הפרשות בגין תביעות מעל סכום מסוים שהוגשו נגד הבנק.

לצורך הערכת הסיכונים בהליכים משפטיים המוגשים כנגד הבנק מתבססת הנהלת הבנק על חוות דעתם של היועצים המשפטיים החיצוניים המייצגים את הבנק בתביעות אלו.

חוות דעת אלו ניתנו על ידי היועצים המשפטיים החיצוניים על פי מיטב שיקול דעתם, על יסוד העובדות המוצגות להם על ידי הבנק ועל יסוד המצב המשפטי (הדין והפסיקה) כפי שהם ידועים במועד ההערכה, והנתונים, לא פעם, לפרשנות ולטיעונים אפשריים סותרים.

הערכת הסיכונים הגלומים בבקשות לאישור תובענות ייצוגיות הינה מורכבת שכן מדובר בתחום אשר ההלכות המשפטיות בו, גם בנושאים עקרוניים ומרכזיים, מצויות עדיין בהתהוותן וטרם גובשו במלואן. כמו כן, ישנן תביעות בהן, בשל השלב בו מצוי ההליך, אין ביכולתם של היועצים המשפטיים להעריך ולו גם במגבלות האמורות את הסיכון הכרוך בהן.

לאור האמור לעיל, יתכן שתוצאות התביעות בפועל תהיינה שונות מההפרשות שנעשו.

מסים על ההכנסה

הקבוצה יישמה עד ליום 31 בדצמבר 2016 את תקן בינלאומי IAS 12 כפי ההוראות שנקבעו בהוראות הדיווח לציבור בנושא מסים על הכנסה החל מיום 1 בינואר 2012.

מסים שוטפים ונדחים נזקפים לדוח רווח והפסד או נזקפים ישירות להון במידה ונובעים מפריטים אשר נרשמים ישירות בהון.

החל מיום 1 בינואר 2017 מיישמת הקבוצה את כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מסים על הכנסה, וזאת בהתאם לחוזר שפרסם הפקוח על הבנקים ביום 22 באוקטובר 2015 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים בישראל לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב בנושא מסים על הכנסה", וביום 13 באוקטובר 2016 בנושא "דיווח של תאגידים בנקאיים לפי כללי החשבונאות המקובלים בארה"ב".

המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנת המס כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו עד תאריך המאזן.

מסים נדחים

ההכרה במסים נדחים לקבל/לשלם הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מסים. המסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על הפרשים הזמניים במועד בו ימומש, בהתבסס על החוקים שנחקקו עד תאריך המאזן.

נכס מס נדחה בגין הפסדים מועברים, הטבות מס והפרשים זמניים הניתנים לניכוי מוכר בספרים כאשר צפוי (more likely than not) שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

עד ליום 31 בדצמבר 2016 הקבוצה לא רשמה מסים נדחים בגין רווחים מהשקעות בחברות מוחזקות שבכוונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות. הקבוצה רשמה מסים נדחים בגין רווחים מהשקעות מוחזקות שנצברו החל מיום 1 בינואר 2017, גם אם בכוונת הבנק להחזיקן ולא לממשן, וכן בגין דיבידנדים שאינם צפויים לחלוקה על ידי חברות מוחזקות.

בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוח הכספי

הוראות המפקח על הבנקים מחילות על תאגידיים בנקאיים את דרישות סעיפים 302 ו-404 של ה-Sox Act. בהתייחס לסעיפים אלו נקבעו על ידי ה-SEC וה-Public Company Accounting Oversight Board הוראות באשר לאחריות ההנהלה לקביעתם וקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולקיום בקרה פנימית על הדיווח הכספי וחוות דעת רואי החשבון המבקרים לגבי הביקורת של הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

הוראות המפקח קובעות:

- תאגידיים בנקאיים יישמו את דרישות סעיפים 302 ו-404 וכן את הוראות ה-SEC שפורסמו מכוחם.
- בקרה פנימית נאותה מחייבת קיום מערך בקרה על פי מסגרת מוגדרת ומוכרת, ומודל ה-1992 (Committee Of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission) – COSO עונה על הדרישות ויכול לשמש לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הבנק מיישם באופן שוטף את ההוראה בקבוצת לאומי.

במהלך שנת 2017 ביצע הבנק תיקוף ועדכון של תהליכי בקרה מהותיים ובדיקות אפקטיביות של כל מערך הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי.

הערכת בקורות ונהלים לגבי הגילוי

הנהלת הבנק, בשיתוף המנכ"ל הראשי, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של הבנק. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל הראשי של הבנק, ראש החטיבה הפיננסית והחשבונאי הראשי, הסיקו כי לתום תקופה זו, הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של הבנק הינם אפקטיביים כדי לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שהבנק נדרש לגלות בדוח הכספי בהתאם להוראות הדיווח לציבור של המפקח על הבנקים ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

שינויים בבקרה הפנימית

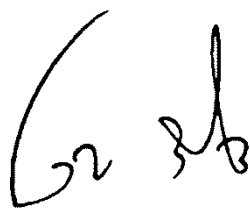
במהלך הרבעון שהסתיים ביום 31 בדצמבר 2017 לא אירע כל שינוי מהותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי של הבנק, אשר השפיע באופן מהותי או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי על הבקרה הפנימית של הבנק על הדיווח הכספי.

דירקטוריון

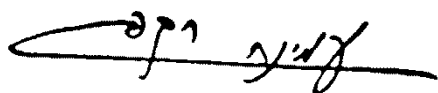
בשנת 2017 התקיימו 30 ישיבות של מליאת הדירקטוריון ו-74 ישיבות של ועדות הדירקטוריון.

בישיבת הדירקטוריון שהתקיימה ביום 5 במרס 2018, הוחלט לאשר ולפרסם את תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים - המבוקרים של הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2017 ולתקופה שנסתיימה באותו תאריך.

דירקטוריון הבנק מביע את הערכתו ותודתו לעובדים ולמנהלים של הבנק ושל חברות הקבוצה, בארץ ובחו"ל, על עבודתם המסורה ותרומתם לקידום עסקי הקבוצה.

דוד ברודט
יו"ר הדירקטוריון

רקפת הוסק-עמינח
מנהל כללי ראשי

5 במרס 2018